

यदा यदा हि धर्मस्य ग्लानिर्भवति भारत ॥
अभ्युत्थानमधर्मस्य तदात्मानं सृजाम्यहम् ॥
ओमित्येकाक्षरं ब्रह्म व्याहरन्मामनुस्मरन् ॥
यः प्रयाति त्यजन्देहं स याति परमां गतिम् ॥

અર્પણ પત્રિકા.

પતિતપાવન શ્રીમંત મહારાજા શ્રી સયાજીરાવ, ગાયકવાડ
સરકાર, સેનાખાસખેલ, સમશેર બહાદૂર, જી. સી. એસ.
આઇ. જી. સી. આઈ. ઈ. એલ. એલ. ડી. વગેરે.

આપ નામદારશ્રીએ પોતાની હજૂરમાં મને પ્રવચનકાર
તરીકે રાખી મારી સંપૂર્ણ કદર કરી છે, એટલુંજ
નહિં પણ તેનેજ પરિણામે, આવી જાતની
સાહિત્ય સેવાની, મને તક મળે છે તેથી
આપ હજૂરશ્રીનેજ ચરણે, આ-
પુસ્તક, નિવેદન
કરૂં છું.

વૈદ્યશાસ્ત્રી દામોદર કાનજી પંડિત.
શ્રીમંત સરકારની હજૂરમાં પ્રવચનકાર (ધર્મોપદેશક).

શ્રીમંત મહારાજા રા૦ સયાજીરાવ ગાયકવાડ.

વડોદરા.

પ્રસ્તાવના.

શ્રી કૃષ્ણ પ્રભુની કૃપાને અંગે શ્રીમંત મહારાજાની મારા પ્રત્યે પૂર્ણ કૃપા થતાં, મને પોતાનો આશ્રિત ગણી, પ્રવચનકાર તરીકે પોતાની હજુરમાં જ રાખતાં, ભીષ્મચરિત્રના બન્ને ભાગોમાં મેં જે વિચારો દર્શાવ્યા હતા. તે સફળ થયા. અને અમારા મે. નેકનામદાર દિવાન સાહેબને હાથે ધર્માદા દવાખાનું અને પાઠશાળા ખુલ્લાં મૂકયાં. જે સારી રીતે ચાલે છે. અને ગોસ્વામી મહારાજશ્રી ૧૦૮ શ્રી વલ્લભલાલજી મહારાજશ્રીને હાથે શ્રી ભાગવત મંદિરમાં શ્રી ભાગવતનું પ્રતિષ્ઠાપુજન કરી સ્થાપન કર્યું. અને મહારાજશ્રી ૧૦૮ શ્રી ગોપેશ્વરલાલની હાજરી અને આજ્ઞાથી નિત્ય કથા શ્રવણ શરૂ થયું, જેથી ધર્માદા દવાની માફક ઉપદેશનું કામ પણ કાયમ ચાલુ રહેશે–

આમ મારા પ્રજા સેવાના મનોરથો સફળ થયા અને તેની સાથેજ સાહિત્ય સેવા માટે આ પુસ્તક પ્રગટ કરવાની પણ તક મળી. મારો હેતુ સહજ સમજાય તેવો છે. જેથી હવે ખુલાસાની જરૂર રહેતી નથી ભીષ્મ ચરિત્રના બન્ને ભાગ માટે સારી કદર થઇ છે. તેમ આને માટે સારી કદર થશેજ અને તેમ થતાંજ મને બળ મળશે એ તો સહજ છે.

શ્રી ગીત ગોવિંદના મુખ્ય રચનાર જયદેવ કવિ, બંગાળ દેશમાંજ જગન્નાથપુરી નજીક કિંદુબિલ્વ નામના ગામમાં ભોજદેવ નામના પવિત્ર બ્રાહ્મણને ત્યાં ૧૧૧૪ ની સાલમાં જન્મેલા. તેની માતાનું નામ રાધાદેવી હતું. તેજ ગામની નજીકના ગામમાં એક દેવશર્મા બ્રાહ્મણ રહેતો હતો તેને સંતાન ન થતાં પ્રથમ સંતાન જગદીશને અર્પવાની બાધા લીધી. પછી પુત્રી થઇ ને તે મોટી થતાં, જગદીશ પાસે જઇ નિવેદન કરતાં સ્વપ્નમાં જણાવ્યું કે મારા ભક્ત જયદેવ સાથે લગ્ન કર. પ્રભુનાં વચન સ્વીકારી, તે

પુત્રી પદ્માવતીનાં જયદેવ કવિ સાથે લગ્ન કર્યાં, તે ઘણા ગરીબ હતા. અને એકાંતમાં પ્રભુપરાયણ થઇ ગીત ગોવીંદ કાવ્ય બનાવી હમેશાં ભજન કરતા. તેનું કાવ્ય પ્રભુને બહુજ પ્રીય લાગતું જે કોઇ તે કાવ્ય ગાય ત્યાં પ્રભુ પધારેજ. આવાં તેના ચરિત્રમાં દષ્ટાંતો છે. તે દેશના રાજાએ પોતાની સરસાઇ વધારે ગણાવવા તેવાંજ કાવ્યો બનાવ્યા પછી જયદેવનાં કાવ્ય તથા રાજાનાં કાવ્યો બન્ને જગદીશજીની રૂબરૂ મુકતાં જયદેવનાં કાવ્ય પોતાની પાસે રાખ્યાં ને રાજાનાં દૂર રાખ્યાં તેથી રાજાને પ્રથમ ખેદ થયો પણ પછી તેજ રાજા, જયદેવ કવિનો સેવક બન્યો. કવિપત્ની પદ્માવતીએ રાજાની રાણી પાસે એક પ્રસંગે જણાવ્યું કે સતી થવાનો બનાવટી દેખાવ ન જોઇએ પણ પતિનું મરણ સાંભળતાંજ પ્રાણ છૂટે તેજ સતી ગણાય. આ વાતથી રાજાની રાણીએ એક વખત પદ્માવતીની પરીક્ષા લીધી ને કવિશ્રી જગદીશ ગયેલ ત્યારે ખોટી વાત જણાવી કે કવિનું મૃત્યુ થયું. આ સાંભળતાંજ તેના પ્રાણ છૂટયા ને રાણી ગભરાયાં. કવિ આવ્યા અને બ્રહ્મહત્યાનો પસ્તાવો થયો ત્યારે પરમ ભક્ત કવિએ સ્ત્રીનાં મડાંની પાસે " પ્રોયે ચારુશીલે " એ ગાન, ગાવા માંડયું ત્યાં સ્ત્રી સજીવન થઇ અને સહુ રાજી થયાં. બુરૂ કરનારનું પણ ભલુ કરવું તેનો કવિનો દાખલો એક એ છે કે રાજાએ દ્રવ્ય અલંકારો આપેલા તે સાથે કવિ પોતાને ઘેર જતા હતા તેવામાં ચાર ચોરોએ તે દ્રવ્ય લુંટી તેના હાથપગ કાપી ખાડામાં નાખી ચાલ્યા ગયા. ફરતાં ફરતાં તેજ રાજા ત્યાં આવ્યો અને કવિની દુર્દશા જોઇ ખેદ પામી પોને ઘેર લાવી સેવા કરવા માંડી. પેલા ચોરો ભિક્ષુક બની તેજ રાજાના ગામમાં આવ્યા ત્યારે કવિએ તેનું ઘણું સારૂં સન્માન રાજા પાસે કરાવ્યું અને જણાવ્યું કે આ મારા પ્રાણ બચાવનાર છે (આમ અવગુણનો ગુણ લીધો) માટે એનો સારો સત્કાર કરવો જોઇએ. કવિના કહેવાથી ખૂબ ધન તે ચોરોને રાજાએ આપ્યું, તે લઇને પોચાડવા માટે ચોકીદારો સાથે મોકલ્યા રસ્તામાં ચોકિદારો તે ચોરોને કહે છે કે કવિની તમારાપર બહુ કૃપા જેથી આટલું દ્રવ્ય અપાવ્યું ત્યારે નીચ માણસ પોતાનો દુષ્ટ સ્વભાવ ન જ છોડે તે ન્યાયે

તે ચોરોએ જણાવ્યું કે તે કવિ મોરા ચોર છે અને અમે તેને બચાવ્યો છે આમ ખોટું બોલતાં એકદમ આકાશમાંથી વિજળી (વજ્ર પાત) તેની માથે પડતાં તર્તજ તે ચારે પાપી મરણ પામ્યા. તેથી ચોકીદારો, તે દ્રવ્ય લઇ પાછા રાજા પાસે આવ્યા અને બનેલી હકીકત કહેતાં તેના મરણની વાત સાંભળતાંજ કવિએ અરર એ શબ્દો જેવા કહ્યા કે તર્તજ તેના કપાયેલા હાથ અને પગ સારા થયા. બૂરૂં કરનારના પણ દુઃખને લીધે ત્રાસ થતાંજ પ્રભુએ દયા કરી. આ દૃષ્ટાંત પરથી એજ જાણવાનું કે સામો માણસ શત્રુ બને તોપણ તેના પણ આપણે મીત્રજ બનીએ તો પ્રભુ આપણા મીત્ર બને છે. આમ કવિશ્રીનું ટૂંકું જીવન જણાવ્યું.

જયદેવ કવિની કવિતા જેમ પ્રભુને પ્રથમ અર્પેલી તેમ તેના ગુજરાતી કાવ્યો તૈયાર થતાં મારે માટે પણ ઓચીંતો એવો બનાવ બન્યો છે તે એ કે, ગયા અષાઢ માસમાં આ કાવ્યો છપાવવાની હું તૈયારી કરતો હતો ત્યાં બંગાળના પ્રસિદ્ધ હરનાથ મહારાજની આજ્ઞાથી અમારા શેઠ દ્વારકાદાસ કલ્યાણદાસના બે તારો જગદીશજી જવા માટે આવ્યા અને હું ઓચીંતો ગીત ગોવીંદ કાવ્ય લઇ ત્યાં ગયો અને અષાઢી એકાદશીનેજ દિવસે જગદીશ પ્રભુને પ્રત્યક્ષ રથમાં ભેટયો. પુસ્તક ચરણમાં નિવેદન કર્યું અને કેમ જાણે તે પ્રસન્ન થયા હોય તેમ લાખો માણસની ભીડમાં મેં પદ સંભળાવતાં ત્યાંના લોકો ગુજરાતી ભાષાંતર ન જાણે છતાં સર્વે સંતુષ્ટ થયા એટલુંજ નહિં પણ પ્રત્યક્ષ જગન્નાથજીરૂપ મહારાજ ઠાકુરશ્રી હરનાથજી મહારાજ, સંપૂર્ણ ગીત ગોવીંદ સાંભળી મને પાછા મુંબઇ ખાસ બોલાવી અતિ પ્રેમથી ગીત ગોવીંદ ગવરાવતા હતા અને સર્વે ગૃહસ્થોની રૂબરૂમાં જાહેરમાં અનેક વખત પોતે શ્રીમુખથી જણાવ્યું કે આવું શુદ્ધ અને રસિક ભાષાંતર નજ બને અને મને આ ગુજરાતી ગીત ગોવીંદ સાંભળતાં બહુજ રસ આવે છે—આ વાક્યો શ્રીમુખે હરનાથજી મહારાજશ્રી બોલ્યા તે શ્રી જગન્નાથજીજ બોલ્યા એમ હું માનું છું. અને તે પ્રસન્ન થયા એટલે જગત્ પ્રસન્ન થાય જ.

शत्रु मित्रं विषं पथ्यं अधर्मो धर्मतां गतः ।
त्वयि तुष्टे जगन्नाथ विपरीत विपर्यय :

શ્રી જગન્નાથ કૃષ્ણ પ્રભુની કૃપા થતાં સારૂંજ અને વાચક વર્ગને મારે હવે એક ખુલાસો કરવાનો કે આમાં મારી કવિતા છે અને તેના વખાણ કરવા રૂપ આત્મશ્લાધા કરૂં છું એ માનવાનું નથી કારણ કે આમાં જે જે કાવ્યો કર્યાં છે તે કાવ્યો ખરી રીતે મેં કર્યાંજ નથી. પણ

केनापि देवेन हृदि स्थितेन यथानि युक्तोऽस्मि तथा करोमि

પ્રભુ જે પ્રેરણા કરે છે તે કરૂં છું.

મારાં ધાર્મિક અને સાર્વજનીક કામોને બીજા ચરિત્ર પુસ્તકો અને વ્યાખ્યાન દ્વારા ઉત્તેજન આપનારા ગૃહસ્થોની યાદી.

મુખ્ય આશ્રયદાતા શ્રીમંત મહારાજા ગાયકવાડ સરકાર.

મહારાજ શ્રી ૧૦૮ શ્રી ગોકુલનાથજી બાવા.	વિઠલદાસ લીલાધર.
	વિઠલદાસ ભવાનીદાસ.
,, શ્રી મધુસુદન લાલબાવા.	અમૃતલાલ અમરચંદ.
,, શ્રી વલ્લભલાલ બાવા.	ભગવાનદાસ ગોકલદાસ.
સર પી. ડી. પટ્ટણી.	લખમીદાસ કાનજી.
,, લલુભાઇ શામળદાસ.	મોહનલાલ જુઠા ગાંધી.
,, ભાસ્કરરાવ વિઠલરાય.	નાની બેન ગર્જર.
મંગળદાસ ગીરધરદાસ.	નારણદાસ શામળદાસ પટવારી.
નથુ કરપારામ.	રામજી મંદીર સ્વધર્મ સમાજ.
સર ચીનુભાઇ માધવલાલ બેરોનેટ.	(હા. પ્ર. શેઠ કીસનલાલ મગનલાલ.)
ગોવર્ધનદાસ કરસનદાસ કરવત.	સોની કાનજી માલજી ઝવેરી.

હરગોવીંદ રામજી કાણુકીયા.
મણિલાલ તાપીદાસ.
કરશનદાસ અને રામદાસ ભાણુજી.
દ્વારકાદાસ મૂળજી.
શ્રીમાન લીંબડી ઠાકોર સાહેબ.
,, મોરબી ઠાકોર સાહેબ.
ત્રીકમદાસ દ્વારકાદાસ.
શેઠ પરમાણંદ જાદવજી.
શેઠ કલ્યાણદાસ અને ડુંગરશીદાસ કેશવદાસના પુત્રો.
મનોરદાસ ત્રીભોવનદાસ.

છોટાલાલ ફુલચંદ.
ઝવેરભાઇ લખમીદાસ બીમજી.
બેનકોર બેન (સ્ત્રી સમાજ પ્રમુખ).
નથુ કરપારામ શેઠ.
ગુજરાત વર્નાકયુલરસોસાઇટી.
ભાવનગર કેળવણી ખાતું.
મુંબઇ મ્યુનીસીપાલ કેળ. ખા,
વેલજી ને દુલેરાય છગનલાલ.
કરસનદાસ મુળજી જેઠા.
મગનલાલ પરશોતમ હરિભક્તી.
પરશોતમદાસ નાથાભાઇ મુનસફ.

જેટલો ધન આપનારનો ઉપકાર મનાય તેટલો જ તેમાં પ્રેરણા કરનારનો પણ ઉપકાર મુખ્ય માનવો જોઇએ. તો મારા પ્રભુરૂપ હરનાથજી ઠાકુરશ્રીનો તેમજ મારા મિત્ર જગમોહનદાસ શેઠ તથા શેઠ દ્વારકાદાસ તથા ભગવાનદાસ કલ્યાણદાસનો આભાર માનું છું અને રામજી મંદિર સ્વધર્મ સમાજમાં મુખ્ય પ્રેરક સોની ભગવાનદાસ કે જેઓ અંધ હોઇ સુરદાસનોજ અવતાર છે (કારણ તેવાંજ તેણે કાવ્યો કરેલ છે) તેનો તથા ભાઇચંદભાઇ તથા પ્રભુદાસ ભગત કે જે મારા અંગત મીત્ર છે તેઓનો તથા બેનકોર બેને વારંવાર સ્ત્રીસમાજમાં પ્રસિદ્ધ કરી મારા કામને ઉત્તેજન આપ્યું છે તો તે સર્વે મુંબઇવાસીનો હું આભાર માનું છું.

પ્રૂફ સુધારવામાં ભાઇ કાંતિલાલ. એન. શાહે મને સારી મદદ કરી છે તો તેને આશિર્વાદ આપું છું.

વૈદ્ય શાસ્ત્રી દામોદર કાનજી.
શ્રીમંત ગાયકવાડ સરકારની હજુરમાં પ્રવચનકાર (ધર્મોપદેશક).

અ. સૌ. શાન્તા બેન.

અખંડ સૌભાગ્યવતાં શાંતા બેનનું ટૂંકું જીવન.

કાઠીયાવાડમાં ૭ નાગરોમાં પ્રશ્નોરા જ્ઞાતિ પ્રસિદ્ધ છે અને તે જ્ઞાતી ભાઈઓ પરંપરાથીજ બુદ્ધિશાળી વિદ્યાવાન અને વૈદ્ય વિદ્યામાં વિશેષ કુશળ હોવાથી તે દ્વારાજ પોતાનો નિર્વાહ કરતા આવ્યા છે. આજના નવિન જમાનામાં તે જ્ઞાતી પૈકીના મે. પી. ડી. પટ્ટણી શ્રી, હાલ જેમ ભાવનગર ના દિવાન તથા મેનેજર થયા વગેરે મોટી પદવી મેળવી રહ્યા છે તેમ ઘણાજ પ્રાચીન સમયમાં મૂળાભટ્ટ, કોઈ મોટા રાજાના દિવાન થયેલા અને તેથીજ હાલ, તેના વંશજો મૂલાણી નામથી ઓળખાય છે. તેઓએ મોટા અધિકારી છતાં જ્ઞાતી હિત સાચવી, સર્વ પ્રકારે તન મન અને ધનથી જ્ઞાતીની સંપૂર્ણ સેવા કરેલી હોવાથી સર્વ જ્ઞાતી બંધુઓએ તેમને પ્રમુખ પદ (પટલાઇ) આપેલી જેથી હાલ પણ તેના વંશજો પટેલ તરીકે ઓળખાય છે અને જ્ઞાતીનું કાંઈ મુખ્ય કામ થતું હોય તો તેમને હાથેજ થાય અને તેમના નામથીજ શરૂ થાય છે. સદરહુ મૂલાણી (પટેલ)ના વંશમાં જન્મ ધારણ કરનાર મૂલાણી રઘુનાથજી તથા હરિનંદ એ બન્ને બધુઓ અમરેલીમાં વસતા હતા. જેમ તે ઉત્તમ કુળવાન હતા તેમજ તેનો સર્વ પ્રકારનો સ્વભાવ, રીત, ઉદારતા, ધર્મનિષ્ઠા, પ્રભુભક્તી અને આચાર પણ ઘણો ઉત્તમ અને અનુકરણીય હતો મોટાભાઈ રઘુનાથજીને એક પુત્ર દામોદર (બચુભાઇ) છે. કે જેઓ પૂના પાસે હિંગણે બુદ્રુકમાં કર્વેના મહિલાશ્રમમાં ડ્રોઇંગ માસ્તર છે, તેઓ ચિત્રકાર તરીકે ઘણા પ્રખ્યાત છે અને નાના ભાઈ હરિનંદ મૂલાણીને બે પુત્રો મૂળશંકર અને ગિરધરલાલ. જેમાં મૂળશંકરભાઈ, કવિરાજ તરીકે ઘણાજ પ્રખ્યાત છે. કૃષ્ણચરિત્ર, દેવકન્યા, એકજભૂલ, ભાગ્યોદય વગેરે અસંખ્ય નાટકો લખી મહાન લેખક તરીકે તેણે કીર્તિ મેળવી છે.

બચુભાઈને પોતાની પચીસ વર્ષની ઉમર થવા આવી છતાં સંતાન ન થતાં તેમનાં કાકી અને કવિરાજ મૂળશંકર ભાઇનાં માતુશ્રીએ બાધા

લીધી કે બચુભાઇને સંતાન થશે તો અંબામાને પગે લગાડીશું. તેઓની આ બાધા લીધા પછી, બચુભાઇનાં ધર્મપત્ની દયાકુંવર કે જેઓ અત્યંત સદ્દગુણી અને દયાનીજ મૂર્તિજ છે તેને ગર્ભ રહ્યો અને ૧૯૫૪ના આશો શુ. ૧૪ ઉપરાંત પુર્ણિમાને દિવસે પુત્રીનો જન્મ થયો. માતાજીની બાધા લેતાં પ્રત્યક્ષ અંબામાતા પધાર્યાં હોય તેમ પૂર્ણચંદ્ર સમાન તેજસ્વી પુત્રી જન્મતાં તે શાંત ગુણમયજ થશે એમ દૈવી પ્રેરણાથી જણાતાં તેનું શાંતા નામ પાડયું બાળકની રમતમાં પણ માતાનાં ચોંચો (દયો) અને આંખમાં અમૃત કેમ જાણે વહેતાં હોય તેવી સૌમ્ય પ્રકૃતિ અને સદા હસતું મુખ રહેતું તેથી સો દેવીની કૃપામય તે પુત્રી હોવાથી તેને શાંતા દેવી કહેતાં એટલુંજ નહિ પણ સર્વ દૈવી ગુણો પણ તેમાં હતા.

અનસુયા જેમ અત્રિનેજ વરે અને સાવિત્રી જેમ સત્યવાનને વરે. તેમ, ભાર્ગવ કુલ દીપક પરમ વૈષ્ણવ અને જીવન પર્યંત શ્રી કૃષ્ણની સેવા માંજ રાત્રી દિવસ રહેનારા માણેકલાલ ભાઇને ત્યાંજ એવા દૈવી પુત્રનો જન્મ થાય છે એ ન્યાયે તેવા દૈવી ગુણવાન તેમના પુત્ર જુગતરામ ભાઇ સાથે તેમનાં લગ્ન થયાં હતાં.

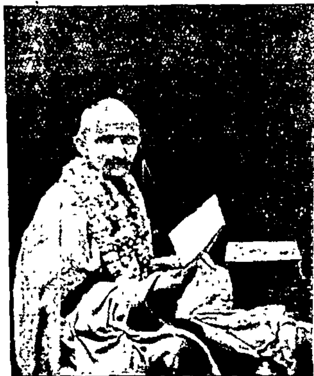
જુગતરામ ભાઇનાં તે શાંતા બેનની સાથે લગ્ન થયા પછીજ બી. એ એલ. એલ. બીમાં તેઓ પાસ થયા. અને ભાવનગર રાજ્યમાં ન્યાયાધીશની પદવી મળી, તે તેનાં પગલાંનો પ્રતાપ, આવી પદવીમાં તેમણે સંપૂર્ણ સત્ય વૃત્ત આજ પર્યંત પાળ્યું છે અને પાળે છે માટેજ સાવિત્રી (ગાયત્રીદેવી) રૂપ શાંતાના પતિ સત્યવાન નામ જુગતરામ ભાઇ એ સત્યજ કરી બતાવ્યું છે. સાવિત્રીએ તો પતિનું આયુષ્ય, સસરાની દ્દષ્ટી, ને રાજ્ય તથા પિતાને સંતાન અપાવવા રૂપ ફક્ત યમરાજા પાસેજ વિજય મેળવ્યો હતો. ત્યારે શાંતા બેન રૂપ સાવિત્રીએ પોતાના પતિ, કુટંબપરિવાર અને સર્વના કલ્યાણ માટે યમના પણ ઇષ્ટદેવ શ્રી કૃષ્ણની અખંડ ભાવથી સેવા કરી તેની પાસે વિજય મેળવ્યો હતો અને પોતે જાતે સહન કરી પોતાની રોમની

કોઇને ખબર પણ ન આપતાં સર્વેની સેવા કરી સગા સંબંધીઓને સંતુષ્ટ કર્યા રૂપ જગતરૂપ પ્રભુની પણ સેવા કરી હતી, આવા તેમના ઉચ્ચ વિચારો સરલતા અને સહન શીલતાને અંગે તેમના પતિ પણ તેમને ગૃહદેવી તરીકે જ માનતા હતા.

પોતે દેવી હોવાથી આમ સ્વાર્થનો હોમ કરી સ્થૂલ દેહનો ત્યાગ કરવો હશે તેથી જગતની સેવા કરી તે ઉપરાંત ભરત કામ વગેરે કળાઓ નવિન જગતને દર્શાવી તથા સાઠ નંબર સુધીનું ઝીણું સુતર ખરી માંદગીમાં પણ કાંતિ તે દ્વારા પણ પ્રજા સેવા કરી, વગેરે આખર માંદગીને સંપૂર્ણ વશ થયાં. પોતાના પતિએ અનેક ઉપચારો, હવા ફેર અને જાત મહેનતથી બનતી તમામ સારવાર કર્યા છતાં દૈવાધીન થઇ પોતાની માતા પિતા પતિ વગેરે તમામ સગા સંબંધીઓના આંખમાં અશ્રુ સ્રાવ કરાવતાં દેહ છોડી. સં. ૧૯૮૭ ના શ્રાવણ શુદ એકાદશીનેદીવસે કૃષ્ણ સ્મરણ કરતાં ગૌ લોકવાસી થયાં તે બેને પોતાની ઉત્તમ સ્થિતિમાં મને ગીત ગોવિંદ વિગેરે પદો સંભળાવવાનો આગ્રહ કર્યો જે દૈવયોગે મારાથી ન બનતાં તેના દેવી આત્માને પરલોકમાં નાદ પોચાડવાને આ મારો પ્રયાસ છે. તો મારા જ્ઞાતિની ભગિનીઓ અને બંધુઓ તેનું ગાન કરી પ્રભુનું ભજન કરશે તો તેનો આત્મા બ્રહ્માનંદમય બનશે તેમ જાણી સર્વે જ્ઞાતિ બંધુઓને નિવેદન કરૂં છું. શાંતિઃ શાંતિઃ શાંતિઃ

વૈદ્ય શાસ્ત્રી દામોદર કાનજી

શ્રી ભાગવતની સંતાહનું પ્રવચન.

વૈદ્યશાસ્ત્રી દામોદર કાનજી પંડિત.

શ્રીમંત સરકારની હજૂરમાં પ્રવચનકાર.

વૈદ શાસ્ત્રી દામોદર કાનજીનું ટૂંકું જીવન.

મારા મામાના પુત્ર દામોદર કાનજીનું ટૂંકું જીવન ચરિત્ર લખતાં, મને આનંદ એ આવે છે કે; આ કલિકાલના જમાનામાં પણ કોઇ પ્રબળ દૈવી સત્તાનું પ્રત્યક્ષ પ્રમાણથી ભાન થાય છે. તેનાં જીવનમાં ઘણુંજ જાણવાનું છે તેમાંનુ થોડું, કાંઇ મળશે એમ ધારી ને લખું છું. કાઠીયાવાડમાં, શ્રીમંત સરકાર ગાયકવાડના, દામનગર તાલુકામાં, ચાવંડ, ગામમાં મહાન પ્રતાપી ભક્તકવિ, મુકુંદજી થઇ ગયા કે જેઓની કવિતા કાવ્ય દોહનમાં આવી ગયેલ હોવાથી તે પ્રસિદ્ધ છે. તે મુકુંદજી ભટ્ટના, રતનજી, કાનજી, અને જેશંકર, એ ત્રણ પુત્રો હતા. તેમાં રતનજી ને ગૌરીશંકર, માધવજી, હરજીવન, અને મણિશંકર એ ચાર પુત્રો; તેમાં મણિશંકર એ સાક્ષર હોઇ ભાવનગર કેળવણી ખાતાના ઉપરી હતા. તથા વડોદરામાં રાજકુંવરોના ટ્યૂટર અને કલાભવનના વા. પ્રીન્સિપાલ હતા. બીજા પુત્ર કાનજીના દામોદર કે જેનું આ જીવન લખાય છે; તેઓ શ્રીમંત મહારાજા ગાયકવાડ સરકારની હજુરમાં હાલ પ્રવચનકાર (ધર્મોપદેશક) તરીકે છે. ત્રીજા પુત્ર જયશંકરના ત્રંબકલાલ, અને હરિલાલ એ પુત્રો છે જેઓ વૈદકનો ઉદ્યોગ કરે છે. મારા કાનજી મામાની પ્રથમ સ્ત્રીને નવ પુત્રીઓ થયેલી અને પછી બીજા સ્ત્રીને પણ બે પુત્રીઓ થઇ. હવે દામોદરભાઇના જન્મ સંબંધે પ્રત્યક્ષ જોયેલી એવી હકીકત છે કે તેમનાં માતુશ્રી ધનકુંવર કે જેઓ અત્યંત ધર્મ પરાયણ હતાં અને રાત્રી દીવસ ધોળ કીર્તન વગેરે ભગવત્ સ્મરણમાં જ રહે તેવાં હોઇ હમેશાં સદ્બોધ આપી અનેક સ્ત્રીઓને વ્યવહાર કુશળ અને ધર્મ પરાયણ કરતાં હતાં તેમને એક સ્વપ્નમાં મહાત્મા કોઇ વૃદ્ધ વૈષ્ણવ મહાપુરૂષે દર્શન આપ્યાં અને પારણામાં સુતેલી એક વર્ષની નાની પુત્રી લાડકુંવરને, ઉંચી કરી જણાવ્યું કે બ્હેન, આપુત્રી મહાન ભાગ્યશાળી છે અને પરમ વૈષ્ણવ અને ધર્મ પરાયણ થશે અને હવે તને પુત્ર પ્રાપ્તી થશે. આ હું કહું છું એની નિશાની તરીકે હું તને ચોખા

તારે છેડે હશે. તને પુત્ર થયા બાદ તેને છમાસ થયા પછી જુનાગઢ આવી દામોદર કુંડમાં સ્નાન કરાવી રાધા દામોદરનાં દર્શન કરાવજે.

સ્વપ્ન પુરૂ થતાં વસ્ત્ર જોતા કંકુ ચોખા મળ્યાં. તેનો ચાંલ્લો કર્યો જેને પરિણામે તેઓ અખંડ સૌભાગ્ય વતાંજ રહ્યાં. સર્વેને આ સ્વપ્નની વાત કરી, પછી ગર્ભ રહ્યો અને દશ માસ થતાં પુત્ર જન્મ થયો. અગીયાર પુત્રીઓ પછી વૃદ્ધ અવસ્થામાં પુત્ર પ્રાપ્તી થતાં, આખા કુટુંબમાં સર્વને આનંદ થયો અને છ માસનો થતાં સ્વપ્નમાં દર્શન આપનાર મહાત્માની આજ્ઞા પ્રમાણે જુનાગઢ જઇ, દામોદર કુંડમાં બાળકને સ્નાન કરાવી ઝાડ નીચે સુવાડતાં તેજ મહારાજે દર્શન આપી, કેરી આપી, જેનો રસ બાળક ચૂસવા લાગ્યો માતા અને પિતા બન્નેયે આ અત્યંત તેજોમય અદ્ભુત સ્વરૂપનાં દર્શન કર્યાં ચરણમાં નમી જણાવ્યું કે સ્વપ્નમાં આપેજ દર્શન આપેલાં અને આ પુત્ર આપની કૃપાને લીધેજ મળેલ છે મહાત્માએ જણાવ્યું એમ તેમજ છે. અને મારી આજ્ઞા પ્રમાણે તું અહિં સ્નાન કરાવા લૈયાવી તેથી હું બહુજ પ્રસન્ન થયો છું હવે રાધા દામોદરનાં દર્શન કરાવી તેનું દામોદરજ નામ પાડજે તેણે આજે કેરીનો રસ પીધો છે તે શ્રી ભાગવત રસ છે અને તે રસ, પીવાથી શ્રી ભાગવતનું રહસ્ય તે સમજી શકશે અને દેશપરદેશમાં અને મોટા રાજાઓમાં શ્રી ભાગવતના પ્રવચન કરવાથીજ તેની કીર્તિ વધશે તેને મારી આજ્ઞાથી निगमकल्पतरो० એ શ્લોક તમારે પ્રથમ પાંચ વર્ષની અવસ્થા એજ શીખવી મારી વની શરૂ થયું એમ તેમનાપિતાને કહી તર્તજ મહારાજ[1] પધારી ગયા. કયાં ગયા! તેખબર નથી પછી તેમની આજ્ઞા પ્રમાણે રાધા દામોદરનાં દર્શન કરાવી દામોદર નામ, પાડયું દામોદરભાઇની પાંચ વર્ષની ઉમર થતાં निगमकल्पतरोर्गलितफलं० એ શ્રી ભાગવતનો.

---

૧ આ ભવ્ય મૂર્તિવાન વ્યાસજી મહારાજ હશે એમ સૌએ અનુમાન કર્યું.

શ્લોક મહાત્માની આજ્ઞાથી શીખ્યા તેમના પિતાજી તે મહાત્માની વતી ગુરૂ બન્યા. અગીયાર વર્ષની અવસ્થામાં ગુજરાતી સંપૂર્ણ અભ્યાસ કરી સંસ્કૃત અભ્યાસ માટે જુનાગઢમાંજ હરિદત્ત શાસ્ત્રી પાસે રહી અભ્યાસ શરૂ કર્યો તથા કૃતા ભટ પાસે વૈદક વિદ્યાનો અભ્યાસ શરૂ કર્યો કુદરતી બુદ્ધિ કુશળતાથી પાંચ વર્ષમાં તો કાવ્ય વ્યાકરણ વગેરે સંસ્કૃતનો તથા વૈદકનો ઘણોજ સારો અભ્યાસ કરી ગુરૂ અને કેળવણી ખાતાના ઉપરીને સંતુષ્ટ કરતાં શાસ્ત્રીજી હરિદત્તે તેજ પાઠશાળામાં એટલી નાની ઉમર છતાં પોતાની જોડેના શિક્ષક તરીકેની સન્માન પૂર્વક નિમણુંક કરાવી જેથી શિક્ષક થયા છતાં અભ્યાસ પણ ચાલુ રાખ્યો. તેમનાં લગ્ન, આજ અરસામાં શાસ્ત્રીજીનીજ ભાણેજ અને કુંડલા નિવાસી કૃષ્ણ જીવન ભટની પુત્રી ચંદનકુંવર સાથે થયાં અને તેમનાં મોટાં બેન લાડકુંવર કે જેને સ્વપ્નમાં મહાત્માશ્રીએ મહાન ભાગ્યશાળી કહેલ તે બેનનાં કુંડલામાં ગિરધરલાલ ભટ સાથે લગ્ન કર્યાં છે તે ધર્મને આચાર સંપૂર્ણ પાળે છે અને પ્રભુ સેવા તથા માતાની માફક સદાય પ્રભુ રટણુજ કર્યા કરે છે તેને પરિણામે પ્રભુ કૃપાથી પુત્ર પૌત્ર આદિ સંસારનું સંપૂર્ણ સુખ હોઇ સર્વ રીતે સુખી છે. પિતાની અવસ્થા ઘણી વૃદ્ધ હોવાથી પોતાની સોળ વર્ષની ઉમરમાંથીજ ગૃહ વ્યવહાર દામોદરભાઇને માથે પડ્યો ને તેમાં તેમનાં માતુશ્રી કે જે પવિત્ર ભગવતી અને સતી હતાં તેથી અખંડ સૌભાગ્ય સાથેજ પુત્રનું સુખ સંપૂર્ણ જોઇ તેનાં લગ્ન કરીને પછી ગોલોકવાસી થયાં તે કારણથી હવે બધી રીતે પિતાની સંભાળ તથા ઘર સાચવવાનું તેનેજ રહ્યું. દામોદર ભાઇનાં માતાની મા, વૃદ્ધ નાની ને વાઇ આવતી હતી. તેમાં એક વખત વાઇ આવતાં ચૂલામાંજ પડતાં અરધું અંગ સળગી ગયું આ પ્રસંગમાં દામોદર ભાઇ તથા તેમની સ્ત્રી ચંદન કુંવરે તે વૃદ્ધ માતાની સંપૂર્ણ લાગણીપૂર્વક છ માસ સુધી સેવા કરી અને તે સાજાં થતાં અંતરનો આશીર્વાદ આપ્યો તેને પરિણામે તેમનાં સ્ત્રીને શ્રીમંત આવ્યું અને પુત્ર પ્રાપ્તી થઇ. આથી વૃદ્ધ પિતાને અત્યંત સંતોષ થયો આ પુત્રનું

નામ મનસુખરામ પાડયું અને જે હાલ મિકેનિકલ ઇજનેર તરીકે પાસ થયા છે અને ઉદ્યોગ કરે છે.

આ બાળકનો જન્મ કુંડલા થયેલો હોવાથી તે ૭ માસનો થતાં દામોદરભાઇ તેમનાં પત્નીને તથા બાળકને લઇ ગાડા રસ્તે ચાવંડ આવતાં લીલીયા અને અંટાળીયા મહાદેવ વચ્ચે ચોમાસાના કીચડમાં ગાડું ભર જંગલમાં ખૂચ્યું આ વખતે પોતાની ૧૯ વર્ષની નાની અવસ્થામાં અત્યંત કફોડી સ્થિતિ ઉભી થયેલ તેમાં ખુદ્દી બળવાપરી પોટકાં માથે મુકી બાળકને તેડી પગમાં કાંટા ભાંગે એવી રીતે બન્ને સ્ત્રી પુરૂષે હિંમત રાખી બે માઇલ ચાલી એક આશ્રય સ્થાનમાં આવી લીલીયામાં તેમના ફૈના પુત્ર માધવજી ભાઇને માણસ મોકલી આ દુર્દશાના ખબર આપતાં આદ બળદો જોડી સીગરામ મોકલ્યો ત્યારે છેક રાત્રીએ પાછા લીલીયા આવ્યા. આવી કફોડી સ્થિતિ તેમનાં ફૈ તથા તેમના પુત્ર જે લંગડા હતા તેને મોરબી મુકવા જતાં અમદાવાદ અને નડીયાદની વચ્ચે રેલ તૂટતાં થયેલી અને પોટકાં ઉંચકી પાણીમાં ઉતરી ચાલવું પડયું હતું તો ત્યારે પણ હિંમત રાખી પંદર દીવસ સુધી અમદાવાદમાં બહુ કફોડી સ્થિતિ ભોગવી ખુદ્દી બળથી સૌનું રક્ષણ કર્યું હતું

પિતાની વૃદ્ધાવસ્થા હતી. અને પોષણ કરવાનો બોજો માથે આવી પડતાં સારી રીતે ભરણ પોષણ થાય તેવા સાધનની ખાતાર જુનાગઢની નોકરી છોડી પરદેશ જવાની ફરજ પડી તેથી પોતાની સ્ત્રીને પિતાની સેવા કરવા ચાવંડ મુકી, ફકત ૭ રૂપીયા ઘેરથી લઇ મુંબઇ આવતાં ખીસામાં અડધોજ રૂપૈયો હતો અજાણ્યું ગામ અને મુંબઇ જેવું શહેર છતાં આત્મબળ અને હિંમતથી આગળ વધવાના કુદરતી સ્વભાવે મુંબઇને સ્ટેશને ઉતર્યા તો ખરા પણ આબકારીના સીપાઇઓએ દવાની પેટી હતી તેમાં અફીણ છે એમ જણાવી અજાણ્યાને સતાવી પૈસા કઢાવવાની ઇચ્છા હો કે ગમે તેમ પણ પકડયા પણ પૈસો નહિં અને અજાણ્યા એટલે બેસી રેવું એ શિવાય

બીજુ શું થાય ! ચાર કલાક ભુખ્યા બેસી રેતાં આખર બેસાડનારને દયા આવી અને રજા આપી, ગામમાં કયા જવું તે ખબર નથી. પણ ઝંડુ ભટજીના ભાઇ જટાશંકરનું નામ અને ઠેકાણું માસ્તર શંકરલાલ જેઠાભાઇએ મુંબઇમાં આવવાનું કહેલું અને આપેલું તેથી તે ઠેકાણે મહાજન વાડી ગયા અને તેજ વખતે સારા ભાગ્યે શંકરલાલ માસ્તર ત્યાંજ હોવાથી પોતાને તેડી ગયા અને પોતે સતી કથા કરતા હોવાથી સંગીતનું કામ વગેરેમાં મદદ કરવા નિમિત્તે જ પોતાને ત્યાં રાખ્યા અને વાલીબાઇ કન્યા શાળામાં રૂ. ૧૦ દશના પગારથી નોકરી પણ આપી આવી રીતે ૧૯૪૯ના શ્રાવણ માસથી મુંબઇમાં ઉદ્યોગની શરૂઆત થઇ રૂ. દશમાં પોતાને શું ખાવું ને પિતાને શું મોકલવું એ વિચાર થતાં વિશેષ ઉદ્યોગના પ્રયાસની તજવીજ કરતાં તેમના માશીના પુત્ર શાસ્ત્રી પ્રાણજીવને જૈનોની ઓળખાણ કરાવી જેથી જૈનોએ રાત્રીએ બે કલાક નોકરી કરવાની શરતે પંડિત તરીકે રાખી સારો પગાર આપવા માંડયો આથી તેમાં વિદ્વત્તા તરીકે સારી કદર થઇ તલકચંદ માણેકચંદ વગેરે મોટા શાહુકારોએ સારી પ્રતિષ્ઠા વધારી એટલે આવક સારી થતાં મુંબઇમાં ઘર કરી રેહેવા જેવી સ્થિતિ થતાં વૃદ્ધ પિતા તથા બાળક સાથે તેની સ્ત્રીને બોલાવ્યાં અને ઘર કરી રહ્યાં તેવામાં તેમના જૈન મિત્ર મોહનલાલ તથા ભગવાનદાસે સારી મુડી રોકી તેથી બી. એમ. મનસુખ એ નામ રાખી પોતાના પુત્રને મીત્રાના નામથી ચાહા સ્ટીસનેરી પુસ્તકો વગેરેની જનરલ વેપારની દુકાન કરી પરંતુ વેપાર કરવાનું ભાગ્ય ન હોય કે ગમે તેમ પણ તે અરસામાં મહાન વિઘ્ન એ આવ્યું કે-તેમનાં સ્ત્રી સુવાવડ માટે દેશમાં ગયાં અને પિતા પુત્ર સાથે હતા તેવામાં પિતાને જ્વર ખુબ ચડેલો અને રાત્રીને વખતે પુત્ર વત્સલતા ને અંગે દામોદર બાઇને ન જગાડતાં અંધારામાં પેશાબ કરવા ઉઠી ખાળ ને બદલે ભુલથી બારી તરફ ગયા અને તે બારી સરીયા વગરની ખુલી હોવાથી ઓચીંતા નીચે ગટરમાં પડી જતાં પગભાંગ્યો બે ભાન થયા. અને ભાન આવતાં બુમ મારતાં દામોદર નીચેગયા. ખુબ

ગભરાયા અંધારી રાત્રીએ આસ્થિતિમાં શું કરવું ? હાડકું ભાગેલો પગ હોવાથી ઉપાડીને ઉપર લઇ જવા એ કઇ રીતે એકલાથી બને ? છેવટ હિંમત રાખી પાડોશીને જગાડી તેની મદદથી ઉપર લઇ ગયા અને સવાર થતાં ડા. પોપટ પ્રભુરામ કે જે અમારા સંબંધી થાય તેઓને બોલાવી પાટો બંધાવી, તેમના દવાખાનામાં સારવાર શરૂ કરી. પણ વૃદ્ધાવસ્થાએ હાડકું નજ સંધાયું. આ વખતે સંપૂર્ણ પિતાની સેવા દામોદર ભાઇએ કરવા માંડી અને આવા કારણથી જે મોટા પાયા ઉપર વેપાર શરૂ કર્યો હતો તે નાણાં અને સ્વાર્થ છોડી પિતાની સેવા માંજ કાળજી રાખી હતી. આ સેવામાં હું પણ સહ કુટંબ મારા મામાની સેવામાં હાજર હતો અને અમારાથી બનતી અમે સેવા કરીછે છતાં આખર પંચોતેર ઉપર વર્ષ જેટલી વૃદ્ધાવસ્થામાં સાંજાથવું મુશ્કેલ થઇ પડયું અને બીજા વ્યાધિઓ વધતાં બે અઢી માસ બિમારી ભોગવી, ગોલોક વાસી થયા એટલે ઉત્તર કાર્ય વગેરે વ્યવહાર કરવા માટે દેશમાંજ જવાની અને બારમાસ વ્યવહાર માટે દેશમાંજ રહેવાની ફરજ પડતાં વેપાર બંધજ કરવાની જરૂર પડી અને ભાગીઆઓમાંથી પોતે કોઇ સંભાળી શકે તેમ નહોવાથી નિરૂપાયે વેપાર બંધજ કર્યો પરંતુ ભાગીયાઓએ પોતાની લાગણીથી ઉત્તર કાર્યમાં સ્તારી મદદ કરી.

પિતાનું ઉત્તરકાર્ય કરી બાર માસ દેશમાં રહ્યા તે અરસામાં કુંડલા વગેરે સ્થળે હરિકથાકરી ઘણુંસારૂં માન મેળવ્યું. કુડલા ગયા ત્યાં મહારાણી વિકટોરીયાનો જન્મોત્સવ હોવાથી સભા ભરાઇ તેમાં ન્યાયાધીશ મગનલાલ દલપતરામ કવિએ તત્કાલ કવિતા કરનારને સારૂં ઇનામ આપવા જાહેર કર્યું તેથી દામોદરે પોતાની બાલક ૨૨–૨૩ વર્ષની ઉમ્મરમાં તર્તજ કવિતા કરી જેથી આખી સભા ખુશી થઇ અને હરિ કીર્તન કરાવ્યું અને સવાસો રૂપિયા ઇનામ આપ્યું અને પછી ઘણી સારી પ્રતિષ્ટા જામી આ પ્રતિષ્ઠ સાથે મળેલા દ્રવ્યથી પિતાનું વાર્ષિક ખર્ચ સારો રીતે કર્યું તમામ નાતને

આમંત્રણ કરેલું અને સર્વ જ્ઞાતિ બંધુઓ હાજર થયેલા તે સર્વનું સન્માન કર્યું. બારમાસ પુરા કર્યા બાદ પાછા મુંબઇ ગયા આ વખતે પણ જઇ-નોએ પાછા પંડિત તરીકે રાખ્યા પણ ગુજરાતી પ્રેસમાં સારા સન્માન પૂર્વક જગ્યા મળતાં તે છોડી ત્યાં રહ્યા તથા પ્રભુરામવૈદના આગ્રહથી આર્ય ધર્મપ્રકાશના તંત્રી તરીકે કેશવલાલ હરિરામ પટ્ટણી ની જગ્યાએ રહ્યા આમાં બે ત્રણ વર્ષ કામ કર્યા બાદ માંદગી થતાં રામજી ભગવાન સોનીને ત્યાં લાઠીમાં શરીર સુધારવા રહ્યા. ત્યાં લાઠી ઠાકોર શ્રી સાથે સારો સંબંધ થયો. તબીયત સુધરતાં ૧૯૫૭ માં પાછા મુંબઇ આવ્યા બાદ ૧૯૫૮ માં તેમનાં સ્ત્રી એક પુત્ર ૮ વર્ષ નો તથા દોઢ વર્ષની પુત્રી મુકી સ્વર્ગવાશી થયાં. એમનાં સ્ત્રી સદ્‌ગુણી ધર્મશીલ અને વિદ્વાન સાથે ઉદ્યોગી અને બુદ્ધિ કુશળ હોવાથી સોના ચાંદીના કંદોરા ગુંથવા અને ધર્મનું શિક્ષણ લેવા ઘણી સ્ત્રીઓ તેમની પાસે આવતાં અને સદબોધ આપી ઘણી બહેનોનાં જીવન તેમણે સુધાર્યાં છે.

હવે ભાઇ દામોદરનું જીવન જુદાજ પ્રકારમાં બદલાયું પોતાની ૨૮ વર્ષની ઉમ્મર છતાં બીજી વખત લગ્ન ન કર્યા અને તે અરસામાં દ્વારકા-દાસ ધર્મશી અને વિજભૂખણદાસ આત્મારામનો સંગ થતાં તેઓએ પોતાની મીલોમાં વૈદરાજ તરીકે નિમણૂક કરી સારો પગાર કરી આપતાં સં. ૧૯૬૦ થી ઘર આગળ ધર્માદા દવાખાનું શરૂ કર્યું અને પોતાની જ્ઞાતીઓના વિદ્યાર્થિઓને રાખી કાંઇ પણ સ્વાર્થ વિના સેવા કરવા લાગ્યા અને નરનારાયણ ના મંદીરમાં હરિકીર્તન શરૂ કર્યું આથી આખા મુંબઇ શહેરમાં ઘણી પ્રસિદ્ધિ થઇ અને પંદર વર્ષ સુધી આ સેવા કરવાને પરિણામે દર વર્ષે મોટા મેળાવડાઓ થઇ દામોદરભાઇને ઘણું સારૂં માન પ્રજાએ આપેલ છે. શ્રી દેવકીનંદનાચાર્ય શ્રી ગોકુળનાથજીબાવા સુંદરદાસ સોલીસીટર ડા. ભાલચંદ્ર, વિશ્વનાથ પ્રભુરામ દ્વારકાદાસ ધર્મસી વિજભુખણદાસ આત્મારામ પરશોતમદાસ ઠાકોરદાસ ત્રિભુવનદાસ વરજીવનદાસ વગેરે એ જાહેર મેળાવડામાં પ્રમુખ થઇ આદર સત્કાર

સારો કરેલો છે. જેનો દર વર્ષ નો હેવાલ તે વખતના છાપાઓમાં છે. અને પ્રસિદ્ધ ધર્મના સદ્બોધક જાદવજી મહારાજે તો પોતાના અંગતમિત્ર ગણી વારંવાર બહુજ સન્માન, હજારો મનુષ્યોની સભામાં આપેલ છે.

આ અરસામાં મહાજન વાડીમાં દેશુરવાળા શેઠ મનોરદાસનાં ધર્મપત્ની જમનાબાઇ ને ત્યાં શાસ્ત્રીજી પ્રભુલાલ વૈદરાજ ના કહેવાથી તેમની વતી દામોદરભાઇને સપ્તાહ વાંચવાનું થતાં તે સપ્તાહ ના અલૌકીક રસથી સર્વ ને અત્યંત આનંદ થયો પણ છેવટ શાસ્ત્રીજીની વતી હોવાથી દામોદરભાઇને ઘણો આગ્રહ કરતાં કાંઇ પણ ન લીધું આથી શાસ્ત્રીજી તથા જમનાં બેનને પણ તેની આ ભાવનાથી અત્યંત લાગણી થઇ અને તેનું પરિણામ એ આવ્યું કે આ ગૃહસ્થોમાં સારા માનને પરિણામે શેઠ કલ્યાણદાસનાં ધર્મપત્ની પ્રેમકોરમાની પૂર્ણ ભાવના વધતાં તેમને ત્યાં એક સપ્તાહ કરી અને પછી તે પણ સ્વર્ગવાસી થતાં તેમના પુત્ર દ્વારકાદાસ જગમોહનદાસ અને ભગવાનદાસની ભાવના બહુ વધતાં પાછી બીજી સપ્તાહ કરી અને તે કુટુંબની પૂર્ણ અત્યંત ભાવના તેજ પરિણામે વિઠ્ઠલદાસ ભવાનિદાસ ને ત્યાં સપ્તાહ કરી આથી તેમના મુખ્ય ઇષ્ટ દેવ શ્રી ભાગવતના દૈવી સ્વરૂપને પરિણામે સારી પ્રતિષ્ઠા જામી.

એક દેવિદાસ નામનો ભિક્ષુક ગરિબ મારવાડી બ્રાહ્મણ તેનો ઓચિંતો સેવક થયો અને તે મેવાડમાં ગંગરાર તથા અજમેર પાસે કેકડી, સરવાડ, મેવદા, રામપાલી, વગેરે ગામોમાં ચાર પાંચ વખત તેડાવી તે દેશની હિંદી ભાષામાં સપ્તાહ કરાવી અને તેથી એ દેશમાં અત્યંત સન્માન મળ્યું. પોતાની ભાષા નહિ છતાં લોકોને સમજણ પડી. એ ગુરૂ પ્રતાપજ સમજવાનો. આવી રીતે પૂર્વમાં જગન્નાથ સુધી તથા પશ્ચીમમાં દ્વારકા જામનગર મોરબી જુનાગઢ ભાવનગર વગેરે તમામ સ્થળે શ્રી ભાગવત શ્રવણને લીધે સંપૂર્ણ પ્રસિદ્ધ થયા.

મુંબઇમાં દેવકીનંદ મહારાજ શ્રી તથા ગોકુલ નાથજી બાવાની પૂર્ણ કૃપા પાત્ર બન્યા. એક દિવસ મૌન ધારણ કરનાર કોઇ સંત તેમને ત્યાં

આવ્યા. થોડીવાર બેઠા અને પાછા ધણી સેવા કરી છતાં ચાલ્યા ગયા અને પાછા આઠ દીવસ પછી ઓચીંતા આવી બોલ્યા કે તું તારા ઇષ્ટ દેવ શ્રી ભાગવતને છોડિશમાં તારા ગુરુ કોઇ અલૌકિક છે અને એને પરિણામે તારૂં ઘણુંજ શ્રેય થશે હજી મહાન પ્રભુ તને ઘણી રીતે દર્શન વગેરે ની કૃપા કરશે અને મહાન રાજાનો આશ્રય તને મળશે.

આ શબ્દો કહ્યા પછી તે મહાત્માએ શ્રી કૃષ્ણમય શ્રી ભાગવત સ્વરૂપનો માર્ગ દર્શાવ્યો અને મંત્રોપદેશ કર્યો પછી નામ વગેરે પૂછતા કંઇ પણ ન કહેતાં એકદમ પધાર્યા[૧] ક્યાં ગયા તે ખબર ન પડી પણ તેણે જે મંત્ર આપ્યો એ અત્યંત ચમત્કારી અને કલ્યાણ કારક છે. અને તેને પરિણામેજ સારો ઉદય થયો. ૧૯૬૯ની સાલમાં જ્ઞાતિનું ઐક્ય કરવા માટે પોતાની પુત્રીનાં લગ્નને નિમિત્તે દેશમાં, લાઠીમાં દામોદર ભાઇએ મોટો વિષ્ણુયાગયજ્ઞ કર્યો અને સર્વ જ્ઞાતિ બંધુઓને જાતે આમંત્રણ કરવા જઇ આગ્રહ કરી યજ્ઞ પ્રસંગે બોલાવ્યા તેથી તે પ્રસંગે વિશ્વનાથ પ્રભુરામ, પ્રસિદ્ધ શાસ્ત્રી શંકરલાલ માહેશ્વર કવિરાજ મુળચંદર હરિનંદ, કૃષ્ણજીવન હરિરામ ડા. ભગવાનદાસ જીવનરામ લક્ષ્મીશંકર ગોવિંદરામ, જગતરામ માણેકલાલ, ગિરધરલાલ કરૂણાશંકર, વ્યાસજી મૂળશંકર મયારામ, માધવજી રતનજી, ગૌરીશંકર રતનજી, મણિશંકર રત્નજી, હું (ખચુભાઇ) વગેરે જ્ઞાતિ બંધુઓએ હાજરી આપી હતી અને લાઠીના ઠાકોર, વડીયા દરબાર, બાબરા દરબારો વગેરે પધાર્યા હતા. હજારો માણસો આવેલાં અને નરસિંહ મેતાના અવતાર મૂળશંકર વ્યાસજીની આજ્ઞા પ્રમાણેજ એ મહાયજ્ઞ થયેલો અને બ્રાહ્મણોને સંપૂર્ણ સંતુષ્ટ કરેલા.

દામોદરભાઇને સહજ દમનું દરદ જણાવા લાગવાથી તેમને મુબઇ છોડવાની ફરજ પડી અને તે પહેલાંજ સંત મહાત્મા આગળથીજ પધારી

---

૧. મહાત્માએ નામ કહ્યું નહિં તેથી અનુમાન કર્યું કે દામોદર ભાઇના માતાને સ્વપ્નમાં તથા જુનાગઢ દામોદરજી કુંડપર જેણે દર્શન આપ્યાં તેજ આ દૈવી પુરુષ તેના જન્મ ગુરૂ મંત્રોપદેશ આપવા માટે પધાર્યાહશે

કહી ગયેલા તે યાદ આવતાં મુંબઇ છોડયું અને લલુભાઇ શામળદાસની ભલામણનો એક જુનો પત્ર લઇ વડોદરા આવી સરસુબા મે. નિંબાળકર સાહેબને મળતાં તે દ્વારા શાસ્ત્રી બદ્રીનાથજીનો સમાગમ થયો અને તેની જ કૃપાને પરિણામે સં. ૧૯૭૧ ના શ્રાવણ સુ. ૩ને દીવસે શ્રીમંત મહારાજા ગાયકવાડ સરકાર પાસે હરિકીર્તન કરવાનું ઠર્યું જેમાં મહારાજા શ્રી સંપુર્ણ સંતુષ્ટ થતાં પ્રવચન કરવાને જણાવતાં રોકાઇને શ્રી ભાગવત એકાદશ તથા દશમ સ્કંધમાંથીજ હજુર શ્રી સમક્ષ કથા કરવા માંડી. આમ શાસ્ત્રી બદ્રિનાથજી રૂબરૂ અઢીમાસ હજુર શ્રીએ કથા સાંભળી સંતુષ્ટ થઇ પોતાની હજુરમાં કથા કરવા માટે નિમણોક કરી પછી દેવસ્થાનમાં બહુચરાજી નિમણોક થઇ અને પુનઃ શ્રીમંત મહારાજાશ્રીએ પાછા ખાસ આમંત્રણ કરી પોતાની હજુરમાંજ પ્રવચનકાર તરીકે નિમણોક કરી છે. આને પરિણામે ભીષ્મ ચરિત્ર ભાગ પેલો નામનું પુસ્તક પ્રથમ પ્રસિદ્ધ કર્યું જેથી લેખક તરીકે સારી કીર્તિ વધી.

ભાઇદામોદરને શ્રી હરનાથ મહારાજનાં દર્શન બારવર્ષ પહેલાં થયા બાદ શેઠ દ્વારકાંદાસ જગમોહનદાસ અને ભગવાન એ ત્રણે ભાઇઓની અપૂર્વ લાગણીને પરિણામે તે મહારાજશ્રીનાં બીજી વખત દર્શન તેમને બંગલે થતાં તેઓશ્રીની અત્યંત ભાવના વધી. ગઇ સાલ નાગપુર ખાસ તાર કરી તેમને તેડાવતાં શેઠ જગમોહનદાસે તથા હરનાથજી મહારાજે તારે માથે મોટી ઘાત છે એમ જણાવ્યું અને તે પછી આઠમેજ દીવસે તેની જ રૂબરૂ પગ લપસી તેના ઘરમાં જ પડી જતાં ઘૂંટણના હાડકાના બે ટૂકડા થયા પણ આથી મૃત્યુમાંથી બચ્યા તેમ મહારાજશ્રીએ જણાવ્યું. આ સ્થિતિમાં વડોદરામાં પાંચ છમાસ પથારીમાંજ રેવું પડયું જેથી તે વખતમાં ભીષ્મચરિત્ર ભાગ બીજો લખીને છપાવ્યો તથા ગીતગોવીંદ દિવ્ય રાસ અને પદો જોડી તૈયાર કર્યાં અને જેમ જયદેવકવિએ ગીત ગોવીંદ તૈયાર કરી શ્રી જગદીશના ચરણમાં અર્પણ કરેલ તેમ કેમ જાણે જગદીશની જ પ્રેરણા થઇ હોય તેમ જગદીશરૂપ શ્રીમાન મહારાજ શ્રીહરનાથજી

મહારાજશ્રીએ ઓચીંતા દ્વારકાદાસ શેઠ માર્ફત તાર કરાવી જગન્નાથજી દામોદરને બોલાવ્યા અને અષાઢી એકાદશી દિવસે રથમાંજ બિરાજેલ હોવાથી દામોદરભાઇએ જાતે જગન્નાથજીને ભેટી શ્રી ગીત ગોવિંદ ચરણમાં નિવેદન કરી એક મંગળાચરણનું પદ ગાયું. લાખો માણસોની ભીડમા પદ ગાતાં તમામ લોકો સંતુષ્ટ થયા આવી રીતે આ તૈયાર થયેલ ગીત ગોવીંદ જગન્નાથજીને નિવેદન કરી પ્રજા સમક્ષ રજુ કરવાની તક મળી છે.

શ્રીમંત સરકાર મહારાજાશ્રીની કૃપાને અંગે આમ પુસ્તકો લખી પ્રજાસેવા કરવા ઉપરાંત પોતાની ઘણા દીવસની એક ધારણા હતી તે એકે શ્રી ભાગવતનું મંદીર બનાવી તેમાં હમેશાં ધર્માદા દવા આપવી. નિત્ય કથા શ્રવણ કરાવવી અને જે કોઇ ધર્મનું વૈદકનું કે કોઇ પ્રકારનું સંસ્કૃત શીખવા આવે તેને શીખવવું એ જાતની પાઠશાળા કરવાની ઇચ્છા હતી. તેવામાં એ માટે સગવડ થતાં એણે વડોદરામાં અમદાવાદી પોળમાં ઘર મળતાં તે ઘર વેચાથી લઇ તે સંસ્થા શરૂ કરવાની ઇચ્છા થતાં વડોદરાના નેક નામદાર દિવાન સાહેબના પ્રમુખ પણા નીચે મોટી સભાકરી તેમને હાથે ૧૯૮૧ ના ચૈત્ર શુ. ૫ રવિવારે ધર્માદા દવાખાનું અને પાઠશાળા ખુલ્લી મુકાવી અને શ્રી વલ્લભલાલજી બાવાને હાથે શ્રી ભાગવત મંદીરમાં શ્રી ભાગવતની પ્રતિષ્ઠા પૂજન કરાવી સ્થાપના કરી મંદીર કર્યું જેથી પોતાનો મનોરથ પૂરો થયો. એ ધર્માદા દવાખાનાનો ઘણા લોકો લાભ લે છે અને કથા શ્રવણ હમેશાં થાય છે. અને વિદ્યાર્થિઓ ભણવા આવે છે. આવીરીતે તન મન અને ધનથી કેવળ સેવાજ કરવા માટે જેનું જીવન છે તેને માટે આટલું ટૂંકું જીવન લખી તેમનું દિર્ઘાયુષ્ય ઇચ્છુ છું.

બચુભાઇ રઘુનાથજી મુલાણી.

કર્વે મહિલાશ્રમના ડ્રાઇંગ માસ્તર મુ. હિંગણે બુદ્રુક (પૂના પાસે)

શ્રીમદ્ ભાગવત દશમસ્કંધ અધ્યાય ૩૧ મો.

શ્રી ગોપી ગીત.

જયતિ તે ધિક જન્મનાવ્રજ: શ્રયતઇન્દિરાશશ્વદત્રહિ
દયિન દશ્યતાં દિક્ષુતાવકા સ્ત્વયિધૃતાસવ સ્ત્વાંવિચિન્વતે ૧
શરદ દાશયે સાધુજાતસત્સરસિજોદર શ્રીમુષા દૃશા
સુરત નાથ તે શુલ્કદાસિકા વરદ નિઘ્નતો નેહ કિંવધ: ૨
વિષ જલા પ્યયાત્ વ્યાલ રાક્ષસાત્ વર્ષ મારતાત્ વૈદ્યુતાનલાત્
વૃષમયાત્મજાત્ વિશ્વતો ભયાત્ રૂષભતે વયંરક્ષિતા મુહુ: ૩
નખલુ ગોપિકા નંદનો ભવાન્ અખિલ દેહિનાં અંતરાત્મદ્રક્
વિખન સાર્થિતો વિશ્વ ગુપ્તયે સખ્યઉદે યિવાન્ સાત્વતાં કુલે. ૪
વિરચિતાભયં વૃષ્ણિ ધુર્યં તે ચરણ મીયુષાં સંસૃતે ર્ભયાત્
કરસરોરૂહંકાંત કામદં શિરસિધેહિન: શ્રીકરગ્રહમ્ ૫
વ્રજજના તિંહન્ વીરયોષિતાં નિજ્જન સ્મય ધ્વંસન સ્મિત
ભજ સખે ભવત્ કિંકરી:સ્મનો જલ રૂહાનનં ચારૂ દર્શય ૬
પ્રણ તદેહિનાં પાપ કર્શનં તૃણ ચરાનુગં શ્રી નિકેતનં
ફણિફણાર્પિતં તેપદાંબુજં કૃણુ કુચેષુંન: કૃધિહૃચ્છયમ્ ૭
મધુરયાગિરા વલ્ગુ વાકયયા બુધમનોજ્ઞયા પુષ્કરે ક્ષણ
વિધિકરી રિમા વીર મુહ્યતી રધર સીધુના પ્યાયયસ્વન: ૮
તવ કથા મૃતં તપ્ત જીવનં કવિ ભિરીડિતં કલ્મશાપહમ્
શ્રવણ મંગલં શ્રીમદાતતં ભુવિગૃણંતિ તે ભુરિદાજના:
પ્રહસિતં પ્રિય પ્રેમ વિક્ષણું વિહરણંચતે ધ્યાન મંગલમ્
રહસિ સંવિદો યાહ દિસ્પૃશ: કુહકનો મન: ક્ષોભયંતિહિ ૧૦
ચલસિ યદ્ વ્રજાચ્ચારયન્ પશૂન્ નલિન સુંદરં નાથ તે પદમ્
શિલ તૃણાં કુરૈ: સીદતી તિન: કલિલતાં મન: કાંત ગચ્છતિ ૧૧

દિન પરિક્ષયે નીલકુંતલૈર્વન રૂહાનનં બિભ્રદા વૃતમ્
ઘનરજ સ્વલં દર્શયન મુહુ ર્મનસિ નઃસ્મરં વીરયચ્છસિ. ૧૨
પ્રણુત કામદં પદ્મજાર્ચિતં ધરણિ મંડનં ધ્યેય માપદિ
ચરણુ પંકજં શંતમંચતે રમણુન સ્તનેશ્વર્પયાધિહન ૧૩
સુરત વર્ધનં શોકનાશનં સ્વરિત વેણુના સુષ્ઠુ ચુંબિતમ્
ઇતર રાગ વિસ્મારણું નૃણાં વીતર વીરન સ્ને ધરામૃતમ્ ૧૪
અટતિયદ્ ભવાનહ્નિ કાનનં ત્રુટિર્યુ ગાયતે ત્વા મપસ્યતામ્
કુટિલ કુંતલં શ્રી મુખ્પંચતે જડઉદીક્ષતાં પક્ષ્મકૃદશામ્ ૧૫
પતિ સુતાંન્વય ભ્રાતૃબાંધવાનતિવિલંઘ્ય તેન્ત્યચ્યુતાગતાઃ
ગતિવિદસ્તવોદ્દગીત મોહિતાઃ કિતવ યોષિતઃકઃ સ્ત્યજેન્નિશિ ૧૬
રહસિ સંવિદં હૃચ્છયોદયં પ્રહસિતાનનં પ્રેમ વીક્ષણુમ્
બ્રહ્ દુરશ્રિયો વીક્ષ્ય ધામને મુહુરતિ સ્પૃહા મુહ્યતે મનઃ ૧૭
વ્રજ વ નૌકસાં બ્યક્તિ રંગતે વૃજિનહ ન્ત્યલં વિશ્વ મંગલં
ત્યજ મના ક્ચન સ્ત્વસ્પૃહાત્મનાં સ્વજન હૃદ્રુગ્નાંયન્નિષૂદન ૧૮
યત્તે સુજાત ચરણાં બુરૂહંસ્તનેષુ ભીતાઃશનૈઃ પ્રિયદધીમહિ કર્કશેષુ
તેનાટવીમટસિતત્ વ્યથને નકિં સ્વિત્ કુર્પાદિ ભિભ્રંમતિધી ર્ભવદા
યુષાંનઃ. ૧૯

यस्यमदो संजुतो मोहोनष्ट स्तथा स्वकर्म रता
सदानंद संयुक्ता या नारी सा मदालसा प्रोक्ता ।
दमनंक्रीयतेयावै मनसा वचसा सुधीः
शुद्ध कर्म रता यावै दमयंती प्रकीर्तिता ॥
नगुणान् गुणिनो हंति स्तौतिमंद गुणानपि
नान्य दोषेषु रमते सानसूया प्रकीर्तिता ।
मन्निंदया यदिजनःपरितोषमेति नन्वप्रयत्न सुलभोयमनुग्रहोमे ।
श्रेयार्थिनोहिपुरुषाः परतुष्टिहेतोः नास्याजितान्यपिधनानि परित्यजंति ॥

मततमुलभदैन्ये निःसुखेजीवलोके यदिमम परिवादात्प्रीतिमाप्नोतिकश्चित
परिवदतुयथेष्टं मत्समक्षतिरोवा जगतिहिपहुदुःखे दुर्लभःप्रीतियोगः ॥
नमेपराधःकिमकारणेनृणां मद्भ्यसूयेत्यपिनैवचिंतयेत्
नयत्कृतात्प्राग्भवबंधनिसृति स्ततोपराधःपरमोनुचिंत्यताम् ॥

રૂક્મિણી પત્ર.

શ્રુત્વા ગુણાન્ ભુવન સુંદર શૃણ્વતાં તે નિવિશ્યકર્ણ વિવરે હંરનોંગ તાપં
રૂપંદૃષાં દૃષિમતાં મખિલાર્થ લાભં ત્વય્યચ્યુતા વિશતિ ચિત્તમપત્રપમે. ૧
કાત્વા મુકુંદ મહતી કુલશીલરૂપ વિદ્યાવયો દ્રવિણ ધામભિ રાત્મ તુલ્યાં
ધીરા પતિં કુલવતી ન વૃણીત કન્યા કાલે નૃસિંહ નરલોક મનોભિરામમ્. ૨
તન્મે ભવાન્ ખલુવૃત: પતિરંગ જાયા માત્માર્પિતશ્ચભવતોત્રવિભો વિધેહિ
માવીર ભાગમભિ મર્ષતુચૈદ્ય આરાત્ ગોમાયુવન્મૃગપતે ર્બલિ મમ્બુજાક્ષ. ૩
પૂર્તેષ્ટદત્ત નિયમ વ્રત દેવવિપ્ર ગુર્વર્ચનાદિભિરલં ભગવાન્ પરેશ:
આરાધિ તોયદિ ગદાગ્રજ એત્યપાણીં ગૃહ્ણાતુ મેન દમઘોષ સુતાદયોન્યે. ૪
શ્વો ભાવિનિત્વમજી તો દ્વહને વિદર્ભાન્ ગુપ્તસમેત્ય પૃતના પતિભિ:પરેત:
નિર્મથ્ય ચૈદ્યમગ ધેન્દ્રબલં પ્રસહ્ય માંરાક્ષસેન વિધિનો દ્વહ વીર્ય શુલ્કાં. ૫
અંત:પુરાંતરચરીમનિહત્ય બંધૂન્ત્વા મુદ્વહે કથમિતિ પ્રવદામ્યુ પાયમ્
પૂર્વે દ્યુરસ્તિ મહતી કુલદેવિ યાત્રાયસ્યાંબહિર્ન વવધૂ ગિરિજા મુપેયાત્. ૬
યસ્યાંઘ્રિ પંકજરજ સ્નપનં મહાંતો વાંછંત્યુમા પતિ રિવાત્મ તમો પહત્યૈ
યર્હ્યંબુજાક્ષન લભેય ભવત્પ્રસાદ જ હ્યાનસૂન્વ્રૃત કૃપાન્ શત જન્મ ભિસ્યાત્. ૭

श्री जयदेवकवि विरचितं

गीत गोविन्द काव्यम्

प्रथमः सर्गः ॥

मेघैर्मेदुरमम्बरं वनभुवः श्यामास्तमालद्रुमै-
नक्तं भीरुरयं त्वमेव तदिमं राधे गृहं प्रापय ।
इत्थं नन्दनिदेशतश्चलितयोः प्रत्यध्वकुञ्जद्रुमं
राधामाधवयोर्जयन्ति यमुनाकूले रहःकेलयः ॥ १ ॥

वाग्देवताचरितचित्रित चित्तसद्मा
पद्मावतीचरणचारणचक्रवर्ती
श्रीवासुदेवरतिकेलिकथासमेत-
मेतं करोति जयदेवकविः प्रबन्धम् ॥ २ ॥

यदि हरिस्मरणे सरसं मनो यदि विलासकलासु कुतूहलम् ।
मधुरकोमलकान्तपदावलीं शृणु तदा जयदेवसरस्वतीम् ॥ ३ ॥

वाचः पल्लवयत्युमापतिधरः संदर्भशुद्धिं गिरां
जानीते जयदेव एव शरणः श्लाघ्यो दुरूहद्रुतेः ।
शृङ्गारोत्तरसत्प्रमेयरचनैराचार्यगोवर्धन-
स्पर्धी कोऽपि न विश्रुतः श्रुतिधरो धोयी कविक्ष्मापतिः॥४॥

अष्टपदी १

मालवरागेण रूपकतालेन गीयते ।

प्रलयपयोधिजले धृतवानसि वेदम्
विहितवहित्रचरित्रमखेदम् ।
केशव धृतमीनशरीर जय जगदीश हरे ॥ ध्रुवम् ॥ १ ॥

क्षितिरतिविपुलतरे तव तिष्ठति पृष्ठे
धरणिधरणकिणचक्रगरिष्ठे ।
केशव धृतकच्छपरूप जय जगदीश हरे ॥ २ ॥

वसति दशनशिखरे धरणी तव लग्ना
शशिनि कलङ्ककलेव निमग्ना ।
केशव धृतशूकररूप जय जगदीश हरे ॥ ३ ॥

तव करकमलवरे नखमद्भुतशृङ्गं
दलितहिरण्यकशिपुतनुभृङ्गम् ।
केशव धृतनरहरिरूप जय जगदीश हरे ॥ ४ ॥

छलयसि विक्रमणे बलिमद्भुतवामन ·
पदनखनीरजनितजनपावन ।
केशव धृतवामनरूप जय जगदीश हरे ॥ ५ ॥

क्षत्रियरुधिरमये जगदपगतपापं
स्नपयसि पयसि शमितभवतापम् ।
केशव धृतभृगुपतिरूप जय जगदीश हरे ॥ ६ ॥

वितरसि दिक्षु रणे दिक्पतिकमनीयं
दशमुखमौलिबलिं रमणीयम् ।
केशव धृतरामशरीर जय जगदीश हरे ॥ ७ ॥

वहसि वपुषि विशदे वसनं जलदाभं
हलहतिभीतिमिलितयमुनाभम् ।
केशव धृतहलधररूप जय जगदीश हरे ॥ ८ ॥

निन्दसि यज्ञविधेरहह श्रुतिजातं
सदयहृदय दर्शितपशुघातम् ।
केशव धृतबुद्धशरीर जय जगदीश हरे ॥ ९ ॥

म्लेच्छनिवहनिधने कलयसि करवालं
धूमकेतुमिव किमपि करालम् ।
केशव धृतकल्किशरीर जय जगदीश हरे ॥ १० ॥

श्री जयदेवकवेरिदमुदितमुदारं
शृणु शुभदं सुखदं भवसारम् ।
केशव धृतदशविधरूप जय जगदीश हरे ॥ ११ ॥

वेदानुद्धरते जगन्निवहते भूगोलमुद्बिभ्रते
दैत्यान्दारयते बलिं छलयते क्षत्रक्षयं कुर्वते ।
पौलस्त्यं जयते हलं कलयते कारुण्यमातन्वते
म्लेच्छान्मूर्च्छयते दशाकृतिकृते कृष्णाय तुभ्यं नमः ॥१२॥

गुर्जरीरागनिःसारतालाभ्यां गीयते ॥ प्र० ॥ २ ॥

श्रितकमलाकुचमण्डल धृतकुण्डल ए
कलितललितवनमाल जय जय देव हरे ॥ ध्रुवम् ॥ १ ॥

दिनमणिमण्डलमण्डन भवखण्डन ए
मुनिजनमानसहंस जय जय देव हरे ॥ २ ॥

कालियविषधरगञ्जन जनरञ्जन ए
यदुकुलनलिनदिनेश जय जय देव हरे ॥ ३ ॥

मधुमुरनरकविनाशन गरुडासन ए
सुरकुलकेलिनिदान जय जय देव हरे ॥ ४ ॥

अमलकमलदललोचन भवमोचन ऐ
त्रिभुवनभवननिदान जय जय देव हरे ॥ ५ ॥

जनकसुताकृतभूषण जितदूषण ए
समरशमितदशकण्ठ जय जय देव हरे ॥ ६ ॥

अभिनवजलधरसुन्दर धृतमन्दर ए
श्रीमुखचन्द्रचकोर जय जय देव हरे ॥ ७ ॥

तव चरणे प्रणता वयमिमि भावय ए
कुरु कुशलं प्रणतेषु जय जय देव हरे ॥ ८ ॥

श्रीजयदेवकवेरिदं कुरुते मुदम् ए
मङ्गलमुज्ज्वलगीति जय जय देव हरे ॥ ९ ॥

पद्मापयोधरतटीपरिरम्भलग्नकाश्मीरमुद्रितमुरो मधुसूदनस्य ।
व्यक्तानुरागमिव खेलदनङ्गखेदस्वेदाम्बुपूरमनुपूरयतु प्रियं वः ॥१०॥

वसन्ते वासन्तीकुसुमसुकुमारैरवयवै-
र्भ्रमन्तीं कान्तारे बहुविहितकृष्णानुसरणाम् ।
अमन्दं कन्दर्पज्वरजनितचिन्ताकुलतया
वलद्बाधां राधां सरसमिदमूचे सहचरी ॥ १ ॥

वसन्तरागयतितालाभ्यां गीयते ॥ प्र० ॥ ३ ॥

ललितलवङ्गलतापरिशीलनकोमलमलयसमीरे
मधुकरनिकरकरम्बितकोकिलकूजितकुञ्जकुटीरे ।

विहरति हरिरिह सरस वसन्ते-नृत्यति-
युवतिजनेन समं सखि विरहिजनस्य दुरन्ते ॥ध्रुवम् ॥२॥

उन्मदमदनमनोरथपथिकवधूजनजनितविलापे ।
अलिकुलसंकुलकुसुमसमूहनिराकुलबकुलकलापे ॥ विह०॥३॥

मृगमदसौरभरभसवशंवदनवदलमालतमाले ।
युवजनहृदयविदारणमनसिजनखरुचिकिंशुकजाले ॥ विह० ॥ ४ ॥

मदनमहीपतिकनकदण्डरुचिकेसरकुसुमविकासे ।
मिलितशिलीमुखपाटलपटलकृतस्मरतूणविलासे ॥ विह० ॥

विगलितलज्जितजगदवलोकनतरुणकरुणकृतहासे ।
विरहिनिकृन्तनकुन्तमुखाकृतिकेतकदन्तुरिताशे ॥ विह० ॥ ६ ॥

माधविकापरिमलललिते नवमालतिजातिसुगन्धौ ।
मुनिमनसामपि मोहनकारिणि तरुणाकारणबन्धौ ॥ विह० ॥७॥

स्फुरदतिमुक्तलतापरिरम्भणमुकुलितपुलकितचूते ।
वृंदावनविपिने परिसरपरिगतयमुनाजलपूते ॥ विह० ॥ ८ ॥

श्रीजयदेवभणितमिदमुदयति हरिचरणस्मृतिसारम ।
सरसवसन्तसमयवनवर्णनमनुगतमदनविकारं ॥ विह० ॥ ९ ॥

दरविदलितवल्लीमल्लिचंचत्पराग-
प्रकटितपटवासैर्वासयन्काननानि ।
इह हि दहति चेतः केतकीगन्धबन्धु-
प्रसरदसमबाणप्राणवद्गन्धवाहः ॥ १० ॥

उन्मीलन्मधुगन्धलुब्धमधुपव्याधूतचूताङ्कुर
क्रीडत्कोकिलकाकलीकलरवैरुद्गीर्णकर्णज्वराः ।
नीयन्ते पथिकैः कथं कथमपि ध्यानावधानक्षण-
प्राप्तप्राणसमासमागमरसोल्लासैरमी वासराः ॥ ११ ॥

अनेकनारीपरिरम्भसंभ्रमस्फुरन्मनोहारिविलासलालसम् ।
मुरारिमारादुपदर्शयन्त्यसौ सखी समक्षं पुनराह राधिकाम् ॥१॥

रामकरीरागयतितालाभ्यां गीयते ॥ प्र० ॥ ४ ॥

चन्दनचर्चितनीलकलेवरपीतवसनवनमाली ।
केलिचलन्मणिकुंडलमण्डितगण्डयुगः स्मितशाली ॥ २ ॥

हरिरिह मुग्धवधूनिकरे विलासिनि विलसति केलिपरे ॥ ध्रुवम् ॥
पीनपयोधरभारभरेण हरिं परिरभ्य सरागम् ।
गोपवधूरनुगायति काचिदुदञ्चितपञ्चमरागम् ॥ हरि० ॥ ३ ॥
कापि विलासविलोलविलोचनखेलनजनितमनोजम् ।
ध्यायति मुग्धवधूरधिकं मधुसूदनवदनसरोजम् ॥ हरि० ॥ ४ ॥
कापि कपोलतले मिलिता लपितुं किमपि श्रुतिमूले ।
कापिचुचुंबनितंबवतीदयितंपुलकैरनुकूले ॥ हरि० ॥ ५ ॥
केलिकलाकुतुकेन च काचिदमुं यमुनाजलकूले ।
मंजुलवंजुलकुंजगतं विचकर्ष करेण दुकूले ॥ हरि० ॥ ६ ॥
करतलतालतरलवलयावलिकलितकल स्वनवंशे ।
रासरसे सह नृत्यपरा हरिणा युवतिः प्रशशंसे ॥ हरि० ॥ ७ ॥
श्लिष्यति कामपि चुम्बति कामपि कामपि रमयति रामाम् ।
पश्यति सस्मितचारुतरामपरामनुगच्छति वामाम् ॥ हरि० ॥ ८ ॥
श्रीजयदेवभणितमिदमद्भुतकेशवकेलिरहस्यम् ।
वृन्दावनविपिने ललितं वितनोतु शुभानि यशस्यम् ॥ हरि० ॥९॥

विश्वेषामनुरंजनेन जनयन्नानन्दमिंदीवर–
श्रेणीश्यामलकोमलैरुपनयन्नङ्गैरनङ्गोत्सवम् ।

स्वच्छन्दं व्रजसुन्दरीभिरभितः प्रत्यङ्गमालिङ्गितः
शृङ्गारः सखि मूर्तिमानिव मधौ मुग्धो हरिः क्रीडति ॥१०॥

नित्योत्सङ्गवसद्भुजङ्गकवलक्लेशादिवेशाचलं
प्रालेयप्लवनेच्छयानुसरति श्रीखण्डशैलानिलः ।
किंच स्निग्धरसालमौलिमुकुलान्यालोक्य हर्षोदया–
दुन्मीलन्ति कुहूः कुहूरिति कलोत्तालाः पिकानां गिरः॥११॥

रासोल्लासभरेण विभ्रमभृतामाभीरवामभ्रुवा-
मभ्यर्णे परिरभ्य निर्भरमुरः प्रेमान्धया राधया ।
साधु त्वद्वदनं सुधामयमिति व्याहृत्य गीतस्तुति-
व्याजादुद्भटचुम्बितस्मितमनोहारी हरिः पातु वः ॥ १२ ॥

इति श्रीजयदेवकृतौ गीतगोविन्दे सामोददामोदरो नाम प्रथमः सर्गः१

द्वितीयः सर्गः २

अक्लेशकेशवः ।

विहरति वने राधा साधारणप्रणये हरौ
विगलितनिजोत्कर्षादीर्ष्यावशेन गतान्यतः ।
क्वचिदपि लताकुञ्जे गुञ्जन्मधुव्रतमण्डली-
मुखरशिखरे लीना दीनाप्युवाच रहः सखीम् ॥ १ ॥

गुर्जरीरागेण यतिताले च गीयते ॥ प्र० ॥ ५ ॥

संचरदधरसुधामधुरध्वनिमुखरितमोहनवंशं
चलितदृगञ्चलचञ्चलमौलिकपोलविलोलवतंसम् ।
रासे हरिमिह विहितविलासं
स्मरति मनो मम कृतपरिहासम् ॥ ध्रुवम् ॥ २ ॥

चंद्रकचारुमयूरशिखण्डकमण्डलवलयितकेशम् ।
प्रचुरपुरन्दरधनुरनुरञ्जितमेदुरमुदिरसुवेशम् ॥ रासे० ॥ ३ ॥

गोपकदम्बनितंबवतीमुखचुम्बनलम्भितलोभम् ।
बन्धुजीव मधुराधरपल्लवमुल्लसितस्मितशोभम् ॥ रासे० ॥ ४ ॥

विपुलपुलकभुजपल्लववलयितवल्लवयुवतिसहस्रम् ।
करचरणोरसि मणिगणभूषणकिरणविभिन्नतमिस्रम् ॥ रासे० ॥५॥

जलदपटलचलदिन्दुविनिन्दकचन्दनतिलकललाटम् ।
पीनपयोधरपरिसरमर्दननिर्दयहृदयकपाटम् ॥ रासे० ॥ ६ ॥

मणिमयमकरमनोहरकुण्डलमण्डितगण्डमुदारम् ।
पीतवसनमनुगतमुनिमनुजसुरासुरवरपरिवारम् ॥ रासे० ॥ ७ ॥

विशदकदम्बतले मिलितं कलिकलुषभयं शमयन्तम् ।
मामपि किमपि तरलतरङ्गदनङ्गदृशा मनसा रमयन्तम् ॥ रासे० ॥८॥

श्रीजयदेवभणितमतिसुंन्दरमोहनमधुरिपुरूपम् ।
हरिचरणस्मरणं प्रति संप्रति पुण्यवतामनुरूपम् ॥ रासे० ॥ ९ ॥

गणयति गुणग्रामं भ्रामं भ्रमादपि नेहते
वहति च परीतोषं दोषं विमुञ्चति दूरतः ।
युवतिषु वलत्तृष्णे कृष्णे विहारिणि मां विना
पुनरपि मनो वामं कामं करोति करोमि किम् ॥ १ ॥

मालवगौडरागेण एकतालीतालेन च गीयते । प्र० ॥६॥

निभृतनिकुञ्जगृहं गतया निशि रहसि निलीय वसन्तम् ।
चकितविलोकितसकलदिशा रतिरभसभरेण हसन्तम् ।
सखि हे केशीमथनमुदारं रमय मया सह
मदनमनोरथभावितया सविकारम् ॥ ध्रुवम् ॥ २ ॥

प्रथमसमागमलज्जितया पटुचाटुशतैरनुकूलम् ।
मृदुमधुरस्मितभाषितया शिथिलीकृतजघनदुकूलम् ॥सखि०॥३॥

किसलयशयननिवेशितया चिरमुरसि ममैव शयानम् ।
कृतपरिरम्भणचुम्बनया परिरभ्य कृताधरपानम् ॥सखि० ॥४॥

अलसनिमीलितलोचनया पुलकावलिललितकपोलम् ।
श्रमजलसकलकलेवरया वरमदनमदादतिलोलम् ॥सखि० ॥५॥

कोकिलकलरवकूजितया जितमनसिजतन्त्रविचारम् ।
श्लथकुसुमाकुलकुन्तलया नखलिखितघनस्तनभारम् ॥सखि०॥६॥

चरणरणितमणिनूपुरया परिपूरितसुरतवितानम् ।
मुखरविशृङ्खलमेखलया सकचग्रहचुम्बनदानम् ॥सखि० ॥७॥

रतिसुखसमयरसालसया दरमुकुलितनयनसरोजम् ।
निःसहनिपतिततनुलतया मधुसूदनमुदितमनोजम् ॥सखि० ॥८॥

श्रीजयदेवभणितमिदमतिशयमधुरिपुनिधुवनशीलम् ।
सुखमुत्कण्ठितगोपवधूकथितं वितनोतु सलीलम् ॥ सखि० ॥९॥

हस्तस्रस्तविलासवंशमनृजुभ्रूवल्लिमद्बल्लवी–
वृन्दोत्सारिदृगन्तवीक्षितमतिस्वेदार्द्रगण्डस्थलम् ।
मामुद्वीक्ष्य विलज्जितं स्मितसुधामुग्धाननं कानने
गोविन्दं व्रजसुन्दरीगणवृतं पश्यामि हृष्यामि च ॥ १० ॥

दुरालोकस्तोकस्तबकनवकाशोकलतिका-
विकासः कासारोपवनपवनोऽपि व्यथयति ।
अपि भ्राम्यद्भृङ्गीरणितरमणीया न मुकुल-
प्रसूतिश्चूतानां सखि शिखरिणीयं सुखयति ॥ ११ ॥

साकूतस्मितमाकुलाकुलगलद्धम्मिल्लमुल्लासित-
भ्रूवल्लीकमलीकदर्शितभुजामूलोर्ध्वहस्तस्तनम् ।
गोपीनां निभृतं निरीक्ष्य गमिताकांक्षश्चिरं चिन्तय-
न्नन्तर्मुग्धमनोहरं हरतु वः क्लेशं नवः केशवः ॥ १२ ॥

इति अक्लेशकेशवो नाम द्वितीयः सर्गः ॥ २ ॥

———

तृतियः सर्गः

मुग्ध मधुसूदनः

कंसारिरपि संसारवासनाबद्धशृङ्खलाम् ।
राधामाधाय हृदये तत्याज व्रजसुन्दरीः ॥ १ ॥

इतस्ततस्तामनुसृत्य राधिकामनङ्गबाणव्रणखिन्न मानसः ।
कृतानुतापः स कलिन्दनन्दिनीतटान्तकुञ्जे विषसाद माधवः ॥ २ ॥

गुर्जरीरागयतितालाभ्यां गीयते ॥ प्र० ॥ ७ ॥

मामियं चलिता विलोक्य वृत्तं वधूनिचयेन
सापराधतया मयापि न वारितातिभयेन
हरिहरि हतादरतया गता सा कुपितेव ॥ ध्रुवम् ॥ ३ ॥

किं करिष्यति किं वदिष्यति सा चिरं विरहेण ।
किं धनेन जनेन किं मम जीवितेन गृहेण ॥ हरिहरि० ॥ ४ ॥

चिन्तयामि तदाननं कुटिलभ्रु कोपभरेण ।
शोणपद्ममिवोपरि भ्रमताकुलं भ्रमरेण ॥ हरिहरि० ॥ ५ ॥

तामहं हृदि संगतामनिशं भृशं रमयामि ।
किं वनेऽनुसरामि तामिह किं वृथा विलपामि ॥ हरि० ॥ ६ ॥

तन्वि खिन्नमसूयया हृदयं तवाकलयामि ।
तन्न वेद्मि कुतो गतासि नतेन तेऽनुनयामि ॥ हरिहरि० ॥ ७ ॥

दृश्यसे पुरतो गतागतमेव मे विदधासि ।
किं पुरेव ससंभ्रमं परिरम्भणं न ददासि ॥ हरिहरि० ॥ ८ ॥

क्षम्यतामपरं कदापि तवेदृशं न करोमि ।
देहिसुन्दरि रमणं मम मन्मथेन दुनोमि ॥ हरिहरि० ॥ ९ ॥

वर्णितं जयदेवकेन हरेरिदं प्रवणेन ।
किन्दुबिल्वसमुद्रसंभवरोहिणीरमणेन ॥ हरिहरि० ॥ १० ॥

हृदि बिसलताहारो नायं भुजङ्गमनायकः
कुवलयदलश्रेणी कण्ठे न सा गरलद्युतिः ।
मलयजरजो नेदं भस्म प्रियारहिते मयि
प्रहर न हरभ्रान्त्यानङ्ग क्रुधा किमु धावसि ॥ ११ ॥

पाणौ मा कुरु चूतसायकममुं मा चापमारोपय
क्रीडानिर्जितविश्व मूर्च्छितजनाघातेन किं पौरुषम् ।
तस्या एव मृगीदृशो मनसिजप्रेङ्खत्कटाक्षाशुग–
श्रेणीजर्जरितं मनागपि मनो नाद्यापि संधुक्षते ॥ १२ ॥

भ्रूपल्लवं धनुरपाङ्गतरङ्गितानि
बाणा गुणः श्रवणपालिरिति स्मरेण ।
तस्यामनङ्गजयजङ्गमदेवताया–
मस्त्राणि निर्जितजगन्ति किमर्पितानि ॥ १३ ॥

भ्रूचापे निहितः कटाक्षविशिखो निर्मातु मर्मव्यथां
श्यामात्मा कुटिलः करोतु कबरीभारोऽपि मारोद्यमम् ।
मोहं तावदयं च तन्वि तनुतां बिम्बाधरो रागवान्
सद्वृत्तः स्तनमण्डलस्तव कथं प्राणैर्मम क्रीडति ॥ १४ ॥

तानि स्पर्शसुखानि ते च तरलाः स्निग्धा दृशोर्विभ्रमा-
स्तद्वक्त्राम्बुजसौरभं स च सुधास्यन्दी गिरां वक्रिमा ।
सा बिम्बाधरमाधुरीति विषयासङ्गेऽपि चेन्मानसं
तस्यां लग्नसमाधि हन्त विरहव्याधिः कथं वर्धते ॥ १५ ॥

तिर्यक्कण्ठविलोलमौलितरलोत्तंसस्य वंशोच्चर-
द्गीतिस्थानकृतावधानललनालक्षैर्न संलक्षिताः ।
संमुग्धे मधुसूदनस्य मधुरे राधामुखेन्दौ सुधा-
सारे कन्दलिताश्चिरं दधतु वः क्षेमं कटाक्षोर्मयः ॥ १६ ॥

इति श्रीगीतगोविन्दे मुग्धमधुसूदनो नाम तृतीयः सर्गः ॥ ३ ॥

चतुर्थः सर्गः ४।

स्निग्धमधुसूदनः ।

यमुनातीरवानीरनिकुञ्जे मन्दमास्थितम् ।
प्राह प्रेमभरोद्भ्रान्तं माधवं राधिकासखी ॥ १ ॥

कर्णाटरागैकतालीतालाभ्यां गीयते ॥ प्र० ॥ ८ ॥

निन्दति चन्दनमिन्दुकिरणमनु विन्दति खेदमधीरम् ।
व्यालनिलयमिलनेन गरलमिव कलयति मलयसमीरम् ॥
माधव मनसिजविशिखभयादिव भावनया त्वयि लीना ।
सा विरहे तव दीना ॥ ध्रुवम् ॥ २ ॥

अविरलनिपतितमदनशरादिव भवदवनाय विशालम्
स्वहृदयमर्मणि वर्म करोति सजलनलिनीदलजालम् ॥ सा वि० ३
कुसुमविशिखशरतल्पमनल्पविलासकलाकमनीयम् ।
व्रतमिव तव परिरम्भसुखाय करोति कुसुमशयनीयम् ॥सा वि०४
वहति च चलितविलोचनजलभरमाननकमलमुदारम् ।
विधुमिव विकटविधुन्तुददन्तदलनगलितामृतधारम् ॥सा वि० ५ ॥
विलिखति रहसि कुरङ्गमदेन भवन्तमसमशरभूतम् ।
प्रणमति मकरमधो विनिधाय करे च शरं नवचूतम् ॥सा वि० ६
ध्यानलयेन पुरः परिकल्प्य भवन्तमतीव दुरापम् ।
विलपति हसति विषीदति रोदिति चञ्चति मुञ्चति तापम्॥सा वि०७

प्रतिपदमिदमपि निगदति माधव तव चरणे पतिताहम् ।
त्वयि विमुखे मयि सपदि सुधानिधिरपि तनुते तनुदाहम्॥सावि० ८

श्रीजयदेवभणितमिदमधिकं यदि मनसा नटनीयम् ।
हरिविरहाकुलबल्लवयुवतिसखीवचनं पठनीयम् ॥ सा वि० ॥ ९ ॥

आवासो विपिनायते प्रियसखीमालापि जालायते
तापोऽपि श्वसितेन दावदहनज्वालाकलापायते ।
सापि त्वद्विरहेण हन्त हरिणी रूपायते हा कथं
कन्दर्पोऽपि यमायते विरचयञ्शार्दूलविक्रीडितम् ॥ १० ॥

देशाख्यरागैकतालीतालाभ्यां गीयते । प्र० ॥ ९ ॥

स्तनविनिहितमपि हारमुदारम् ।
सा मनुते कृशतनुरिव भारम् ।
राधिका तव विरहे केशव ॥ ध्रुवम् ॥ १ ॥

सरसमसृणमपि मलयजपङ्कम् ।
पश्यति विषमिव वपुषि सशङ्कम् । राधिका० ॥ २ ॥

श्वासतपवनमनुपमपरिणाहम् ।
मदनदहनमिव वहति सदाहम् । राधिका० ॥ ३ ॥

दिशि दिशि किरति सजलकणजालम् ।
नयननलिनमिव विगलितनालम् । राधिका० ॥ ४ ॥

त्यजति न पाणितलेन कपोलम् ।
बालशशिनमिव सायमलोलम् । राधिका० ॥ ५ ॥

नयननिपयमपि किसलयतल्पम् ।
गणयति विहितहुताशविकल्पम् ॥ राधिका० ॥ ६ ॥

हरिरिति हरिरिति जपति सकामम् ।
विरहविहितमरणेव निकामम् । राधिका० ॥ ७ ॥

श्रीजयदेवभणितमिति गीतम् ।
सुखयतु केशवपदमुपनीतम् । राधिका० ॥ ८ ॥

सा रोमाञ्चति सीत्करोति विलपत्यु त्कम्पते ताम्यति ।
ध्यायत्युद्भ्रमति प्रमीलति पतत्युद्याति मूर्च्छत्यपि ।
एतावत्यतनुज्वरे वरतनुर्जीवेन्न किं ते रसा-
त्स्वर्वैद्यप्रतिम प्रसिदसि यदि त्यक्तोऽन्यथा हस्तकः ॥९॥

स्मरातुरां दैवतवैद्यहृद्य त्वदङ्गसङ्गामृतमात्र साध्याम् ।
विमुक्तबाधांकुरुषे न राधामुपेन्द्र वज्रादपि दारुणोऽसि ॥१०॥

कन्दर्पज्वरसंज्वरातुरतनोराश्चर्यमस्याश्चिरं
चेतश्चन्दनचन्द्रमःकमलिनीचिन्तासु संताम्यति ।
किंतु क्लान्तिवशेन शीतलतनुं त्वामेकमेव प्रियं
ध्यायन्ती रहसि स्थिताकथमपि क्षीणा क्षणं प्राणिति॥११॥

क्षणमपि विरहः पुरा न सेहे
नयननिमीलनखिन्नया यया ते ।
श्वसिति कथमसौ रसालशाखां
चिरविरहेण विलोक्य पुष्पिताग्राम् ॥ १२ ॥

वृष्टिव्याकुलगोकुलावनरसादुद्धृत्य गोवर्धनं
बिभ्रद्वल्लववल्लभाभिरधिकानन्दाच्चिरं चुम्बितः ।
दर्पेणैव तदर्पिताधरतटीसिन्दूरमुद्राङ्कितो
बाहुर्गोपतनोस्तनोतु भवतां श्रेयांसि कंसद्विषः ॥ १३ ॥

इति श्रीगीतगोविन्दे स्निग्धमधुसूदनो नाम चतुर्थः सर्गः ॥४॥

पञ्चमः सर्गः ५

साकाङ्क्षपुण्डरीकाक्षः ।

अहमिह निवसामि याहि राधा-

मनुनय मद्वचनेन चानयेथाः ।

इति मधुरिपुणा सखी नियुक्ता

स्वयमिदमेत्य पुनर्जगाद राधाम् ॥ १ ॥

देशीवराडीरागेण रूपकतालेन गीयते ॥प्र०॥ ॥ १० ॥

वहति मलयसमीरे मदनमुपनिधाय

स्फुटति कुसुमनिकरे विरहिहृदयदलनाय ॥ १ ॥

तव विरहे वनमाली सखि सीदति ॥ ध्रुवम् ॥

दहति शिशिरमयूखे मरणमनुकरोति

पतति मदनविशिखे विलपति विकलतरोऽति । तव वि० ॥ २ ॥

ध्वनति मधुपसमूहे श्रवणमपिदधाति ।

मनसि कलितविरहे निशि निशि रुजमुपयाति । तव वि० ॥ २ ॥

वसति विपिनविताने त्यजति ललितधाम ।

लुठति धरणिशयने बहु विलपति तव नाम । तव वि० ॥ ४ ॥

भणति कविजयदेवे विरहविलसितेन

मनसि रभसविभवे हरिरुदयतु सुकृतेन । तव वि० ॥ ५ ॥

पूर्वं यत्र समं त्वया रतिपतेरासादिताः सिद्धय-

स्तस्मिन्नेव निकुंजमन्मथमहातीर्थे पुनर्माधवः ।

ध्यायंस्त्वामनिशं जपन्नपि तवैवालापमंत्रावलीं

भूयस्त्वत्कुचकुम्भनिर्भरपरीरम्भामृतं वाञ्छति ॥ २ ॥

गुर्जरीरागेण एकतालीतालेन गीयते । प्र० ॥ ११ ॥

रतिसुखसारे गतमभिसारे मदनमनोहरवेशम् ।

न कुरु नितम्बिनि गमनविलम्बनमनुसर तं हृदयेशम् ॥ १ ॥

धीरसमीरे यमुनातीरे वसति वने वनमाली ।

गोपीपीनपयोधरमर्दनचञ्चलकरयुगशाली ॥ ध्रुवम् ॥

नामसमेतं कृतसङ्केतं वादयते मृदु वेणुम् ।

बहु मनुतेऽतनु ते तनुसङ्गतपवनचलितमपि रेणुम् । धीर० ॥२॥

पतति पतत्रे विचलति पत्रे शङ्कितभवदुपयानम् ।

रचयति शयनं सचकितनयनं पश्यति तव पन्थानम् । धीर०॥३॥

मुखरमधीरं त्यज मंजीरं रिपुमिव केलिसुलोलम् ।

चल सखि कुंजं सतिमिरपुंजं शीलय नीलनिचोलम् धीर० ४ ॥

उरसि मुरारेरुपहितहारे घन इव तरलबलाके ।

तडिदिव पीते रतिविपरीते राजसि सुकृतविपाके । धीर० ५ ॥

विगलितवसनं परिहृतरसनं घटय जघनमपिधानम् ।

किसलयशयने पंकजनयने निधिमिव हर्षनिदानम् । धीर० ॥६॥

हरिरभिमानी रजनिरिदानीमियमपि याति विरामम्।
कुरु मम वचनं सत्वररचनं पूरय मधुरिपुकामम्। धीर०। ७।
श्रीजयदेवे कृतहरिसेवे भणति परमरमणीयम्।
प्रमुदितहृदयं हरिमतिसदयं नमत सुकृतकमनीयम्। धीर०॥ ८॥

विकिरति मुहुः श्वासानाशाः पुरो मुहुरीक्षते
प्रविशति मुहुः कुञ्जं गुञ्जन्मुहुर्बहु ताम्यति।
रचयति मुहुःशय्यां पर्याकुलं मुहुरीक्षते।
मदनकदनक्लान्तः कान्ते प्रियस्तव वर्तते॥ ३॥

त्वद्वाम्येन समं समग्रमधुना तिग्मांशुरस्तंगतो
गोविन्दस्य मनोरथेन च समं प्राप्तं तमः सान्द्रताम्।
कोकानां करुणस्वनेन सदृशी दीर्घा मदभ्यर्थना
तन्मुग्धे विफलं विलम्बनमसौ रम्योऽभिसारक्षणः॥ ४॥

आश्लेषादनु चुम्बनादनु नखोल्लेखादनु स्वान्तज–
प्रोद्बोधादनु संभ्रमादनु रतारम्भादनु प्रीतयोः।
अन्यार्थं गतयोर्भ्रमान्मिलितयोः संभाषणैर्जानतो–
र्दम्पत्योरिह को न को न तमसि व्रीडाविमिश्रो रसः॥ ५॥

सभयचकितं विन्यस्यन्तीं दृशं तिमिरे पथि
प्रतितरु मुहुः स्थित्वा मन्दं पदानि वितन्वतीम्।
कथमपि रहः प्राप्तामङ्गैरनङ्गतरङ्गिभिः
सुमुखि सुभगः पश्यन्स त्वामुपैतु कृतार्थताम्॥ ६॥

राधामुग्धमुखारविन्दमधुपस्त्रैलोक्यमौलिस्थली-
नेपथ्योचितनीलरत्नमवनीभारावतारान्तकः ।
स्वच्छन्दं व्रजसुन्दरीजनमनस्तोषप्रदोषोदयः
कंसध्वंसनधूमकेतुरवतु त्वां देवकीनन्दनः ॥ ७ ॥

इति श्रीगीतगोविन्देऽभिसारिकावर्णने साकाङ्क्षपुण्डरीकाक्षो नाम: पञ्चमः सर्गः ॥ ५ ॥

षष्ठः सर्गः ६

धृष्टवैकुण्ठः ।

अथ तां गन्तुमशक्तां चिरमनुरक्तां लतागृहे दृष्ट्वा ।
तच्चरितं गोविन्दे मनसिजमन्दे सखी प्राह ॥ १ ॥

गोण्डकरीरागेण रूपकतालेन गीयते प्र० ॥ १२ ॥

पश्यति दिशि दिशि रहसि भवन्तम् ।
तदधरमधुरमधूनि पिबन्तम् ॥
नाथ हरे सीदति राधा वासगृहे ॥ ध्रुवम् ॥ १ ॥

त्वदभिसरणरभसेन वलन्ती ।
पतति पदानि कियन्ति चलन्ती ॥ नाथ हरे० ॥ २ ॥

विहितविशदबिसकिसलयवलया ।
जीवति परमिह तव रतिकलया ॥ नाथ हरे० ॥ ३ ॥

मुहुरवलोकितमण्डनलीला ।
मधुरिपुरहमिति भावनशीला ॥ नाथ हरे० ॥ ४ ॥

त्वरितमुपैति न कथमभिसारम् ।
हरिरिति वदति सखीमनुवारम् ॥ नाथ हरे० ॥ ५ ॥

श्लिष्यति चुम्बति जलधरकल्पम् ।
हरिरुपगत इति तिमिरमनल्पम् ॥ नाथ हरे० ॥ ६ ॥

भवति विलम्बिनि विगलितलज्जा ।
विलपति रोदिति वासकसज्जा ॥ नाथ हरे० ॥ ७ ॥

श्रीजयदेवकवेरिदमुदितम् ।
रसिकजनं तनुतामतिमुदितम् ॥ नाथ हरे० ॥ ८ ॥

विपुलपुलकपालिः स्फीतसीत्कारमन्त-
र्जनितजडिमकाकुव्याकुलं व्याहरन्ती ।
तव कितव विधायामन्दकन्दर्पचिन्तां
रसजलधिनिमग्ना ध्यानलग्ना मृगाक्षी ॥ २ ॥

अङ्गेष्वाभरणं करोति बहुशः पत्रेऽपि संचारिणि
प्राप्तं त्वां परिशङ्कते वितनुते शय्यां चिरंध्यायति ।
इत्याकल्पविकल्पतल्परचनासङ्कल्पलीलाशत-
व्यासक्तापि विना त्वया वरतनुर्नैषा निशां नेष्यति ॥ ३ ॥

किं विश्राम्यसि कृष्ण भोगिभवने भाण्डीरभूमीरुहि
भ्रातर्याहि न दृष्टिगोचरमितः सानंदनन्दास्पदम् ।

राधाया वचनं तदध्वगमुखान्नन्दान्तिके गोपतो
गोविन्दस्य जयन्ति सायमतिथिप्राशस्त्यगर्भा गिरः ॥ ४ ॥

इति श्रीगीतगोविन्दे वासकसज्जावर्णने धृष्टवैकुण्ठो
नाम षष्ठः सर्गः ॥ ६ ॥

सप्तमः सर्गः ७

नागरनारायणः ।

अत्रान्तरे च कुलटाकुलवर्त्मघात-
संजातपातक इव स्फुटलाञ्छनश्रीः ।
वृन्दावनान्तरमदीपयदंशुजालै-
र्दिक्सुन्दरीवदनचन्दनबिन्दुरिन्दुः ॥ १ ॥

प्रसरति शशधरबिम्बे विहितविलम्बे च माधवे विधुरा ।
विरचितविविधविलापं सा परितापं चकारोच्चैः ॥ २ ॥

मालवरागयतितालाभ्यां गीयते । प्र० ॥ १३ ॥

कथितसमयेऽपि हरिरहह न ययौ वनं
मम विफलमिदममलरूपमपि यौवनम् ।
यामि हे कमिह शरणं सखीजनवचनवञ्चिता ॥ ध्रुवम् ॥१॥
यदनुगमनाय निशि गहनमपि शीलितं
तेन मम हृदयमिदमसमशरकीलितम् ॥ यामि हे०॥ २ ॥

वसन्तरागयतितालाभ्यां गीयते । प्र० १४

स्मरसमरोचितविरचितवेशा ।
गलितकुसुमदरविलुलितकेशा ॥ १ ॥

कापि मधुरिपुणा विलसति युवतिरधिकगुणा ॥ ध्रुवम् ॥
हरिपरिरम्भणवलितविकारा ।
कुचकलशोपरि तरलितहारा ॥ कापि० ॥ २ ॥
विचलदलकललिताननचन्द्रा ।
तदधरपानरभसकृततन्द्रा ॥ कापि० ॥ ३ ॥
चञ्चलकुण्डलदलितकपोला ।
मुखरितरसनजघनगतिलोला ॥ कापि० ॥ ४ ॥
दयितविलोकितलज्जितहसिता ।
बहुविधकूजितरतिरसरसिता ॥ कापि० ॥ ५ ॥
विपुलपुलकपृथुवेपथुभङ्गा ।
श्वसितनिमीलितविकसदनङ्गा ॥ कापि० ॥ ६ ॥
श्रमजलकणभरसुभगशरीरा ।
परिपतितोरसि रतिरणधीरा ॥ कापि० ॥ ७ ॥
श्रीजयदेवभणितहरिरमितम् ।
कलिकलुषं जनयतु परिशमितम् ॥ कापि० ॥ ८ ॥

विहरपाण्डुमुरारिमुखाम्बुजद्युतिरयं तिरयन्नपि वेदनाम् ।
विधुरतीव तनोति मनोभुवः सुहृदये हृदये मदनव्यथाम् ॥ ५ ॥

गुर्जरीरागैकतालीतालेन गीयते । प्र० १९

समुदितमदने रमणीवदने चुम्बनवलिताधरे ।
मृगमदतिलकं लिखति सपुलकं मृगमिव रजनीकरे ॥ १ ॥
रमते यमुनापुलिनवने विजयी मुरारिरधुना ॥ ध्रुवम् ॥
घनचयरुचिरे रचयति चिकुरे तरलिततरुणानने ।
कुरबककुसुमं चपलासुषमं रतिपतिमृगकानने ॥ २ ॥
घटयति सुघने कुचयुगगगने मृगमदरुचिरूषिते ।
मणिसरममलं तारकपटलं नखपदशशिभूषिते ॥ रमते० ॥ ३ ॥
जितबिसशकले मृदुभुजयुगले करतलनलिनीदले ।
मरकतवलयं मधुकरनिचयं वितरति हिमशीतले ॥ रमते० ॥ ४ ॥
रतिगृहजघने विपुलापघने मनसिजकनकासने ।
मणिमयरसनं तोरणहसनं विकिरति कृतवासने ॥ रमते० ॥ ५ ॥
चरणकिसलये कमलानिलये नखमणिगणपूजिते ।
बहिरपवरणं यावकभरणं जनयति हृदि योजिते ॥रमते०॥६॥
रमयति सुदृशं कामपि सुभृशं खलहलधरसोदरे ।
किमफलमवसं चिरमिह विरसं वदसखि विटपोदरे ॥रमते०॥७॥
इह रसभणने कृतहरिगुणने मधुरिपुपदसेवके ।
कलियुगचरितं नवसतु दुरितं कविनृपजयदेवके ॥रमते० ॥८॥

नायातः सखि निर्दयो यदि शठस्त्वं दूति किं दूयसे
स्वच्छन्दं बहुवल्लभः स रमते किं तत्र ते दूषणम् ।--

पश्याद्य प्रियसङ्गमाय दयितस्याकृष्यमाणं गुणै-
रुत्कण्ठार्तिभरादिव स्फुटदिदं चेतः स्वयं यास्यति ॥ ६ ॥

देशवराडीरागेण रूपकतालेन गीयते ॥ प्र० ॥ १६ ॥

अनिलतरलकुवलयनयनेन ।
तपति न सा किसलयशयनेन ।
सखि या रमिता वनमालिना । ध्रुवम् ॥ १ ॥

विकसितसरसिजललितमुखेन ।
स्फुटति न सा मनसिजविशिखेन ॥ सखि या० ॥२॥

अमृतमधुरमृदुतरवचनेन ।
ज्वलति न सा मलयजपवनेन ॥ सखि या० ॥ ३ ॥

स्थलजलरुहरुचिकरचरणेन ।
लुठति न सा हिमकरकिरणेन ॥ सखि या० ॥ ४ ॥

सजलजलदसमुदयरुचिरेण ।
दलति न सा हृदि विरहेण ॥ सखि या० ॥ ५ ॥

कनकनिकषरुचिशुचिवसनेन ।
श्वसिति न सा परिजनहसनेन ॥ सखि या० ॥ ६ ॥

सकलभुवनजनवरतरुणेन ।
वहति न सा रुजमतिकरुणेन ॥ सखि या० ॥ ७ ॥

श्रीजयदेवभणितवचनेन ।
प्रविशतु हरिरपि हृदयमनेन ॥ सखि या० ॥ ८ ॥

मनोभवानन्दन चन्दनानिल प्रसीद रे दक्षिण मुञ्च वामताम् ।
क्षणं जगत्प्राण विधाय माधवं पुरो मम प्राणहरो भविष्यसि ॥७॥

रिपुरिव सखीसंवासोऽयं शिखीव हिमानिलो
विषमिव सुधारश्मिर्यस्मिन्दुनोति मनोगते ।
हृदयमदये तस्मिन्नेवं पुनर्वलतेबला-
त्कुवलयदृशां वामः कामो निकामनिरङ्कुशः ॥ ८ ॥

बाधां विधेहि मलयानिल पञ्चबाण
प्राणान्गृहाणनगृहं पुनराश्रयिष्ये ।
किं ते कृतान्तभगिनि क्षमया तरङ्गै-
रङ्गानि सिञ्च मम शाम्यतु देहदाहः ॥ ९ ॥

प्रातर्नीलनिचोलमच्युतमुरः संवीतपीताम्बरं
राधायाश्चकितं विलोक्य हसति स्वैरं सखीमण्डले ।
व्रीडाचञ्चलमञ्चलं नयनयोराधाय राधानने
स्वादुस्मेरमुखोऽयमस्तु जगदानन्दाय नन्दात्मजः ॥ १० ॥

इति श्रीगीतगोविन्दे विप्रलब्धावर्णने नागरनारायणो
नाम सप्तमः सर्गः ॥ ७ ॥

———

अष्टमः सर्गः ८

विलक्ष्यलक्ष्मीपतिः ।

अथ कथमपि यामिनीं विनीय स्मरशरजर्जरितापि सा प्रभाते ।
अनुनयवचनं वदन्तमग्रे प्रणतमपि प्रियमाह साभ्यसूयम् ॥ १ ॥

भैरवीरागयतितालाभ्यां गीयते । प्र० ॥ १७ ॥

रजनिजनितगुरुजागररागकषायितमलसनिवेशम् ।
वहति नयनमनुरागमिव स्फुटमुदितरसाभिनिवेशम् ॥ १ ॥

हरिहरि याहि माधव याहि केशव मा वद कैतववादम् ।
तामनुसर सरसीरुहलोचन या तव हरते विषादम् ॥ ध्रुवम् ॥

कज्जलमलिनविलोचनचुम्बनविरचितनीलिमरूपम् ।
दशनवसनमरुणं तव कृष्ण तनोति तनोरनुरूपम् ॥ हरिहरि ॥२॥

वपुरनुहरति तव स्मरसङ्गरखरनखरक्षतरेखम् ।
मरकतशकलकलितकलधौतलिपेरिव रतिजयलेखम् ॥ हरिहरि० ३॥

चरणकमलगलदलक्तकसिक्तमिदं तव हृदयमुदारम् ।
दर्शयतीव बहिर्मदनद्रुमनवकिसलयपरिवारम् ॥ हरिहरि ॥ ४ ॥

दशनपदं भवदधरगतं मम जनयति चेतसि खेदम् ।
कथयति कथमधुनापि मया सह तव वपुरेतदभेदम् ॥ हरिहरि॥५॥

बहिरिव मलिनतरं तव कृष्ण मनोऽपि भविष्यति नूनम् ।
कथमथ वञ्चयसे जनमनुगतमसमशरज्वरदूनम् ॥ हरिहरि ॥६॥

भ्रमति भवानबलाकवलाय वनेषु किमत्र विचित्रम् ।
प्रथयति पूतनिकैव वधूवधनिर्दयबालचरित्रम् ॥ हरिहरि ॥७॥
श्रीजयदेवभणितरतिवञ्चितखण्डितयुवतिविलापम् ।
शृणुत सुधामधुरं विबुधा विबुधालयतोऽपि दुरापम् ॥हरिहरि॥८॥

तवेदं पश्यन्त्याः प्रसरदनुरागं बहिरिव
प्रियापादालक्तच्छुरितमरुणद्योतिहृदयम् ।
ममाद्य प्रख्यातप्रणयभरभङ्गेन कितव
त्वदालोकः शोकादपि किमपि लज्जां जनयति ॥ २ ॥

अन्तर्मोहनमौलिघूर्णनचलन्मन्दारविभ्रंशन-
स्तम्भाकर्षणदृष्टिहर्षणमहामन्त्रः कुरङ्गीदृशाम् ।
दृप्यद्दानवदूयमानदिविषद्दुर्वारदुःखापदां
भ्रंशः कंसरिपोर्विपोलयतु वः श्रेयांसि वंशीरवः ॥ ३ ॥

इति श्रीगीतगोविन्दे खण्डितावर्णने विलक्ष्यलक्ष्मी-
पतिर्नाम अष्टमः सर्गः ॥ ८ ॥

नवमः सर्गः ९

मुग्धमुकुन्दः ।

तामथ मन्मथखिन्नां रतिरसभिन्नां विषादसंपन्नाम् ।
अनुचिन्तितहरिचरितां कलहान्तरितामुवाच रहः सखी ॥ १ ॥

गुर्जरीरागयतितालाभ्यां गीयते ॥ प्र० ॥ १८ ॥

हरिरभिसरति वहति मधुपवने
किमपरमधिकसुखं सखि भवने ॥ १ ॥

माधवे मा कुरु मानिनि मानमये ॥ ध्रुवम् ॥
तालफलादपि गुरुमतिसरसम् ।
किं विफलीकुरुषे कुचकलशम् ॥ माध० ॥ २ ॥
कति न कथितमिदमनुपदमचिरम् ।
मा परिहर हरिमतिशयरुचिरम् ॥ माध० ॥ ३ ॥
किमिति विषीदसि रोदिषि विकला ।
विहसति युवतिसभा तव सकला ॥ माध० ॥ ४ ॥
सजलनलिनीदलशीतलशयने ।
हरिमवलोकय सफलय नयने ॥ माध० ॥ ५ ॥
जनयसि मनसि किमिति गुरुखेदम् ।
शृणु मम वचनमनीहितभेदम् ॥माध० ॥ ६ ॥
हरिरुपयातु वदतु बहु मधुरम् ।
किमिति करोषि हृदयमतिविधुरम् ॥ माध० ॥ ७ ॥
श्रीजयदेवभणितमतिललितम् ।
सुखयतु रसिकजनं हरिचरितम् ॥ माध० ॥ ८ ॥
स्निग्धे यत्परुषासि यत्प्रणमति स्तब्धासि यद्रागिणि
द्वेषस्थासि यदुन्मुखे विमुखतां यातासि तस्मिन्प्रिये ।
तद्युक्तं विपरीतकारिणि तव श्रीखण्डचर्चा विषं
शीतांशुस्तपनो हिमं हुतवहः क्रीडामुदो यातनाः ॥ २ ॥
सान्द्रानन्दपुरन्दरादिदिविषद्वृन्दैरमन्दादरा-
दानम्रैर्मुकुटेन्द्रनीलमणिभिः संदर्शितेन्दिन्दिरम् ।

स्वच्छन्दं मकरन्दसुन्दरमिलन्मन्दाकिनीमेदुरं
श्रीगोविन्दपदारविन्दमशुभस्कन्दाय वन्दामहे ॥ ३ ॥

इति श्रीगीतगोविन्दे कलहान्तरितावर्णने मुग्धमुकुन्दो
नाम नवमः सर्गः ॥ ९ ॥

दशमः सर्गः १० ।

चतुर चतुर्भुजः ।

अत्रान्तरे मसृणरोषवशामपार-
निःश्वासनिःसहमुखीं सुमुखीमुपेत्य
सव्रीडमीक्षितसखीवदनां दिनान्ते
सानन्दगद्गदपदं हरिरित्युवाच ॥ १ ॥

देशवराडीरागाष्टतालाभ्यां गीयते ॥ प्र० ॥ १९ ॥

वदसि यदि किंचिदपि दन्तरुचिकौमुदी
हरति दरतिमिरमतिघोरम्
स्फुरदधरशीधवे तव वदनचन्द्रमा
रोचयतु लोचनचकोरम् ॥ १ ॥

प्रिये चारुशीले मुञ्च मयि मानमनिदानम् ।
सपदि मदनानलो दहति मम मानसं
देहि मुखकमलमधुपानम् ॥ ध्रुवम् ॥
सत्यमेवासि यदि सुदति मयि कोपिनी
देहि खरनखरशरघातम् ।
घटय भुजबन्धनं जनय रदखण्डनं
येन वा भवति सुखजातम् । प्रिये० ॥ २ ॥
त्वमसि मम भूषणं त्वमसि मम जीवनं
त्वमसि मम भवजलधिरत्नम् ।
भवतु भवतीह मयि सततमनुरोधिनी
तत्र मम हृदयमतियत्नम् । प्रिये० ॥ ३ ॥
नीलनलिनाभमपि तन्वि तव लोचनं
धारयति कोकनदरूपम् ।
कुसुमशरबाणभावेन यदि रंजयसि
कृष्णमिदमेतदनुरूपम् ॥ प्रिये० ॥ ४ ॥
स्फुरतु कुचकुम्भयोरुपरि मणिमंजरी
रंजयतु तव हृदयदेशम् ।
रसतु रसनापि तव घनजघनमण्डले
घोषयतु मन्मथनिदेशम् । प्रिये० ॥ ५ ॥

स्थलकमलगञ्जनं मम हृदयरञ्जनं
जनितरतिरङ्गपरभागम् ।
भणमसृणवाणि करवाणि चरणद्वयं
सरसलसदलक्तकरागम् । प्रिये० ॥ ६ ॥
स्मरगरलखण्डनं मम शिरसि मण्डनं
धेहि पदपल्लवमुदारम् ।
ज्वलति मयि दारुणो मदनकदनारुणो
हरतु तदुपाहितविकारम् । प्रिये० ॥ ७ ॥
इति चटुलचाटुपटुचारु मुरवैरिणो
राधिकामधि वचनजातम् ।
जयति जयदेवकविभारतीभूषितं
मानिनीजनजनितशातम् ॥ प्रिये० ॥ ८ ॥

परिहर कृतातङ्के शङ्कां त्वया सततं घन-
स्तनजघनयाक्रान्ते स्वान्ते परानवकाशिनि ।
विशति वितनोरन्यो धन्यो न कोऽपि ममान्तरं
प्रणयिनि परीरम्भारम्भे विधेहि विधेयताम् ॥ २ ॥

मुग्धे विधेहि मयि निर्दयदन्तदंशं
दोर्वल्लिबन्धनिबिडस्तनपीडनानि ।
चण्डि त्वमेव मुदमुद्वह पञ्चबाण-
चण्डालकाण्डदलनादसवः प्रयान्ति ॥३॥

एकादशः सर्गः ।

सानन्ददामोदरः ।

सुचिरमनुनयेन प्रीणयित्वा मृगाक्षीं
गतवति कृतवेशे केशवे कुञ्जशय्याम् ।
रतिरुचिरविभूषां दृष्टिमोषे प्रदोषे
स्फुरति निरवसादां कापि राधां जगाद ॥ १ ॥

वसन्तरागयतितालाभ्यां गीयते । प्र० ॥ २० ॥

विरचितचाटुवचनरचनं चरणे रचितप्रणिपातम् ।
संप्रति मंजुलवंजुलसीमनि केलिशयनमनुयातम् ॥ १ ॥

मुग्धे मधुमथनमनुगतमनुसर राधिके ॥ ध्रुवम् ॥
घनजघनस्तनभारभरे दरमन्थरचरणविहारम् ।
मुखरितमणिमंजीरमुपैहि विधेहि मरालनिकारम् ॥ मुग्धे० २

शृणु रमणीयतरं तरुणीजनमोहनमधुरिपुरावम् ।
कुसुमशरासनशासनवन्दिनि पिकनिकरे भज भावम् ॥ मु० ३

अनिलतरलकिसलयनिकरेण करेण लतानिकुरम्बम् ।
प्रेरणमिव करभोरु करोति गतिं प्रति मुञ्च विलम्बम् मुग्धे० ४

स्फुरितमनङ्गतरङ्गवशादिव सूचितहरिपरिरम्भम् ।
पृच्छ मनोहरहारविमलजलधारममुं कुचकुम्भम् ॥ मुग्धे० ॥ ५ ॥

शशिमुखि तव भाति भङ्गुरभ्रूर्युवजनमोहकरालकालसर्पी ।
तदुदितभयभञ्जनाय यूनां त्वदधरसीधुसुधैव सिद्धमन्त्रः ॥ ४ ॥

व्यथयति वृथा मौनं तन्वि प्रपञ्चय पञ्चमं
तरुणि मधुरालापैस्तापं विनोदय दृष्टिभिः ।
सुमुखि विमुखीभावं तावद्विमुञ्च न वञ्च न
स्वयमतिशयस्निग्धो मुग्धे प्रियोऽहमुपस्थितः ॥५॥

बन्धूकद्युतिबान्धवोऽयमधरः स्निग्धो मधूकच्छवि-
र्गण्डश्चण्डि चकास्ति नीलनलिनश्रीमोचनम् लोचनम् ।
नासाभ्येति तिलप्रसूनपदवीं कुन्दाभदन्ति प्रिये
प्रायस्त्वन्मुखसेवया विजयते विश्वं स पुष्पायुधः ॥ ६ ॥

दृशौ तव मदालसे वदनमिन्दुसंदीपकं
गतिर्जनमनोरमा विजितरम्भमूरुद्वयम् ।
रतिस्तव कलावती रुचिरचित्रलेखे भ्रुवा-
वहो विबुधयौवतं वहसि तन्वि पृथ्वीगता ॥ ७ ॥

स प्रीतिं तनुतां हरिः कुवलयापीडेन सार्धं रणे
राधापीनपयोधरस्मरणकृत्कुम्भेन संभेदवान् ।
यत्र स्विद्यति मीलति क्षणमपि क्षिप्रं तदालोकन-
व्यामोहेन जितं जितं जितमभूत्कंसस्य कोलाहलः ॥८॥

इति श्रीगीतगोविन्दे मानिनीवर्णने चतुर चतुर्भुजो
नाम दशमः सर्गः ॥ १० ॥

एकादशः सर्गः ।

सानन्ददामोदरः ।

सुचिरमनुनयेन प्रीणयित्वा मृगाक्षीं
गतवति कृतवेशे केशवे कुंजशय्याम् ।
रचितरुचिरभूषां दृष्टिमोषे प्रदोषे
स्फुरति निरवसादां कापि राधां जगाद ॥ १ ॥

वसन्तरागयतितालाभ्यां गीयते । प्र० ॥ २० ॥

विरचितचाटुवचनरचनं चरणे रचितप्रणिपातम् ।
संप्रति मंजुलवंजुलसीमनि केलिशयनमनुयातम् ॥ १ ॥

मुग्धे मधुमथनमनुगतमनुसर राधिके ॥ ध्रुवम् ॥

घनजघनस्तनभारभरे दरमन्थरचरणविहारम् ।
मुखरितमणिमंजीरमुपैहि विधेहि मरालनिकारम् ॥ मुग्धे० २

शृणु रमणीयतरं तरुणीजनमोहनमधुरिपुरावम् ।
कुसुमशरासनशासनवन्दिनि पिकनिकरे भज भावम् ॥ मु० ३

अनिलतरलकिसलयनिकरेण करेण लतानिकुरम्बम् ।
प्रेरणमिव करभोरु करोति गतिं प्रति मुञ्च विलम्बम् मुग्धे० ४

स्फुरितमनङ्गतरङ्गवशादिव सूचितहरिपरिरम्भम् ।
पृच्छ मनोहरहारविमलजलधारममुं कुचकुम्भम् ॥ मुग्धे० ॥ ५ ॥

अधिगतमखिलसखीभिरिदं तव वपुरपि रतिरणसज्जम् ।
चण्डि रणितरशनारवडिण्डिममभिसर सरसमलज्जम् ॥ मुग्धे० ६

स्मरशरसुभगनखेन करेण सखीमवलम्ब्य सलीलम् ।
चल वलयक्वणितैरवबोधय हरिमपि निगदितशीलम् ॥ मुग्धे० ७

श्रीजयदेवभणितमधरीकृतहारमुदासितवामम् ।
हरिविनिहितमनसामधितिष्ठतु कण्ठतटीमविरामम् ॥ मुग्धे० ८

सा मां द्रक्ष्यति वक्ष्यति स्मरकथां प्रत्यङ्गमालिङ्गनैः
प्रीतिं यास्यति रंस्यते सखि समागत्येति चिन्ताकुलः ।
स त्वां पश्यति वेपते पुलकयत्यानन्दति स्विद्यति
प्रत्युद्गच्छति मूर्च्छति स्थिरतमःपुंजे निकुंजे प्रियः ॥ २ ॥

अक्ष्णोर्निक्षिपदंजनं श्रवणयोस्तापिच्छगुच्छावलीं
मूर्ध्नि श्यामसरोजदाम कुचयोः कस्तूरिकापत्रकम् ।
धूर्तानामभिसारसंभ्रमजुषां विष्वङ्निकुंजे सखि
ध्वान्तं नीलनिचोलचारु सुदृशां प्रत्यङ्गमालिङ्गति ॥ ३ ॥

काश्मीरगौरवपुषामभिसारिकाणा-
माबद्धरेखमभितो रुचिमंजरीभिः ।
एतत्तमालदलनीलतमं तमिस्रं
तत्प्रेमहेमनिकषोपलतां तनोति ॥ ४ ॥

हारावलीतरलकाञ्चनकाञ्चिदाम-
केयूरकङ्कणमणिद्युतिदीपितस्य ।
द्वारे निकुञ्जनिलयस्य हरिं निरीक्ष्य
व्रीडावतीमथ सखीमियमित्युवाच ॥ ५ ॥

वराडीरागरूपकतालाभ्यां गीयते । प्र० २१ ॥

मञ्जुतरकुञ्जतल केलिसदने ।
विलस रतिरभसहसितवदने ॥ १ ॥
प्रविश राधे माधवसमीपमिह ॥ ध्रुवम् ॥
नवभवदशोकदलशयनसारे ।
विलस कुचकलशतरलहारे । प्रविश० ॥ २ ॥
कुसुमचयरचितशुचिवासगेहे ।
विलस कुसुमसुकुमारदेहे । प्रविश० ॥ ३ ॥
मृदुचलमलयपवनसुरभिशीते ।
विलस मदनशरनिकरभीते । प्रविश० ॥ ४ ॥
विततबहुवल्लिनवपल्लवघने ।
विलस चिरमलसपीनजघने । प्रविश० ॥ ५ ॥
मधुमुदितमधुपकुलकलितरावे ।
विलस कुसुमशरसरसभावे । प्रविश० ॥ ६ ॥

मधुरतरपिकनिकरनिनदमुखरे ।
विलसदशनरुचिरुचिरशिखरे । प्रविश० ॥ ७ ॥

विहितपद्मावतीसुखसमाजे ।
कुरु मुरारे मङ्गलशतानि ।
भणति जयदेवकविराजराजे । प्रविश० ॥ ८ ॥

त्वां चित्तेन चिरं वहन्नयमतिश्रान्तो भृशं तापितः
कन्दर्पेण च पातुमिच्छति सुधासंबाधबिम्बाधरम् ।
अस्याङ्कं तदलंकुरु क्षणमिह भ्रूक्षेपलक्ष्मीलव-
क्रीते दास इवोपसेवितपदाम्भोजे कुतः संभ्रमः ॥ ६ ॥

सा ससाध्वससानन्दं गोविन्दे लोललोचना ।
सिञ्जानमञ्जुमञ्जीरं प्रविवेशाभिवेशनम् ॥ ७ ॥

वराडीरागयतितालाभ्यां गीयते । प्र० ॥ २२ ॥

राधावदनविलोकनविकसितविविधविकारविभङ्गम् ।
जलनिधिमिव विधुमण्डलदर्शनतरलिततुङ्गतरङ्गम् ॥ १ ॥

हरिमेकरसं चिरमभिलषितविलासम् ।
सा ददर्श गुरुहर्षवशंवदवदनमनङ्गनिवासम् ॥ ध्रुवम् ॥

हारममलतरतारमुरसि दधतं परिरभ्य विदूरम् ।
स्फुटतरफेनकदम्बकरम्बितमिव यमुनाजलपूरम् ॥ हरि० ॥ २ ॥

श्यामलमृदुलकलेवरमण्डलमधिगतगौरदुकूलम् ।
नीलनलिनमिव पीतपरागपटलभरवलयितमूलम् ॥ हरि० ॥ ३ ॥

तरलदृगञ्चलचलनमनोहरवदनजनितरतिरागम् ।
स्फुटकमलोदरखेलितखञ्जनयुगमिव शरदि तडागम् ॥ हरि० ॥ ४ ॥

वदनकमलपरिशीलनमिलितमिहिरसमकुण्डलशोभम् ।
स्मितरुचिरुचिरसमुल्लसिताधरपल्लवकृतरतिलोभम् ॥ हरि० ॥ ५ ॥

शशिकिरणच्छुरितोदरजलधरसुन्दरसकुसुमकेशम् ।
तिमिरोदितविधुमण्डलनिर्मलमलयजतिलकनिवेशम् ॥ हरि० ॥ ६ ॥

विपुलपुलकभरदन्तुरितं रतिकेलिकलाभिरधीरम् ।
मणिगणकिरणसमूहसमुज्ज्वलभूषणसुभगशरीरम् ॥ हरि० ॥ ७ ॥

श्रीजयदेवभणितविभवद्विगुणीकृतभूषणभारम् ।
प्रणमत हृदि विनिधाय हरिं सुचिरं सुकृतोदयसारम् ॥ हरि० ॥ ८ ॥

अतिक्रम्यापाङ्गं श्रवणपथपर्यन्तगमन-
प्रयासेनेवाक्ष्णोरमलतरतारं गमितयोः ।
इदानीं राधायाः प्रियतमसमायातसमये
पपात स्वेदाम्बुप्रसर इव हर्षाश्रुनिकरः ॥ ८ ॥

भजन्त्यास्तल्पान्तं कृतकपटकण्डूतिपिहित-
स्मितं याते गेहाद्बहिरवहितालीपरिजने ।
प्रियास्यं पश्यन्त्याः स्मरपरवशाकूतसुभगं
सलज्जा लज्जापि व्यगमदिव दूरं मृगदृशः ॥ ९ ॥

सानन्दं नन्दसूनुर्दिशतुमिति परं संमदं मन्दमन्दं
राधामाधाय बाह्वोर्विवरमनु दृढं पीडयन्प्रीतियोगात् ।
तुङ्गौ तस्या उरोजावतनु वरतनोर्निर्गतौ मा स्म भूतां
पृष्ठं निर्भिद्य तस्माद्बहिरिति वलितग्रीवमालोकयन्वः ॥ १० ॥

जयश्रीविन्यस्तैर्महित इव मन्दारकुसुमैः
स्वयं सिन्दूरेण द्विपरणमुद्रा मुद्रित इव ।
भुजापीडक्रीडाहतकुवलयापीडकरिणः
प्रकीर्णासृग्बिन्दुर्जयति भुजदण्डो मुरजितः ॥ ११ ॥

सौन्दर्यैकनिधेरनङ्गललनालावण्यलीलामुषो
राधाया हृदि पल्वले मनसिजक्रीडैकरङ्गस्थले
रम्योरोजसरोजखेलनरसित्वादात्मनः ख्यापय-
न्ध्यातुर्मानसराजहंसनिभतां देयान्मुकुन्दो मुदम् ॥ १२ ॥

इति श्रीगीतगोविन्दे राधिकामिलने सानन्ददामोदरो
नाम एकादशः सर्गः ॥ ११ ॥

द्वादशः सर्गः १२

सुप्रीतपीताम्बरः ।

गतवति सखीवृन्देऽमन्दत्रपाभरनिर्भर-
स्मरपरवशाकूतस्फीतस्मितस्नपिताधराम् ।

सरसमनसं दृष्ट्वा राधां मुहुर्नवपल्लव-
प्रसवशयने निक्षिप्तक्षीमुवाच हरिः प्रियाम् ॥ १ ॥

विभासरागैकतालाभ्यां गीयते । प्र० ॥ २३ ॥

किसलयशयनतले कुरु कामिनि चरणनलिनविनिवेशम् ।
तव पदपल्लववैरिपराभवमिदमनुभवतु सुवेशम् ॥ १ ॥

क्षणमधुना नारायणमनुगतमनुसर मां राधिके ॥ ध्रुवम् ॥

करकमलेन करोमि चरणमहमागमितासि विदूरम् ।
क्षणमुपकुरु शयनोपरि मामिव नूपुरमनुगतिशूरम् ॥ क्षण० ॥२॥

वदनसुधानिधिगलितममृतमिव रचय वचनमनुकूलम् ।
विरहमिवापनयामि पयोधररोधकमुरसि दुकूलम् ॥ क्षण० ॥३॥

प्रियपरिरम्भणरभसवलितमिव पुलकितमतिदुरवापम् ।
मदुरसि कुचकलशं विनिवेशय शोषय मनसिजतापम् ॥ क्षण० ॥४॥

अधरसुधारसमुपनय भामिनि जीवय मृतमिव दासम् ।
त्वयि विनिहितमनसं विरहानलदग्धवपुषमविलासम् ॥ क्षण० ॥५॥

शशिमुखि मुखरय मणिरशनागुणमनुगुणकण्ठनिनादम् ।
श्रुतियुगले पिकरुतविकले मम शमय चिरादवसादम् ॥ क्षण० ॥६॥

मामतिविफलरुषा विकलीकृतमवलोकितमधुनेदम् ।
लज्जितमिव नयनं तव विरमति सृजसि वृथा रतिखेदम् ॥ क्षण० ॥७॥

श्रीजयदेवभणितमिदमनुपदनिगदितमधुरिपुमोदम् ।
जनयतु रसिकजनेषु मनोरमरतिरसभावविनोदम् ॥ क्षण० ॥८॥

प्रत्यूहः पुलकाङ्कुरेण निबिडाश्लेषे निमेषेण च
क्रीडाकूतविलोकितेऽधरसुधापाने कथानर्मभिः ।
आनन्दाधिगमेन मन्मथकलायुद्धेऽपि यस्मिन्नभू-
दुद्भूतः स तयोर्बभूव सुरतारम्भः प्रियंभावुकः ॥ २ ॥

दोर्भ्यां संयमितः पयोधरभरेणापीडितः पाणिजै-
राविद्धो दशनैः क्षताधरपुटः श्रोणीतटेनाहतः ।
हस्तेनानमितः कचेऽधरमधुस्यन्देन संमोहितः
कान्तः कामपि तृप्तिमाप तदहो कामस्य वामा गतिः ॥ ३ ॥

मामाङ्के रतिकेलिसंकुलरणारम्भे तया साहस-
प्रायं कान्तजयाय किंचिदुपरि प्रारम्भि यत्संभ्रमात् ।
निष्पन्दा जघनस्थली शिथिलिता दोर्वल्लिरुत्कम्पितं
वक्षो मीलितमक्षि पौरुषरसः स्त्रीणां कुतः सिध्यति ॥ ४ ॥

तस्याः पाटलपाणिजाङ्कितमुरो निद्राकषाये दृशौ
निर्धौतोऽधरशोणिमा विलुलितस्रस्तस्रजो मूर्धजाः ।
काञ्चीदाम दरश्लथाञ्चलमिति प्रातर्निखातैर्दृशो-
रेभिः कामशरैस्तदद्भुतमभूत्पत्युर्मनः कीलितम् ॥ ५ ॥

व्याकोशः केशपाशस्तरलितमलकैः स्वेदमोक्षौ कपोलौ
क्लिष्टा बिम्बाधरश्रीः कुचकलशरुचा हारिता हारयष्टिः ।

काञ्ची कान्तिर्हृताशा स्तनजघनपदं पाणिनाच्छाद्य सद्यः
पश्यन्ती सत्रपा सा तदपि विलुलिता मुग्धकान्तिर्धिनोति॥ ६॥

ईषन्मीलितदृष्टि मुग्धविलसत्सीत्कारधारावशा-
दव्यक्ताकुलकेलिकाकुविकसद्दन्तांशुधौताधरम् ।
श्रान्तस्तब्धपयोधरं भृशपरिष्वङ्गात्कुरङ्गीदृशो
हर्षोत्कर्षविमुक्तिनिःसहतनोर्धन्यो धयत्याननम् ॥ ७ ॥

अथ सहसा सुप्रीतं सुरतान्ते सा नितान्तखिन्नाङ्गी ।
राधा जगाद सादरमिदमानन्देन गोविन्दम् ॥ ८ ॥

रामकरीरागयतितालाभ्यां गीयते ॥ प्र० ॥ २४ ॥

कुरु यदुनन्दन चन्दनशिशिरतरेण करेण पयोधरे ॥
मृगमदपत्रकमत्र मनोभवमङ्गलकलशसहोदरे ॥ १ ॥

निजगाद सा यदुनन्दने क्रीडति हृदयानन्दने ॥ ध्रुवम् ॥

अलिकुलगञ्जनमञ्जनकं रतिनायकसायकमोचने ।
त्वदधर चुम्बनलम्बितकज्जल उज्ज्वलय प्रिय लोचने । निज० २

नयनकुरङ्गतरङ्गविकासनिरासकरे श्रुतिमण्डले ।
मनसिजपाशविलासधरे शुभवेश निवेशय कुण्डले । निज० ॥३॥

भ्रमरचयं रचयन्तमुपरि रुचिरं सुचिरं मम संमुखे ।
जितकमले विमले परिकर्मय नर्मजनकमलकं मुखे । निज० ॥४॥

मृगमदरसवलितं ललितं कुरु तिलकमलिकरजनीकरे ।
विहितकलङ्ककलं कमलानन विश्रमितश्रमशीकरे । निज० ॥५॥

मम रुचिरे चिकुरे कुरु मानद मनसिजध्वजचामरे ।
रतिगलिते ललिते कुसुमानि शिखण्डिशिखण्डकडामरे ॥निज०॥६॥

सरसघने जघने मम शम्बरदारणवारणकन्दरे ।
मणिरसनावसनाभरणानि शुभाशय वासय सुन्दरे ॥ निज० ॥७॥

श्रीजयदेववचसि रुचिरे हृदयं सदयं कुरु मण्डने ।
हरिचरणस्मरणामृतनिर्मितकलिकलुषज्वरखण्डने ॥ निज० ॥ ८ ॥

रचय कुचयोः पत्रं चित्रं कुरुष्व कपोलयो-
र्घटय जघने काञ्चीं मुग्धस्रजा कबरीभरम् ।

कलय वलयश्रेणीं पाणौ पदे मणिनूपुरा-
विति निगदितः प्रीतः पीताम्बरोऽपि तथाकरोत् ॥ ९ ॥

यद्गान्धर्वकलासु कौशलमनुध्यानं च यद्वैष्णवं
यच्छृङ्गारविवेकतत्त्वरचनाकाव्येषु लीलायितम् ।

तत्सर्वं जयदेवपण्डितकवेः कृष्णैकतानात्मनः
सानन्दाः परिशोधयन्तु सुधियः श्रीगीतगोविन्दतः ॥१०॥

श्रीभोजदेवप्रभवस्य रामादेवीसुतश्रीजयदेवकस्य ।
पराशरादिप्रियवर्गकण्ठे श्रीगीतगोविन्दकवित्वमस्तु ॥११॥

साध्वी माधवीकचिन्ता न भवति भवतः शर्करे कर्कशासि
द्राक्षे द्रक्ष्यन्ति के त्वाममृत मृतमसि क्षीर नीरं रसस्ते ।
माकन्द क्रन्द कान्ताधर धर न तुलां गच्छ यच्छन्ति भावं
यावच्छृङ्गारसारं शुभमिव जयदेवस्य वैदग्ध्यवाचः ॥ १२ ॥

इत्थं केलिततीर्विहृत्य यमुनाकूले समं राधया
तद्रोमावलिमौक्तिकावलियुगे वेणीभ्रमं बिभ्रति ।
तत्राह्लादिकुचप्रयागफलयोर्लिप्सावतोर्हस्तयो-
र्व्यापाराः पुरुषोत्तमस्य ददतु स्फीतां मुदां संपदम् ॥ १३॥

इति श्रीजयदेवकृतौ गीतगोविन्दे सुप्रीतपीताम्बरो नाम द्वादशः सर्गः ॥

समाप्तं चेदं काव्यम् ॥

શ્રી જયદેવકવિ વિરચિત.

શ્રી ગીત ગોવિંદ કાવ્ય.

(અષ્ટપદી.)

सामोद दामोदरनामा प्रथमः सर्गः

વિપ્રલંભ શૃંગાર.

मेघैर्मेदुरमंबरं वनभुवः श्यामास्तमालद्रुमै
नक्तंभीरु त्वमेव तदिमं राधे गृहं प्रापय
इत्थं नंदनिदेशत श्चलितयोःप्रत्यध्वकुंजद्रुमं
राधामाधवयोर्जयंति यमुनाकूले रहःकेलयः ॥ १ ॥

वागृदेवताचरित चित्रित चित्तसद्मा
पद्मावती चरण चारण चक्रवर्ती
श्री वासुदेव रतिकेलि कथा समेत
मेतं करोति जयदेव कविःप्रबंधं ॥ २ ॥

यदि हरि स्मरणे सरसंमनोयदिविलास कलासुकुतूहलं
मधुर कोमल कान्तपदावलीं शृणुतदा जयदेव सरस्वतीम् ॥३॥

———

મંગલાચરણ.

ભૂપ-ત્રિતાલ. ૧

જય જય જય જગદીશ હરે—
મત્સ્ય રૂપ ધરિ પ્રલય સમુદ્રે વેદોદ્ધાર કર્યો બનિ તરણી
ધરણી ધરણુ નિજ પીઠ બનાવી કચ્છપ રૂપ તમારી શરણે—જય૦
[1]દશન શિખરપર શશીકલાસમ ધરણિ ધરી નિજ વરાહ રૂપે
કરસરોજ અદ્ભુત નખશૃંગે હણ્યો દૈત્ય નિજ નૃસિંહરૂપે—જય૦
વામન રૂપ ધરી નિજ ચરણે જન પાવની [2]સરિતા પ્રગટાવી
ભૃગુપતિ રૂપ ધરી ક્ષત્રિય કુળ [3]ધ્વંસ કરી શાંતી પસરાવી—જય૦
રામ રૂપ ધરિ હણિ [4]દશ સુખને દશ દિગ્પાલ બલી અર્પાવ્યું
[5]વસનશ્યામ ધર હળધર રૂપે શ્રી યમુનાં અભિમાન હઠાવ્યું—જય૦
સદય હૃદય બની બુદ્ધ રૂપ ધરી ઘાતક વેદ વિધિ અળસાવી
કેશવ મ્લેચ્છ ઘાત કરવાને કલ્કીરૂપ ધરશો ગિરિ ધારી—જય૦
શ્રી જયદેવ કવિ રચના કરી શ્રવણ, સદા તરજો ભવ પારી
દામોદર શ્રીકૃષ્ણ ચરણમાં ચિત્ત ધરો એ અરજ અમારી—જય૦

રાગ કાફી ૨

(મારા વ્હાલાના વનમાંય વાગે રૂડી વાંસલડી એ રાગ.)
જય કૃષ્ણ રસિક ઘનશ્યામ જય જય દેવ હરે;
જય મંગલ રૂપ નિધાન—જય જય૦
લક્ષ્મી ઉર સમ ઝળ હળતાં પ્રિય, કુંડળ જેને શોભે રે;
લલિત સુવાસિત વનમાળા જોઇ ચરણ કમળ મન લોભે—જય૦
સૂર્ય મંડલે મંડિત મુની જન રંજન ભવહરનાર રે
કાલિય વિશગંજન યદુ દિનમણી મધુ સુર સંહરનાર—જય૦

---

૧ દાઢ. ૨ નદી. ૩ નાશ. ૪ રાવણ. ૫ શ્યામ વસ્ત્ર.

અમલ કમલ લોચન ભવ મોચન ત્રિભુવન સરજનહાર રે
જનક સુતા ભૂષણ રચનારા દશકંધર હરનાર—જય૦
નવ ઘન સુંદર મંદરધર હરિ શ્રીસુખ ચંદ્ર ચકોર રે
કુશળ કરો જે ચરણે લપટે જય જય નંદ કિશોર—જય૦
શ્રીજયદેવ કવિમંગલમય ઉજ્વલ રચિને ગાન રે
દામોદર બની હર્ષિત પ્રેમે ધરે ચરણનું ધ્યાન—જય૦

રાગ. ભૂપ. તાલ દીપચંદી. ૩

સરસ વસંત સમય મન મોહન વ્રજ વધૂસંગ વિહાર કરે રે—સર ટેક.
સુંદર [1]દિવ્ય વલ્લીથી કોમલ મલય સુગંધિત કુંજ કુટી રે
ભ્રમર ગુંજ મય [2]કોકીલ રવયુત પથિક વધૂ મન તાપ કરે રે સરસ.
[3]મૃગ મદ સમ સૌગંધિક દિવ્ય તમાલ અને [4]કિંશુકે [5]રસાલે
મદન સુવર્ણદંડ નમ [6]કેસર યુત યમુના તટ પુલિન વિશાલે સરસ.
મૃદુલ હાસ્ય સમ પ્રફુલ્લ પુષ્પો માલતિ માધવી છે જે વનમાં
મુનિ મન મોહક સુગંધ મય [7]કેતકી કરે મુદ પણ સહુ મનમાં સરસ.
શ્રી જયદેવ રચિત વર્ણન શુભ હરિ રસ પ્રેમ પ્રગટ કરનારૂં
દામોદર એ વસંત વર્ણન કરતાં પ્રભુમાં મન હરનારૂં સરસ.

રાગ. આડ ગઝલ ૪.

(એક તેજ જળે તુજ નયનનમે એ રાગ.)

પ્રિય ચંદન ચર્ચિત પીત વસન ધરં શ્રી ઘનશ્યામ વિલાસ કરે
પીન પયોધર ભાર વિભૂષિત ગોપી જનો મન પ્રેમ ધરે—પ્રિય ચંદન૦
પંચમ રાગ મિલાવિ અને કોઇ ગાન કરે કોઇ નૃત્ય કરે
કોઇ પ્રેમ વિલાસથી મત્ત બની [8]દૃગ બંધ કરી પ્રભુ ધ્યાન કરે—પ્રિય ચંદ૦

---

૧. લવંગલતા (લવગને સંસ્કૃતમાં દેવ કુસુમ કહે છે) ૨. કોયલનો શબ્દ. ૩. કસ્તુરી. ૪. કેસુડાનાંફુલ. ૫. આંબાના વૃક્ષો. ૬. નાગ કેસર. ૭. કેવડો. ૮. આંખ બંધ કરી.

કેઇ હર્ષથી ઘેલી બની યુવતી યમુના તટ કુંજ મહિ વિચરે
કેઇ બંસી ધ્વનિ સહ કંકણ નાદ મિલાવી પ્રભુ મન તુષ્ટ કરે—પ્રિય ચંદ૦
થઇ રાસ રસે રસલીન અને પ્રભુમાં નિજ અંતર એક કરે
કરી કૃષ્ણ પ્રભુ મય અંગ સદા શ્રુતિ સાર સ્વરૂપનું ભાન કરે—પ્રિય ચંદ૦
જયકેર કવિ રચના રસલીન બની શ્રી દામોદર ધ્યાન ધરે
યમુના પુલિને રસિયાં રસરૂપ બની હરિ સાથ વિહાર કરે—પ્રિય ચંદ૦

अक्लेश केशवनाम.

द्वितीयः सर्गः ५

શ્રી રાધા નિજ સખીને કહે છેઃ—

શંકરા ભરણ (ઝુલણા છંદ)—તાલ (ઝંપ)

બિભાસ અથવા ગમે તે રાગમાં

સ્યામનું સ્મરણ નિશદિન કરૂં હે સખી—મુજ હૃદય એજ ચરણે વિરામે
રાસના રસિક ઘન સ્યામ દર્શન વિના ચિત્ત મમ કદિ નહિ શાંત પામે—સ્યામ.
અધર અમૃત રસે પૂર્ણ મુરલી ધ્વનિ ચલિત દ્રગ મુક્ત કુંડળ વિશાલે
મયુર શિખ મુકુટ ચંદ્રક રસિક કેશયુત નવિન ઘનસ્યામ તનું નવ તમાલે
ગોપ વધૂ ચુંબને લુબ્ધ શ્રી રસીકવર ગોપિજન મંડલે જે વિકાસે
કર ચરણ હૃદય મણિ કિરણના તેજથી ધ્વાંત હરિને સદા જે પ્રકાશે—સ્યામ.
ચંદ્રના તેજથી અધિક શોભિત તિલક પૂર્ણ ઝળકે પ્રભુને લલાટે
ગોપીજન હૃદય મર્દન થતાં જે પ્રભુ શોભિતા હૃદય નિર્દય કપાટે
કુલેશ સંતાપ શામક રસિક એ હરિ દૃષ્ટિથી મુજ હૃદયને નચાવે
એ હરિ સ્મરણ જયદેવ નિશદિન કરે ભક્તજન હૃદય અમૃત વહાવે—સ્યામ

રાગ સોરઠ—ત્રિતાલ. ૬

હે સખી પ્રભુ બિન મન ગભરાય મુજ તલપિ તલપિ જીવ જાય—હે સ.
પ્રભુ બિન ચેન પડે નહિ જરિ પણ ઘડિ પલ જુગ સમ જાય
રોઇ મરૂં છું રાત દિવસ હું કંચુકી નહિ સુકાય—હે સ.
મદન મનોરથ મથન પ્રભુને કુંજ ભુવન પધરાવી
રસનાયક હરિને મેળવી મુજ મન દે તૃપ્ત કરાવી—હે સ.
પ્રથમ થતાં દર્શન એ નટવર શાંત હૃદય કરનારો
મૃદુલ મધુર વચનો કહી મારાં મલીન પટ હરનારો—હે સ.
કોમળ કુસુમ શયન તજીને મુજ અંતરમા વસનારો
એક પરસ્પર અંતર થાતાં અખંડ રસ ભરનારો—હે સ.
શ્રી જયદેવ રચિત રસમય પદ હરિ રસમય કરનારૂં
દામોદર કરૂણાધન પ્રભુમાં નિશદિન મન ઠરનારૂં—હે સ.

मुग्ध मधुसूदन नाम.

तृतीयः सर्गः

કૃષ્ણ વિરહ ૭

સોરઠ કે સારંગ.

હરિ હરિ રાધા મને તજી જાય
રાત દિવસ એ નામ રટું છું, તલપિ તલપિ જીય જાય— હરિ૦
ગોપીજન મંડળમાં મુજને નિરખી અને રિસાય
થયો અનાદર ગણી પોતાનો મનમાં બહુ અકળાય— હરિ૦
હું અપરાધી રોકી શકયો નહિં ભયથી છેક ડરી
ક્રોધ કરી મુજને તરછોડી પાછી જાય ફરી— હરિ૦

શું કરશે શું કહેશે સુજને સુજ મન બહુ ગભરાય
તન ધન જીવન હું અર્પું છું શા માટે શરમાય- હરિ૦
કુટિલ તેન સુત દેખી તેને અંતર અનુસરનારો
દર્શન આપી તૃપ્ત કરે તો તે સાથે રમનારો- હરિ૦
ગતિ તારી નથી જાણી શકાતી સુજ અંતર વસનારી
ક્ષમા કરી અપરાધ થયેલો પ્રેમ રસે ભરનારી- હરિ૦
ખિન્ન થયેલા તુજ અંતરને હું મનમાંહિં વિચારી
કહું છું ભેટ મને તું આવી દૂષિત ભાવ વિસારી- હરિ૦
કિંદુબીલ્વ[1] સાગર શશી કવિની વિનતિ ઉરમાં ધરજો
દામોદર એ રસમય બનીને શાંત પ્રભુને કરજો- હરિ૦

स्निग्ध मधुसूदन नाम.

चर्तुथः सर्गः

૮

રાધાની સખી રાધાના વિરહનું કૃષ્ણ પાસે વર્ણન કરે છે.

માડ-તાળ હીંચ

(ઓધવનંદનો છોરો તે નમેરો થયો જો એ રાગ.)

પ્રભુ રાધીકાજી તમ વિના ઘેલી ફરે જો
આપ ચરણ કમળ ધ્યાન અંતરે ધરે જો- પ્રભુ૦
પ્રભુ ચંદનને ચંદ્ર બિંબ ના ગમે જો
મલય પવન પણ ઝેર ગણી ના ખમે જો- પ્રભુ૦

---

[1] સમુદ્રમાંથી જેમ ચંદ્રનો જન્મ થયો તેમ કિંદુબિલ્વ નામના ગામ રૂપ સમુદ્રમાંથી જયદેવ કવિ રૂપચંદ્રનો જન્મ થયો.

મદન રક્ષણાર્થે કવચ પન્નનું કરે જો
પુષ્પ શયનમાં ન ચિત્ત તેમનું હરે જો— પ્રભુ૦
રાહુ દંત ઘાત થતા ચંદ્ર તેજથી જો
વહે અમૃત ત્યમ અશ્રુ વહે નેત્રથી જો— પ્રભુ૦
કામ બાણ ગણી મૃગ[1] મદે એ આપને જો
લખે આમ્રફૂલ[2] ધરી કરી સંતાપને જો— પ્રભુ૦
કામ રૂપ આપ નીચે મકરને[3] ધરી જો
કરે પૂજન પ્રણામ ભાવને ધરી જો— પ્રભુ૦
ધ્યાન આપનું ધરે ને વિકલ થાય છે જો
હસે ને રૂવેને ભાન ભુલી જાય છે જો— પ્રભુ૦
કહે માધવ હું આપ ચરણમાં પડી જો
ચંદ્ર તેજમાંથી તાપ થાય આ ઘડી જો— પ્રભુ૦
આપો દર્શન એ જાપ આપનો જપે જો
દામોદર આપ દર્શન વિના તપે જો— પ્રભુ૦

૯

રાગ માઢ દીપચંદી તાલ.

દયા ધન તુમ બિન રહ્યા ન જાય રાધા તુમ બિન વ્યાકુલ થાય— દયા૦
પુષ્પહાર પણ ભાર કરે છે તે પણ ના સહેવાય
અતિ કોમલ ચંદન પણ વિષસમ સહન જરા નવ થાય— દયા૦
મદન અગ્નિસમ પ્રાણવાયુ પણ ઉષ્ણ બને છે હાલ
ધાર અશ્રુની વહે નયનથી ઘૂમે બની બેહાલ— દયા૦

---

૧ કસ્તુરી, ૨ આંબાના ફૂલ. ૩ મકરધ્વજ (કામ) રૂપણી.

અંજન સહિત અશ્રુની ધારા કપોલ પર દેખાય
કંચુકીનું પટ એ અશ્રુથી નાથ કદી ન સૂકાય– કૃપા૦
બાલ ચંદ્રસમ તેજહીન બની કર કપોલ પર ધારી
નિરાશ બેઠાં સંધ્યા સમયે તુજ દર્શન બિન હારી– કૃપા૦
પુષ્પ શયન પણ બને અગ્નિસમ જપે હરિ તુજ જાપ
શ્રીજયદેવ પ્રભુ દામોદર દર્શન આપો આપ– કૃપા૦

साकांक्ष पुंडरीकाक्ष नाम..

पचंमः सर्गः

અભિસારિકા વર્ણન

શ્રી રાધાજી પાસે તેની સખી શ્રીકૃષ્ણની દશાનું વર્ણ

રાગ સારંગ ૧૦.

સખી તુજ બિન તલપે વનમાળી
રાધે રાધે રટે રાત દીન ચેન પડે નહિં આલી– સખી૦
ચંદ્ર તેજ સંતાપ કરે છે વિકલ દશા બની આવી
વન વન ઘૂમે ધામ તજી નિજ ઝટ જઇ લાવ બચાવી– સખી૦
કરે વિલાપ વિકલ બની પૂરણ અતિ વિરહે અકળાઇ
આળોટે ધરણી પર માધવ તલપિ તલપિ જીવ જાઇ– સખી૦
શ્રી જયદેવ કહે વિરહાતુર કૃષ્ણ રટે વનમાંહી
દામોદર કરૂણા ઘન કેશવ ચરણ કમલ સુખદાઇ– સખી૦

ગઝલ માઢ ૧૧

(હઠ છોડ સખી ચલ સંગ મેરે. એ રાહ)

હઠ છોડી અને ઝટ ચાલ સખી યમુના તટ શ્રીવનમાલી વસે
અંદ પવનમય શ્રીયુમના તટ મદન મનોહર શ્યામ વસે
દૃઢ ગોપી હૃદય મર્દન ચંચલ કર યુકત સખી હૃદયેશ વસે– હઠ૦

સખી તારી ચરણ રજને નિરખી બહુ માન ધરી ઉર માંહી ધરે
કરી જાપ સખી તુજ નામ તણો મૃદુ બંસી મહી તુજ ગાન કરે– હઠ૦

કોઇ પંખી જતાં ખખડાટ થતાં બનિ હર્ષિત ને તુજ વાટ જુએ
રચી આસન ચંચળ નયન કરી પ્રભુતાઇ બધી તુજ માંહી જુએ– હઠ૦

નિજ વસ્ત્ર ધરી ધનશ્યામ અને તજી મંજીર ચાલતું કુંજ મહીં
ચપલા સમ તેજ નિહાળી તને કરશે ઉર હાર[1] વિનોદ મહીં– હઠ૦

તજી અંતર બાહ્ય વિરોધક વસ્ત્ર અને કર આસન એક સખી
ઝટ ચાલ સખી મધરાત થઇ પ્રભુ તુષ્ટ થશે તુજને નિરખી–- હઠ૦

શ્રી જયદેવ રમા રમણેશ પ્રસન્ન થવા પ્રિય ગાન કરે
પરીપૂરણ પ્રેમ ધરીને દામોદર કૃષ્ણ તણું શુભ ધ્યાન ધરે-- હઠ૦

———

[1] મેઘની વચ્ચે વીજળી હોય તેમ તને ઘનશ્યામ કૃષ્ણ હૃદય પર ધારણ કરશે.

धृष्ट वैकुंठ नाम.

षष्ठ सर्गः

१२

गीति

अथतां गंतुमशक्तां चिरमनुरक्तां लता ग्रहे दृष्ट्वा
तच्चरितं गोविंदे मनसिज मंदे सखी प्राह

રાધાજી લતાગ્રહમાં આવ્યા પછી કૃષ્ણ પાસે રાધાની સ્થિતિનું વર્ણન કરે છેઃ—

આશાવરી–ત્રિતાલ.

અતિ અકળાતી રાધા માધવ વાટ જુવે તુજ કુંજ ભુવનમાં
અધરામૃત રસ માટે આતુર દશ દિશામાં નિરખે વનવનમાં–અતિ–ટેક.
કંઇક ભર્યાં ડગલાં તવ ચરણે શરણ થવા હિંમત ધરી મનમ
પણ તે પાછાં પડતાં માધવ નિરાશ બની બેઠાં મધુવનમાં–અતિ. ૧
દિવ્ય પ્રણય રસની આશાએ જીવિત એ જાળવી રહે છે
મોરમુકુટ પિતાંબર ધરીને હું માધવ છું એમ કહે છે–અતિ. ૨
વારંવાર કહે છે મુજને કેમ હરિ નહિં અહિં પધારે
અંધકાર હણિ સ્વયં પ્રકાશી મુજ અંતર નિજ તેજ વધારે–અતિ ૩
વિલંબ આપ કરો છો તેથી રૂદન કરે હરિ લાજ તજીને
શ્રી જયદેવ કહે દામોદર અંતર તૃપ્ત કરો સમજીને–અતિ. ૪

नागर नारायण नाम

सप्तमः सर्गः

ઘણી રાત્રી ગઇ તે ચંદ્ર ઉદય થયા છતાં કૃષ્ણ દર્શન ન થતાં
રાધા વિલાપ—વિપ્ર લબ્ધા નાયકા વર્ણનઃ—

आर्या.

प्रसरति शशधर विंबे विहित विलंबेच माधवे विधुरा
विरचित विविध विलापं सापरितापं चकोरा चैः ॥

શંકરાભરણ. તાલ ઝંપ ૧૩

કથિત સમયે પધાર્યા નહિ શ્રી હરિ રૂપ યૌવાન વૃથા છે અમારૂં
હું સખી વચનથી છેતરાઇ જતાં ગહન વનમાં હવે શું વિચારૂં ૧
કેમ કરવું જવું કયાં ન સૂઝે મને રાતના સમયમાં કેમ કરવું ?
જે પ્રભુ સારૂ મેં કષ્ટ વેઠયું ઘણું તે પ્રભુ વિણ ગણું શ્રેષ્ટ મરવું ૨
રાત વીતી બધી આમ કલ્પાંતમાં અન્ય કોઇ હશે કૃષ્ણ પાસે
ભાગ્ય તેનાં ગણું અધિક સુખમય હવે હું અભાગી બની એજ આશે ૩
ભૂષણો સકલ દૂષિત બન્યાં હરિ વિના પુષ્પની માલ સંતાપ આપે
ઘોર રાત્રી મહી એકલી શું કરૂં કોણ આવી મહા કષ્ટ કાપે ૪
સ્મરણ મધુ મથનને છે ન મારૂં જરા હું મહા વન મહિં કષ્ટ પામું
દામોદર શરણ જયદેવ મળવાવિના હે હરિ હું હવે કયા વિરામું ? ૫

———

રાગ મલ્હાર તાલ પંજાબી ઠેકો ૨૪.

(છોડદે કંગન મોરી નરમ કલાઇ રે એ રાહ).

મારાથી અધિક રૂપ મહિં લપટાયોરે
હગારીના જુઠા હાવ ભાવમાં ઠગાયો રે — મારા.

પ્રેમ બજ બંધનથી અધિક બંધાયો તેથી
તેના અધર[1] ના સ્વાદ માંહી તે હરાયોરે — મારા.

ચંચળ નયનના કુટિલ કટાક્ષ અને
નવયુવતીના હાવ ભાવમાં ધવાયો રે — મારા.

કુચ કળશના પર હારથી મોહિત બની
સુખચંદ્ર છટા જોઇ શ્યામ છેતરાયો રે — મારા.

તેના અધરના રસે હર્ષથી ઘેરાઇ અને
ચંચળ કુંડલ સુત કપોલે ફસાયો રે — મારા.

પ્રેમી દર્શન થતાં લાજ વાળાં હાસ્ય અને
પંખીનાદ વાળા રતિ રસમાં લોભાયો રે — મારા.

શ્રમજળ[2] બિંદુથી સુંદર શરીરવાળી
રતિ રણધીરા ઉર પર જોઇ હાર્યો રે — મારા.

પુલકિત[3] અંગથી મત્ત બનેલી કોઇ
કામી નારી તણા પ્રેમ માંહી ભરમાયો રે — મારા.

જયદેવ હરિનું રમણ કલિ દોષ હરે
દામોદર નાથ દાસ આપનો ગણાયોરે — મારા.

૧. હોઠ. ૨. પરસેવાના ટીપાં. ૩. રૂવાડાં ઉભાં થાય તે.

૫૫

(મારા વ્હાલાના વનમાંય વાગે રૂડી વાંસલડી એ રાહ)

[1]યમુના તટ ખેલે શ્યામ રસિયાની સંગે
મન વ્યાકુલ મ્હારૂં થાય પ્રભુના એ ઢંગે   યમુ૦ રે.

રમણી વદન પર આલેખે છે મૃગ મદ[2] તિલક દયાળ રે
ચંદ્ર મહી મૃગ શોભે તેવું શોભિત કીધું ભાલ   રસિ૦

મેઘ સમાન મનોહર કચ[3] પર ફુલ રચે વનમાંય રે
કામ રૂપી[4] મૃગ વનમાં ચપલા જ્યમ શોભે ઘનમાંય   રસિ૦

નખ પદ[5] ચંદ્ર યુકત કુચ પર તે રચે રત્નની માળ રે
કસ્તુરી લેપનથી શોભે ગગન સમાન વિશાળ   રસિ૦

કમલ દંડ સમ શીતલ કરમાં કંકણ નીલ મણીનાં રે
ભ્રમર ગણો સાથે અર્પે છે પ્રેમી પૂર્ણ ગણીને   રસિ૦

કામદેવ કનકાસન સમ ઘન જઘને[7] સુંદર શ્યામ રે
મણિમય અર્પે કટી મેખલા શ્રી હરિ પૂરણ કામ   રસિ૦

નખમણિ પૂજીત કમલાસન[8] નિજ હૃદયે ચરણ ધરિને રે
ઝાંઝર નિજ કરથી પહેરાવે અંતર પ્રેમ ધરિને   રસિ૦

આમ સકળ શૃંગાર રચીને બલ હરધરના[9] ભ્રાત રે
કુંજ ભુવનમાં કુટિલ નારિ સહ રમે જગતનો કાંત   રસિ૦

---

૧. આ કવિતામાં સ્વાધીન ભર્તૃકાનું વર્ણન છે તે વર્ણન, રાધા ઇર્ષ્યા-પૂર્વક કરે છે. ૨. કસ્તુરી. ૩. ચોટલા ઉપર. ૪. કામ રૂપ કૃષ્ણ ને મૃગ (પશુ) બનાવે છે. ૫. નખના ક્ષત રૂપ ચંદ્ર. ૬. સ્તન. ૭. કડની નીચે. ૮. લક્ષ્મીનું સ્થાન રૂપ કૃષ્ણનું હૃદય. ૯. બલભદ્રના ભાઇ.

રસ વર્ધક હરિગણ મય શ્રી જયદેવ કવિ પદ ગાય રે
દામોદર કલિયુગના પાતક ભસ્મ બળીને થાય રસિ૦

૧૬

[1]સોરઠ કે સારંગ.

હે સખી જે રમી રસીયા સાથ તેનો પકડે પ્રભુજી હાથ– હે સખી૦

પલ્લવ શયન ન તેને બાળે જે પર કૃપા અપાર
લલિત કમળ સુખ કરૂણા થાતાં મદન તણો શો ભાર– હે સ૦

અમૃત મધુર વચન સુણનારી બળે ન મલય પવનથી
ચરણ પ્રતાપે ચંદ્ર નિરખિને આજોરે નહિં મનથી– હે સ૦

ઘનશ્યામ રૂચિ હરિથી વિરહે હૃદય કદી ન ચિરાય
કનક કાંતિ[2] અંબર ધારીથી હાસ્યથી[3] નહિં ગભરાય– હે સ૦

સકલ ભુવન[4] જન તરણ કૃપાથી પીડિન[5] અંગ ન થાય
દામોદર જયદેવ વચનથી વસે સદા ઉરમાંય– હે સ૦

---

૧. આ કવિતામાં રાધા ઇર્ષ્યાથી અવળી વાણી યુકત વર્ણન કરે છે એ અંતર ભાવ છે. ૨. પીતાંબર ધારી. ૩. મશ્કરીથી. ૪. મદન મોહન.

विलक्ष्य लक्ष्मीपतिः नाम.

अष्टमः सर्गः

પ્રભાતમાં પ્રભુ દર્શન થતાં આખી રાત ઝૂરીને અકળાયેલ રાધા તિરસ્કાર પૂર્વક કહે છે. ખંડિતા નાયિકા વર્ણન.

૧૭

બિભાસ તાલ દાદરો

આવું નો તું જાણ્યું સ્યામ આપ છો ઠગારા.
જાઓ જાઓ પાછા હરિ જેમાં તમે પ્રીત કરી
એ તમારો ખેદ હરિ સેવશે ધુતારા— આવું૦
આપને ભરોસે રહી રાત બધી વીતિ ગઇ
આપ વિના તલપી રહી ઢંગ શા તમારા— આવું૦
અન્ય નારીમાં ફસાઇ મારાથી ગયા રીસાઇ
છોડી પ્રેમની સગાઇ નંદના દુલારા— આવું૦
લાલ રેખ અંગ મહી ચાંદલો કપોલ મહી
અધર[1] શ્યામ અંજનમય રૂપ આ તમારાં— આવું૦
નારી ચરણની રતાશ જોઉં હૃદયમાં રમેશ
ઝાળ થાય એજ નિરખી અંતરમાં મારા— આવું૦
અધર મહિં દશન[2] જોઇ ખેદ પામું રોઇ રોઇ
છેન આપથી[3] જુદાઇ એ જણાવું પ્યારા— આવું૦

---

૧. હોઠ. ૨. દંતક્ષત. ૩. તમને દંતક્ષત (હોઠ માં ઘા થતાં) મને દુઃખ થાય છે એમ કહી મારૂં ને તમારૂં શરીર એક છે જુદુ નથી એમ રાધા કહે છે.

શરિર જેમ શ્યામ ધરો મન[૪] ન તેમ મલિન કરો
છેતરો ન આશરે રહેલ જે તમારા— આવું૦
યુવતી તણો નાશ કરો જંગલમાં તેથી ફરો
પૂતનાનો નાશ કર્યો એ ગુણો તમારા— આવું૦
ખંડિતા વિલાપ ગાય જય દેવ કવિ રાય
દામોદર હૃદય ચાહે અમૃત રસ ધારા— આવું૦

मुग्ध मुकुंद नाम.

नवम सर्ग.

ખિન્ન થયેલ રાધાને સખી કહે છે—કલહાંતરિતા નાયકા વર્ણન.

૧૮

ભૈરવી ત્રિતાલ.

પ્રભુથી શા માટે રીસાવું શા માટે રિસાવું પ્રભુથી શામા૦
એ હરિ તુજ ને નમતા આવે નિજ પ્રભુતા સઘળી વિસરાવે.
શાને વૃથા સહુને અકળાવે અધિક તને શું કહેવું— પ્રભુથી૦
તાલ ફલો સમ સુંદર સ્તનને નિષ્ફળ કર નહિં ભજ પ્રીતમને
તજ નહિં શાંત કરે જે મનને વારંવાર જણાવું— પ્રભુથી૦
નિજ યૌવન તું વૃથા કરે છે શા માટે બની વિકલ ફરે છે
તુજ વૈરિણી સહુ હાંસી કરે છે શું ઝાઝું સમજાવું— પ્રભુથી૦

---

૪ શરીર કાળું (શ્યામ) છે તેમ મન શ્યામ મલિન ન કરો.

રસમય હરિનાં દર્શન કરીને એ હરિમય જીવન નિજ કરિને
પરમ પ્રેમ તે મહિં ધરીને એ રસમય બનિ જાવું- પ્રભુથી૦
મધુર વચનનું શ્રવણ કરાવો અંતરના સહુ તાપ હરાવી
શ્રી જયદેવ હરિ ગુણ ગાઇ દામોદરમય થાવું- પ્રભુથી૦

चतुर चतुरर्भुज नाम.

दशमः सर्गः

१९

હવે સાંજને વખતે કોમળ રોષવાળાં રાધાજી પાસે શ્રી કૃષ્ણ પધારી તેને મનાવે છે.

માનનું પદ રાગ કેદારો[1] તાલ ઝંપ.

માન તજ માન પ્રિય ચારુ[2] શીલે તુષ્ટ મુજ હૃદય કર ચારુશીલે
અગ્નિસમ મદન બાળે મને હે પ્રિયે મુખ સુધા અર્પિ રસ અધિક પીલે રે.—માન.
વગર કારણ નહિં રોષ કર ભામિની પરમ રસ પાન પ્રેમે કરીલે
મુખ કમલ અમીરસે મદનની શાંતિકર તુજવિના પ્રેમરસ કોણ ઝીલે—માન.
બોલતાં વચન તુજ મધુરતમ દંતરૂચિ[3] કૌમુદી[4] સમ તિમિરને[5] હરેછે
મુજ ચકોરી નયન ચંદ્ર મુખ નિરખી તુજ મુજ હૃદયને પ્રફુલ્લિત કરેછે—માન.

---

૧. સંપ્રદાય પ્રમાણે માનનાં પદો કેદાર અને બિહાગમાં ગવાય છે. ૨. સુંદર શીયલ વાળી. ૩. દાંતનું તેજ. ૪. ચંદ્રનો પ્રકાશ. ૫. અંધકાર.

ક્રોધને શમન કરવા [1]નખક્ષત કરી એજ શર ઘાત મુજને કરી લે
નિજ ભુજે બાંધિને દશન ખંડન કરી પ્રેમ શિક્ષા કરી મન હરિ લે–માન.
તુંજ ભુષણ અને જીવન મારૂં ખરૂં તુજ ભવ જલધિમાં રત્ન મારૂં
તુજ કૃપાથી મનોરથ સફળ હું કરૂં તું હવે તુષ્ટ કર ચિત્ત મારૂં–માન.
શ્યામ[2] લોચન થતાં રક્ત[3] તારાંપ્રિયે કુસુમ શર[4] વશ બની તુષ્ટ કરતાં
સ્તન કળશ ઉપર મણિ મંજરી ફરકતાં તુષ્ટકર ઘૂઘરી[5] નાદ કરતાં–માન.
સ્થલ કમલ કાંતિહર મુજ હૃદય હર્ષ કર તુજ ચરણરાગ મુજ હૃદય ધારૂં
વચન કોમલ કહી હુકમ કર હે પ્રિયે તુજ ચરણમાં રહે હૃદય મારૂં–માન.
કામ વિષ હરણ તુજ ચરણ મુજ મસ્તકે ધરિ અને શાંત કર ચિત્ત મારૂં
આમ જયદેવ કવિ રચિત દામોદરે પ્રગટ કીધું પરમ ભક્ત સારૂ-માન.

૧. અપરાધીને શીક્ષા કરવી જોઇએ તો મને નખરૂપ બાણ મારી ભુજ બંધનથી બાંધી દાંત ખંડન કરી તથા મનરૂપ ધન હરી પ્રેમ શિક્ષા કરો એમ કૃષ્ણ કહે છે. ૨. નીલ કમલસમાન લોચન. ૩ રાતાં કમળ સમાન (ક્રોધથી રાતાં નેત્રો થાય) ૪. એજ રાતાં નેત્રરૂપ પુષ્પ બાણ (કામ બાણ) ૫. મણીની માળા. ૬. કટિ મેખળાની ઘુઘરી, આમાં કૃષ્ણ કેલી (એકાંતરસ આનંદ) રૂપ શુભ કર્મના આરંભમાં મણિયુક્ત સ્તનરૂપ કળશ સ્થાપન કરવાનું કહે છે અને ઘૂઘરીના નાદરૂપ મંગળ નાદ કરી કામના આરંભની આજ્ઞાનું ભાન કરાવે છે.

सानंद दामोदरनाम

एकादशः सर्गः

શ્રી કૃષ્ણના અનુનય પછી સખી, રાધાને શ્રી કૃષ્ણ પાસે જવાને પ્રેરે છે.
અભિસારિકા વર્ણન.

૨૦

બિહાગ. ત્રિતાલ.

હે સખી, જા રસીયાની પાસ;
મધુર વચન કહી નમન કરેજે અનુકુલ જે વસનારો
કેલિશયનગત હરિને અનુસર એ તુજ શુભ કરનારો— હે સ૦

સ્તનને જઘન ભાર સંયુતતું ધીમે ચરણે આવી
મણિ મંજીરનો નાદ કરીને દેતું હંસ હરાવી— હે સ૦

અતિ રમણીય હરિનાં વચનો સાંભળ પ્રેમ ધરીને
કામદેવ બંદિજન કોકિલ કલરવ સુણ વિચરિને— હે સ૦

પવન ચપલ તરુ પલ્લવ તુજને પ્રેરે છે હરિ પાસે
ઉન્નત તુજ ઉરને પૂછીશતો કહેશે જવું પ્રિય પાસે— હે સ૦

રતિરણ વિજયાર્થે સખીને મળી લજ્જા બાધ તજીને
વલય અને નૂપુરના રવથી ચેતવ પ્રેમ સજીને— હે સ૦

શ્રી જય દેવ કવિ વિર ચિત પદ પ્રભુ પદ લીન કરાવે
દામોદર એ ચરણ તણી રજ ભવસાગરે તરાવે— હે સ૦

૨૧

શંકરાભરણ.

બિહાગ. તાલ ઝંપ.

કુંજ તલ કેલિ સદને હસિત વદનતું
જા સખી હરિ સમિપ વાસ ભવને— કુંજ૦

કુસુમ ચય રચિત આસન વિશે કુસુમ વપુ
મૃદુલ સુરભી પવન સુકતભવને— કુંજ

રતિવલિત લલિત રવ શ્રવણકર વાસકરી
કુંજ સદને હરિ સમીપ જાવું
મધુમુદિત મધુપ[1] કુળ[2] કલિત રવ શ્રવણકરી
મધુર તર કલ રવે[3] તુષ્ટ થાવું— કુંજ

સદય હૃદયે પ્રભુ ચરણ પદમાં વસી
કર વિલાસો સદા નંદ કારી
એજ જયદેવનાં વચન દામોદરે
પ્રગટ કીધાં હૃદયમાં વિચારી— કુંજ૦

૨૨

ત્રોટક છંદ—તાલ પંજાબી ઠેકો.

શુભ દિવ્ય રસે પરિપૂરણ માધવ, રાધા રમણ પ્રભુને નિરખે રે—
રાધા વદન વિલોકન વિકસિત વિવિધ ભાવ નિરખી હરખે રે— દિવ્ય રસે૦
જલ નિધિ પૂરણ ચંદ્ર નિરખી જ્યમ તરલ તરંગે અતિ ઉછળે રે
ત્યમ અતિ હર્ષે મદન નિવાસી શ્રી હરિતું અંતર ઉછળે રે— દિવ્ય૦

---

૧ રસીક ૨ ભ્રમરાઓ ૩ કોકિલનાદ.

સ્યામ મૃદુલ તન પીતવસનધર ઉરપર મૌક્તિક માલ ધરે રે
તરલ દૃગંચલ વદન મનોહર કુંડલ દિવ્ય પ્રકાશ કરે રે– દિવ્ય૦
મંદ હાસ્ય શોભિત અધરામૃત રતિ લોભી શિર મુકુટ ધરે રે
ચંદ્ર બિંબ સમ તિલક પ્રકાશિત ભકત જનોનાં તિમિર હરે રે-- દિવ્ય૦
રાધા દર્શનથી રોમાંચિત મણિ ગણુ ભૂષિત સુભગ શરીરે
શ્રીજયદેવ દ્વિગુણુ દામોદર ભૂષિત હરિનું ધ્યાન ધરે રે– દિવ્ય૦

सुप्रीत पीतांबर नाम.

द्वादशः सर्गः

શ્રીહરિ પ્રસન્ન વદને રાધાને કહે છે—

૨૩

રાગ પ્રભાતકે બિભાસ તાલ ઝંપ.

કુસુમના શયનપર ચરણુ ધર સુંદરી નિરખ નારાયણી શરણુ આવ્યો.
અમિત પૂરણુ હશો દૂરથી આવતાં તેથી મુજ હસ્તથી ચરણુ સેવું–કુસુ૦
ચરણુ નૂપુર સમ ગ્રહણુકર તુંમને તુજ ચરણમાં રહું હું વિકાસી
તુજ વદનના સુધા સમ પુનિત વચનનો હું બનું છું હવે અધિક પ્યાસી કુસુ૦
હદય આવરણુ મય [1]વસન કરી દૂર હું મુજ હૃદયમાં વસો એજ માગું
માનસિક તાપ શોષણુ પરસ્પર કરો એજ વિનતિ કરી ચરણુ લાગું–કુસુ૦
અધર રસ અર્પિને જીવન અર્પો મુને વચન મીઠાં કહી શાંતિ આપો
વચન જયદેવ પ્રભુનાં સુણી રાધિકા ગ્રહણુ કરિને હરે સકળ પાપો–કુસુ૦

---

[1] અંતરાય રૂપ વસ્ત્ર.

ભૈરવી લાવણી.

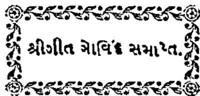
૨૪

યદુ નંદન ચંદન શીતલ મુજ ઉર મંગળ મય આપ કરો
મૃગ મદ લેપ સુગંધિત તનને શીતળ કરથી શાંત કરો. ૧

તવ અધરા મૃતના રસથી મુજ લોચન ઉજ્વલ આપ કરો
મનને તૃપ્ત કરે એ કુંડલ મુજ શ્રુતિ મંડલ પાસ ધરો. ૨

[2]શ્રમ કણ યુત મુજ લલાટચંદ્રે મૃગ મદ તિલક પ્રભુ કરીને
મદન ધ્વજ મુજ કેશ કુસુમ મય કરજો પ્રેમ સદા ધરીને. ૩

મણિમય [3]રશના મય કટિદેશે વસ્ત્ર ધરો શ્રીગિરિ ધારી
શ્રી જયદેવ સદય દામોદર ઉર વસજો જય [4]અઘહારી. ૪

૨ પરસેવો. ૩ કટિ મેખળા. ૪ પાપ હરનારા.

श्री ब्रह्मतेजोमय.

दिव्यरास–अष्टपदी.

१

સારંગ.

(રમવા નીસર્યાં એ રાહ).

શરદ પૂનેમની સુંદર રાતમાં ચંદ્ર ચડ્યો આકાશ–સુંદર વેણુ વાગે.
તરવર પણ ઝૂકી રહ્યાં ત્યાં રમવાની કરી આશ– સુંદર૦
પૂષ્પ સુગંધી ખીલતાં જ્યાં પવન સુગંધી વાય– સુંદર૦
નિર્મળ જ્યાં જમનાં વહે જ્યાં કમળ ખીલી હરખાય– સુંદર૦
ધરણી પણ શોભી રહી જેમ શોભે સુવાસણ નાર– સુંદર૦
એવે સમય મધ્રરાતમાં વ્હાલે કીધો જય જયકાર– સુંદર૦
પીળાં પિંતાબર પેરીયાં ધર્યો મોર મુગટ કીરતાર– સુંદર૦
કાનમાં કુંડળ ઝળ હળે એ મુખ પર જાઉં બલિહાર– સુંદર૦
અધર ઉપર મોરલી ધરી ધર્યું મદનમોહનનું રૂપ– સુંદર૦
કોટી ભાણનું તેજ ઝળહળે વાલો સુંદર શ્યામસ્વરૂપ સુંદર૦
બ્રહ્મનાદ શ્રીમુખથી કર્યો જે સાંભળી હરખ ન માય– સુંદર૦
મોરલીનો એ નાદ સુણી ધ્યાન ચૂકયા મુનિવર રાય– સુંદર૦
અષ્ટકુળ પર્વત ડોલીયાને ડોલ્યા નવકુળ નાગ– સુંદર૦
જમનાં જળ થંભી રહ્યાં સહુ મોયા સુણીને રાગ– સુંદર૦
શિવ બ્રહ્મા ને ઇન્દ્ર આદિક પણ ભુલ્યા પોતાનું ભાન– સુંદર૦
મોરલી નાદને વશ થઇ ને આવ્યા સાંભળવા ગાન– સુંદર૦
વર્ણવ એનો શું કરૂ શેષ પામે નહિં પણ પાર– સુંદર૦
દામોદર ના પ્રભુ શ્રી ગિરિધર ચરણ કમળ આધાર– સુંદર૦

રાસ—ગરબી ૨.

(ઓધવ નંદનો છેલો તે નમેરો થયો એ રાગ)

સુણી બંસીનાદ વિકળ થઇ વૃજાંગના જો
હૃદય મહિં બાણુ વાગિયાં અનંગનાં જો— સું.

ભર્યું ચક્ષુએ સિંદૂર ધૈર્ય મૂકીને જો
પડી પ્રેમ તણે પાશ ગઇ ચૂકી ને જો— સું.

ધર્યું પાયતું ઘરેણું નિજ હાથમાં જો
નથિ શુદ્ધિચિત્ત ચોટયું મારા નાથમાં જો— સું.

અતિશે ઉતાવળેથી જાય દોડી જો
પડી જાય વસ્ત્ર ખબર તે તણી નથી જો— સું.

નિજ બાળ પયપાન કરતાં તજયાં જો
તજ્યા પતિ અને વેશ અવળા સજ્યા જો— સું.

તજી ભોજન આદિક ઘર કામને જો
શુદ્ધ પ્રેમ ધરી ભેટવાને શ્યામને જો— સું.

અતિ ઉલટથી શ્રી સુખ જોવા સંચરી જો
પરિવાર તણી બીક કાંઇ નવ ધરી જો— સું.

એક નાર તેના સ્વામિએ દિઠી જતી જો
અડી પુરી ઘરમાંહી ઘણી ચોપથી જો— સું.

તજી દેહ મળી ત્રિભુવનના ભૂપને જો
હરિ કરુણાથી પામી દિવ્ય રૂપને જો— સું.

અન્ય લોકને ન ભાન આમ શું હતું જો
અહો એ અવર્ણ્ય પ્રેમ કેમ વર્ણવું જો— સું.

---

૩ ગરબી.

નીરખી વૃજ જનને શ્રી નાથજી રે હસિને બોલ્યા પધારો આપ રે
કેમ તમે આવ્યાં બધાં આવનમાં રે ટેક.

ઘરને સાચવિને પતિ પૂજવા રે આંધળો અણસમજુ કદિ હોય રે
તોય પણ તેવા પતિને સેવવા રે ઉત્તમ કુળવાન તેજ ગણાય રે— કે.

જાઓ જાઓ પાછાં જોયું વનને તમે રે સાચવો રોતાં મેલેલાં બાળ રે
ઘરમાં ભક્તિ કરો ધરી ભાવનેરે તેમ ઘરકામની કરો સંભાળ રે—કેમ.

પ્રભુનાં વચન સુણી સહુ નારીને રે આંખમાં ચાલી આસુની ધાર રે
પ્રભુને ચરણ નમીને બોલીયાં રે વિનતિ સુણોને જગદાધાર રે— કેમ.

---

૪ ગરબી.

આશા ભર્યાં અમે આવીયાં વાલા સાંભળી મોરલી નાદ રે. આવે૦
છોડી વિષયની વાસના ને છોડયાં અમે ઘરબાર રે. આવે.
મુનિવર જેના સેવે ચરણને પોચવા વૈકુંઠ ધામ•રે. આવે.
તેજ ચરણ રજ સેવવાને આવ્યાં અમે ઘનશ્યામ રે. આવે.
વ્હાલાં અમે ઘરબાર તજ્યાં જેમ જોગી તજે સંસાર રે. આવે.
તેજ આપનું પ્રભુ ઝીલવાને ગણિ એ બધુંય અસાર રે. આવે.
હાથપગમાં બળ જે હતું તે બળ છે તમારી પાસ રે. આવે.
જાવું હવે કઇ રીતથી અમે કરશું. આ વનમાં વાસ રે. આવે.
પતિ સેવી ઘર સાચવો એ ધર્મ કહ્યો કીરતાર રે. આવે.
પણ તે બધું છે આપમાં એમ વેદ કહે નિરધાર રે. આવે.
આપ્યું વચન પ્રભુ પાળજો નાથ છો તમે સરજનહાર રે. આવે.
બ્રહ્મનેજ અમઉર થાપજો એજ આશા અમારી અપાર રે. આવે.

તેજ તમારૂં ઝીલવા વાલા બુદ્ધિ આપો પ્રભુ આપ રે. આવે.
આપની સાથ રમવા તણી તેમ શક્તિ આપોને અમાપ રે. આવે.
કામ ભોગને નથી માગતાં નથી વૈકુંઠની પણ આશ રે. આવે.
બ્રહ્મ તેજ સાથે ખેલવાની અમને થઇ અભિલાશ રે. આવે.
રાસ રમી ને રાજી કરો અમ ઉરે થાપો બ્રહ્મ તેજ રે. આવે.
દામોદર રાખો ચર્ણમાં અમે માગીએ સદા હરિ એજ રે. આવે.

રાગ કલ્યાણ કે સારંગ—તાલ દીંચ.

[૧]કરી હરિ બ્રહ્મ નિશા સારી
રાસ રચ્યો અવિનાશી મનોહર શ્રી હરિ ગિરિધારી— કરિહરિ.
કરી ષટ્માસ તણી રજની
મનમોહનની સાથે ખેલે રાજ ત્રિયા રજની— કરિહરિ.
ઋતુ ષટ્ પ્રકટ કરી સાથે
રૂપ અનેક ધર્યાં અવિનાશી ભાવ સહિત નાથે— કરિ.
કચ્છકરી ખાત સહિત ખેલે
બે બે ગોપી મહિં વાસકર્યો શ્રી નટવર અલબેલે— કરિ.
કરે સંગીત સહુ વ્રજનારી
રાસ રચ્યો અવિનાશી મનોહર શ્રી હરિ ગિરિધારી— કરિ.
બજાવે બંસી ધરી કરમાં
પ્રેમ તણે પાસે બંધાણી ગોપીગિરિધરમાં— કરિ.
કરે પુદ્દડિ નટવર નાચે
રૂપ દેખી હરિ નું તેજોમય ગોપ ત્રિયા રાચે— કરિ.

---

૧ આ પદ મળેલું છે.

વીંછિયાં ઝાંઝર ઝાંઝરે વાગે
　　આજ રહ્યું સઘળું વૃંદાવન ગોપીતણે રાગે— હરિ.
વધ્યો આનંદ ઉરે ભારી
　　રાસ રચ્યોઅવિનાશી મનોહર શ્રી હરિ ગિરિધારી— હરિ.
અખાડો રંગ તણો જામ્યો
　　રૂપ હરિનું જોઈ મગન શશિ એટલું પામ્યો— હરિ.
રમે મન મોદ મહોત્સાહી
　　રાસ વિલાસ વિલોકે દેવ અમર મગન આરી— હરિ.
જુવે અજ ઇન્દ્ર વરુણ પ્રીતે
　　સૂર્ય શંભુ વિદ્યાધર નારદ આદિક શુભ રીતે— હરિ.
દાસ દામોદર બલિહારી
　　રાસ રચ્યો અવિનાશી મનોહર શ્રી હરિ ગિરિધારી— હરિ.
એમનાં પ્રભુજી સંગાથે
　　મનમાંહેર મદ પ્રગટ થયો તે જાણ્યું જગનાથે— હરિ.
ઉતારું મદ એ મનધારી
　　અંતર ધ્યાન થયા ઠરણાપન નટવર ગિરિધારી— હરી.

પદ ૬ ઠું

(રજુઉરજ રંગીલારે. એ રાગ.)

ઘરં આકુળ ગોપી રે ઢૂંઢે વનમાં હરિને.
આંબાં જાંબુ વળી વળીને પૂછે હરિને થર.
ફુલવાડી અને ચંપા રે સુંદરી વનની જુઓ,
મદ ગાળ્યાં શ્યામને રે નિરખતાં પૂછે ભૂપ.

પંચ ભૂતમાં જોતાં રે જોયા પ્રભુ અંતરમાં,
જોયું રૂપ પોતાનું રે બન્યુ એક નટવરમાં.
માની કૃષ્ણુ પોતાને રે લીલા કરે કૃષ્ણુ તણી,
મારી લાત ગોપીને રે બોલે પૂતનાને હણી.

દાવાનળને પીવાની રે કરે કોઇ લીલા ખરી,
કોઇ તોળે ગોવર્ધન રે કોઇ નાથે નાગ ફરી.
આમકરીને વિચરતાં રે ચરણુ પ્રભુના નિરખ્યા,
પ્રેમે લઇને ચરણુ રજ રે હૈયામાં અતિ હરખ્યાં.

ચાલ્યાં આગળ સર્વે રે ત્યાં નારીનાં પગલાં જોઇ,
બોલ્યાં અમથી વધારે રે હશે ગુણુ માંહી કોઇ.
તેને સાથે લઇને રે વેણીનો શૃંગાર કર્યો,
તેનો અવતાર હરિએ રે દયા.કરી સફળ કર્યો.

એમ કરીને જ્યાં ચાલ્યાં રે ત્યાં લટકતી જોઇ નારી,
સૌએ મળીને ઉતારી રે પૂછયું આશું અતિ તારી.
બોલી તે સહુ પાસે રે કૃપા કરી શ્રીહરિએ,
મને સંગાથે લીધી રે બન્ને વનમાં ફરિએ.

થયું અભિમાન મુજને રે તેથી વિનતિ મે કરી,
બહુ થાકી ગઇ છું રે તેથી ન શકું હું ફરી.
ત્યારે પ્રભુ એમ બોલ્યા રે બેસો ખભા ઉપર તમે,
થયા અંતર ધ્યાન રે રખડતી મુકી આ સમે.

વાત સાંભળી તેની રે લઇ સાથ વનમાં ફરે,
પછી થાકીને બેઠાં રે શ્રીહરિનું ધ્યાન ધરે.

૭

સારંગ—તાલહીંચ.

(રસ અગમ અપાર સુરનર પાર નપામે એ રાગ)

મન મોહનજી આમ જુલમ અબળા ઉપર નવ કીજીએ
કરૂણા આણી શરણા ગત જાણીને દર્શન દીજીએ.
તમે જન્મ ધર્યો વૃજમાં જ્યાંથી માન્યા છે પ્રાણપતિ ત્યાંથી.
નહિં ખશીએ આપ ચરણમાંથી મન મોહનજી— ૧
છે કષ્ટ વિયોગ તણું ભારી તન તાપ શમાવો ગિરિધારી
મદને અમને નાખ્યાં મારી. મન મોહન૦ ૨
નથી જો તું સુખ વૈકુંઠ હરિ ત્યમ ધન સુતની નથી આશ કરી
રાખો ચરણે એ આશ ખરી. મન મોહન૦ ૩
કાળીય વિષધરને દમનારૂં ગાયોની પાછળ ફરનારૂં
જે ચરણ જગત હિત કરનારૂં. મન મોહન૦ ૪
અમ ઉરમાં એ ચરણો થાપો સદ્‌બોધ કરી હરિને પાપો.
કર ધરિ મસ્તક પર ભય કાપો. મન મોહન૦ ૫
દ્યો દર્શન દીન દયા આણી વૃજ બાળાનાં સંકટ જાણી
સુખ શાંતિ કરો સારંગપાણી. મન મોહન૦ ૬
વિનતિ એ અમ ઉરમાં ધરિને આપો એ [1]ચાર દયા કરિને
થાક્યાં દર્શન માટે ફરીને. મન મોહન૦ ૭
એમાં નહિં ખોટ જશે તમને ટાળો અમ અંતરના શ્રમને.
નાહક શિદ બાળો છો અમને. મન મોહન૦ ૮
તમે ગોપીનાથ કહાવોછો તો ગોપીને દુઃખ કયમ દ્યો છો.
શું આમ અભાવો લાવો છે. મન મોહન૦ ૯

૧—[1]માથે હાથ મૂકવો. [2]હૃદયમાં ચરણ મૂકવું. [3]દર્શન આપો.
[4]બોધ આપો. એ ચાર માગીએ છીએ.

ધરબાર તજી આવ્યાં જ્યારે તરછોડી તમે મૂક્યાં ત્યારે.
અધવચ મૂકો નહિં ચઢિવારે. મન મોહન૦ ૧૦

તમે આશ્રિત સર્વ ઉગારો છો ભક્તોનાં દુઃખ નિવારો છો.
શરણાગતને શીદ મારો છો. મન મોહન૦ ૧૧

દામોદર અરજ શ્રવણ કરિને અરજી અખળાની ઉર ધરિને.
દર્શન આપ્યાં કરૂણા કરિને. મન મોહન૦ ૧૨

૮

(ઓધવ નંદનો છેલો તે નમેરો એ રાગ)

રમે રાસ રંગ ભરી વૃજ સુંદરી જો
વ્હાલા રસીયાની સાથ પ્રેમને ભરી જો—રમે.
રસ રેલતાં એ ભાન ભલે ભામિની જો
ફરે ફુદડીને ગાન કરે કામિની જો—રમે.
એક શ્યામ અને એક વૃજ સુંદરી જો
રમે રાસ રૂપ બેય એકમાં ધરી જો—રમે.
બંસીનાદ સાથ ગાન મધુરૂં કરે જો
કોટિ સૂર્ય તેજ સ્યામનું ઉરે ધરે જો—રમે.
ભૂલિ વાસનાઓ શ્રી હરિના સંગથી જો
શુદ્ધ ભક્તિ રમે લીન થઇ રંગથી જો—રમે.
મટી સુંદરીને બ્રહ્મમય થાય છે જો
શીવ બ્રહ્મ આદિ દેવ તુષ્ટ થાય છે જો—રમે.

ખોરો મોહ રૂપ વસ્ત્ર ખસી જાય છે જો
શુદ્ધ પ્રેમનો પ્રકાશ ઉર થાય છે જો—રમે.
ચંદ્ર ચાલવાનું ભાન ભૂલી જાય છે જો
પવન શાંત બની મંદ મંદ વાય છે જો—રમે.
રસ ઘેલી બની હૃદયને ઉછાળતી જો
હૈયું એક કરી શ્યામ સાથે માલતી જો—રમે.
તુટ્યા હાર રૂપ બંધન સંસારનાં જો
છૂટ્યા ક્લેશ રૂપ કેશ મન વિકારના જો—રમે.
કોટિ સૂર્ય છબી નિરખી હરખાય છે જો
બંસિનાદ સુણી કાલી ઘેલી થાય છે જો—રમે.
એને જગતતણું ભાન કાંઇ છે નહિં જો
શુદ્ધ પ્રેમ ભક્તિ રૂપ એ બની ગઇ જો—રમે.
આમ જગત્ બધું રાસ લીન થાય છે જો
દામોદર એજ શુદ્ધ ગુણ ગાય છે જો—રમે.

સારંગ રાગ—ગરબો.

૯

(આનંદ સાગર ઉલટ્યો રે લોલ એ રાહ)

શામળાની સાથ રાસ ખેલિયે રે લોલ હૈયાનો હરખ ન માય જો
..મ રસ આજ ખૂબ ઝીલિયે રે લોલ અંતરમાં કાંઇ કાંઇ થાય જો—શા૦

ભૂમીને ગાનથી ગજાવતાં રે લોલ હૈયું અમારૂં ઉભરાય જો
શુદ્ધ ભાવ અંતરે ઉછાળતાં રે લોલબ્રહ્મનાદ મહિં લીન થાય જો
ચંદ્ર તેજ હૃદયને હસાવતું રે લોલ શોભે ગગનની મોઝાર જો
અંતરની વાસનાને ટાળતાં રે લોલ આનંદ થાય અપાર જો
બ્રહ્મ તેજ અંતરમાં ઝીલતાં રે લોલ આનંદ ઉર ના શમાય જો.
એક શ્યામ એક ગોપી નાચતાં રે લોલ બન્નેનું એક રૂપ થાય જો
નારી રૂપ તજી કૃષ્ણ થાય છે રે લોલ વાસનાઓ બધી બળી જાય જો
ભેદ ભાવ બંધ સરી જાય છે રે લોલ શુદ્ધ પ્રેમ રસ ઉભરાય જો
કામ ક્રોધ લોભ મોહ મારતાં રે લોલ નિર્મળ ભાવ છવરાય જો
શુદ્ધ પ્રેમ જ્યોતને જગાવતાં રે લોલ શાંતિ સકળ પસરાય જો
ભૂલી પ્રપંચ લીન શ્યામમાં રે લોલ જગતના ભાનને ભુલાય જો
એ નિરોધ ભાવ નિજ અંગમાં રે લોલ પ્રપંચ સર્વ લય થાય જો
વેદમાં અખંડ રસ જે કહ્યો રે લોલ પ્રગટે એ રસે ઉરમાંય જો
એજ શુદ્ધ રસ વહે અંતરે લોલ હૈયું એ રસમય થાય જો
એવી ભાવનાને જોઇ ભાવથી રે લોલ સંતોષ ધરીને અપાર જો
પુષ્પ વૃષ્ટિ કરે દેવ દેવીઓ રે લોલ આનંદનો નહિં પાર જો
વાણી મન નથી જેને પોચતાં રે લોલ જેની લીલાનો નહિં પાર જો
એજ શ્યામ નાચીને નચાવતા રે લોલ રાસ રમે છે કિરતાર જો
વર્ણન હું એક મુખે શું કરૂં રે લોલ પામ્યુ નથી કોઇ પાર જો
દામોદર રહે એજ ચરણમાં લોલ ચરણ કમલ બલિહાર જો

શ્રી કૃષ્ણ ગીતાંજલી.

બિભાસ ત્રિતાલ દિપચંદી.

૧

આજ આનંદ, ઉર ના શમાયો. મંગલ મય ધ્વનિ બહુ પસરાયો આજ.
મંદ સુગંધ સકલ પસરી રહી જય જય ઘોષ દિગંત છવાયો
દિવ્ય નાદના એ અનુભવથી હર્ષ મહો દધિ અતિ ઉભરાયો આજ.
સુજ રસના ભારતિ મય બનતાં સદાનંદ મય વિજય ગવાયો
દામોદર શુભ ગુણ ઉર ધરતાં નિર્ગુણ શુદ્ધ પ્રકાશ જણાયો આજ.

બ્રહ્મ પ્રબોધ.

૨

બિભાસ તાલ દાદરો.

જાગો જાગો શ્યામ સુંદર રાધા[૧] પતિ પ્યારા,
હૃદય કમળને ખિલાવો જગત ઉજ્યારા; જાગો.
દીપ[૨] તેજ હીન થયો અરુણનો[૩] વિકાસ થયો,
પંખી નાદ છાઇ રહ્યો નેત્ર ખુલ્યાં મ્હારાં; જાગો.
તારા[૪] તણી ચમક ગઇ ચંદ્ર[૫] કલા ઝાંખી થઇ,
સુર્ય[૬] તેજ છાઇ રહ્યું નંદના દુલારા; જાગો.

---

૧. ભક્તિ મય બુદ્ધિ. ૨. કૃત્રિમ જ્ઞાન. ૩. સ્વયંપ્રકાશનું મંગળ રૂપ. ૪. અલ્પ જ્ઞાન. ૫. પરાવલંબી જ્ઞાન પ્રકાશ. ૬. સ્વયંપ્રકાશ મય દિવ્ય જ્ઞાન.

બંદી જન ગાન ગાય વિકસિત સુખકમલ થાય'
ભક્ત જન ન્હાય પ્રભુ દર્શન તમારાં જાગો.
અંતર ઉજાસ કરો મોહ અંધકાર હરો
કોટિ સૂર્ય તેજ હૃદયમાં પસારો મ્હારા જાગો.
એ અમારી એક આશ સફલ કરો શ્રી નિવાસ
દામોદર દીન દાસ ચરણમાં તમારા જાગો.

---

૩ ગઝલ

કદી હોય આશ દર્શનની સદા તે કૃષ્ણનાં થાવું
કરીને રાખ, સ્વારથની પછી તે ભસ્મમાં ન્હાવું કદિ.
સરાવી પ્રેમનાં આંસુ કરીને સાફ અંતર ને
રહી તલ્લીન ચરણોમાં નિરખવા એજ નટવરને કદિ.
રહો ભુખ્યા કરી વ્રતને ન તેથી, એ હરિ મળશે
કરો મંદીર જઇ દર્શન ન તેથી કાંઇ કદી વળશે કદિ.
જુદાઇને અલગ રાખી પીમાલો પ્રેમનો પીશો
ખુમારી આવતાં તેની પ્રભુનાં તેજને જોશો કદિ.
પ્રભુના જો બની રેશો પછી બીજું કર્યાથી શું?
ચરણની લાયકી મળતાં પછી બાકી રહેશે શું? કદિ.
ઉપાયો શોધવા એવા, પ્રભુમાં લીન થાવાના
દામોદર આમ કરવાથી પ્રભુ પ્રેમી ગણાવાના કદિ.

શારદા સ્તવન. ॥ ૪

માર્કંડ પુરાણના મદાલસા આખ્યાનમાં આ વર્ણન છે—

ભૂપ. (બિભાસ) તાલ દ્વિપચંદી.

મંગલ મયી વૈશ્વી શારદે બ્રહ્મ મૂર્તિ મય શ્રી રાધે— મં.

બ્રહ્મા વિષ્ણુ રૂદ્ર સ્વરૂપા સાંખ્ય યોગને તર્ક મયી—
સૂર્ય ચંદ્ર ને અગ્નિ તેજ મય ધર્મ અર્થને કામ મયી— મં.

ઋક્ યજુ સામ તે ત્રણ તનુ મયતું આશ્રમ ત્રણ એ અંગમયી.
કાલ ત્રય એ ગતિ તારી છે જાગ્રત સ્વપ્ન સુષુપ્તિ મયી મં.

કૃષ્ણ ચંદ્રના વેણુ નાદમાં દિવ્ય ગાન મય તું જ રહી
સપ્ત સ્વર એ રૂપ તમારૂં. ત્રણ ગ્રામમાં ઝળકી રહી. મં.

નાદ અનાહત મય થઇ પસરી ત્રણ ભુવનમાં છવાઇ રહી.
દામોદર ઉઁકાર મયી તું દિવ્ય મૂર્તિ મુજ સામી તરી. મં.

માલ કૌષ ત્રિતાલ ૫.

પૂરણ બ્રહ્મ પ્રકાશ તું ભજ— પૂ૦
સદાનંદ મય કૃષ્ણ મૂર્તિની હૃદય મંદિ ધર પુનિત ચરણ રજ— પૂરં૦
દિવ્ય વિકાસ થતાં અંતરનો અંતરતું પટ મલિન જશે દ્રુજ— પૂ૦
ભૌતિક પણ. આનંદ અર્પશે એ અદ્દભુત રસ અખંડ તું સજ— પૂ૦
દમોદર એ રસમય બનીને ઓળખ એ અવિનાશી એ઼જ— પૂ૦

———

માલકૌંસ ત્રિતાલ ૬

કૃષ્ણ ભજનનું તાન અમારે કૃષ્ણ
પ્રકૃતિ મય પટ દૂર થવાથી થાશે વસ્તુ ભાન– અમારે૦
પરમ જ્યોત અંતર પસરાતાં થાશે મન અભિરામ
એજ રતિને તૃપ્તિ માટે અમૃત રસ મય પાન– અમારે૦
વ્યર્થ મનોરથ કરિએ શાને નહિ કરિએ વિષપાન
રાગ દ્વેષની રચનાઓમાં છે નહિ અમને ભાન– અમારે૦
સત્તા વાચક અખંડ જ્યોતિ એ અમ ઉર વિશ્રામ
દામોદર ધ્વનિમય મુરલીનું સાંભળશું પ્રિય ગાન– અમારે૦

માલકૌંસ ત્રિતાલ ૭

કૃષ્ણ નામ સમરો પ્રેમ ધરિ– કૃષ્ણ૦
ભવ ભય ભંજન યદુકુળ નંદન ધ્યાન અલૌકિક ધરો
પુન્ય નિધાન મધે કલિ મલને ત્રિવિધ તાપ પરહરો– પ્રે૦
નિજ અંતર પાવન કરનારો દિવ્ય સુધારસ ઝરો
દિવ્ય માર્ગ પળતા પથિકોને એ અદ્દભુત આશરો– પ્રે૦
મુનિવર જ્યાં વિશ્રામ કરે તે મંગળ મય મન કરો
દામોદર બની કૃષ્ણ કૃપા મય આનંદે વિચરો– પ્રે૦

માલકોષ ત્રિતાલ ૮

જ્યાં પ્રેમ નહિં ત્યાં શું જાવું જ્યાં શુન્ય હૃદય ત્યાં શું ૦
જેની નજરમાં ઝેર વસે છે તેના ઘરમાં શું રહેવું. જ્યાં.
વસ્ત્ર વગરનાં જ્યાં માનવ છે ત્યાં ધોબીને શું ધોવું
દયા નથી જેના અંતરમાં તે પાસે જઇ શું રોવું. જ્યાં.
જ્યાં સઘળા ઉપવાસ કરે છે તે ઘરમાં જઇ શું ખાવું
પુષ્પ નથી જે સ્થળમાં થાતાં માળીને ત્યાં શું રેવું. જ્યાં.
વિધવા કહે બિચારી હું સૌભાગ્ય કહો ક્યાંથી લાવું !
દામોદરનો નાદ ન જાણે તે પાસે ફોગટ ગાવું. જ્યાં.

કલ્યાણ તાલ ચોતાલ.

ધ્રુવ પદ ૯

પર બ્રહ્મ પૂર્ણ કામ શ્યામ મૂર્તિ દિવ્ય ધામ
આપ ચરણ શરણ આવું રાખો લાજ મેરી— પર.
કોટિ સૂર્ય તેજ આપ દિવ્ય આપનો પ્રતાપ
આપ પૂર્ણ ને અમાપ શરણ હું મુરારિ— પર.
સર્વ બ્રહ્મ વેદ સાર સ્વયં જ્યોત નિર્વિકાર
તું દયાલ જગ નિસ્તાર આપ ગતિ અમારી— પર.
આપ સદા પૂર્ણ કામ એેજ આપ રાધેશ્યામ
દામોદર પ્રિય ધામ જય જય ગિરિધારી— પર.

ભૈરવી. ત્રિતાલ ૧૦

રુકિમણીનો સંદેશો.

આપણે વૈકુંઠ પુરનાં વાસી છું આપ ચરણુની પ્યાસી–, આપ૰
સૂર્ય ચંદ્રનો ભાસ નથી જ્યાં અનલ જ્યોત પણ નથી સદા જ્યાં.
એજ ભુવનની પ્યારી— આપણે વૈકુંઠ૰

પુનરાગમન નથી જ્યાં જાતાં જવાય સત્ય પ્રગટ ઉર થાતાં
એજ ધામ અભિલાષી— આપણે વૈ૰

વિષય સકળને દૂર કરું છું પરમ પ્રેમ અંતરે ધરૂં છું
આપ ચરણુની પ્યાસી— આપણે વૈ૰

કોટી સૂર્ય સમ કાંતિ તમારી એજ તેજનો હું અધિકારી
તોડો અસુરની ફાંસી— આપણે વૈ૰

દામોદર પ્રભુ અરજ સુણીને ચરણ કમળ દાસી પ્રભુ ગણીને
પધારજો ગુણ રાશિ— આપણે વૈ૰

ભૈરવી ત્રિતાલ ૧૧

પ્રભુ પર વિશ્વાસ.

વિશ્વાસ પ્રભુમાં ધરજો રે તેથી ભવ સંકટ તરજો રે વિશ્વાસ૰
સૂર્ય ચંદ્ર જેમ નિયમીત રીતે પ્રકાશ નિત્ય કરે છે
અનહદ તેમ પ્રકાશ કરે ઉર એ પ્રભુને ન વિસરજો રે– વિ૰
દિવ્ય ઔષધી રોગ નિવારી અંતર શાંતિ કરે છે
ક્રોધાદિક ત્યમ રોગ નિવારે એ પદ રજ ઉર ધરજો રે– વિ૰

ઘન શ્યામ જ્યમ જગમાં વરસી તાપ સદાય હરે છે
ત્યમ અંતર અમીરસ વરસાવે એ હરિથી ભય તરજો રે- વિ૦
દામોદર લપટી યમુનાં તટ પ્રભુ રજમય તું બનજે
શ્યામ મૂર્તિનો દાસ બનીને તાપ ત્રિવિધ પરહરજો રે- વિ૦

શ્રી કૃષ્ણના શૃંગાર અને આયુધનું રહસ્ય.

બિભાસ (ભૂપ) તાલ દીપચંદી ૧૨

(શ્રી ભાગવત દ્વાદશસ્કંધ અધ્યાય ૧૧ માં આ વર્ણન છે.)

મંગલ કારી પ્રભુ મુર્તિ તમારી જય જય જય પ્રભુ કુંજ બિહારી
અદ્દ્ભુત રૂપ તમારૂં નિરખી ચરણ નમે બ્રહ્મા ત્રિપુરારિ- મંગલ.
ઉર પર સ્વયં જ્યોત મય કૌસ્તુભ વેદ મંત્ર પિતાંબર ધારી
ગુણમય નિજ માયા વન માલા બ્રહ્મસૂત્ર[1] ૐ કાર સ્વીકારી- મંગલ.
સાંખ્ય યોગ બે કુંડલ ઝળકે તીન વેદ મય ગરૂડ સવારી
અભય પ્રદ શ્રી બ્રહ્મ લોક મય શિરપર મુકુટ ધરો અઘહારી- મંગલ.
અનંત આસન[2] મુખ્ય તમારૂં સત્વ ગુણી[3] કમલાસન ધારી
દેહ[4] ઇન્દ્રિને[5] મનના[6] બળ મય પ્રાણ તત્વ મય ગદા મુરારિ- મંગલ.

---

૧. યજ્ઞોપવીત (જનોઇ). ૨. પ્રધાન રૂપ અનંત (શેષનાગ). ૩. ધર્મ જ્ઞાન અને વૈરાગ્ય મય સત્વ ગુણ. ૪. દેહના બળને બળ કહે છે. ૫. ઇન્દ્રિયના બળને સહ (સહન કરવું) કહે છે. ૬. મનના બળને ઓજસ્ કહે છે. આમ ત્રણેને પોતાની સત્તાથી મહાન સહનશીલ બનાવનાર પ્રબળ પ્રાણ એજ ગદા.

વિભૂતિ[1] મય પ્રભુ કમળ ધારો છો જળ તત્વો મય શંખ અધારી
તેજ તત્વ મય ચક્ર સુદર્શન ખડ્ગ ધરો નભ મય ગિરિધારી— મંગલ.
ધર્મ રૂપ ચામર પ્રભુ સમીપે યશમય વ્યજન[2] મહા સુખકારો
અષ્ટ સિદ્ધિઓ દ્વારપાલ છે દામોદર જય જય બલિહારી— મંગલ.

સત્ સંગ.

સોરઠ—ત્રિતાલ ૧૩

અરે મન કર સાધુનો સંગ—
પરમ જ્યોત પ્રકટાવે અંતર પુનિત બનાવે અંગ. અરે.
સ્નેહ સુગંધ સકળ પસરાવી સાત્વિક ભરશે રંગ. અરે.
હૃદય વિકાસ સદા કરશે એ પ્રગટે પૂર્ણ ઉમંગ. અરે.
સત્ય અને મીઠાં વચનોથી કરે કુટિલતા ભંગ. અરે.
નૈતિક બળને અધિક વધારે અર્પિ જ્ઞાન જળ ગંગ. અરે.
દામોદર ગુરૂ સંગ થવાથી થાય પ્રભુ મય અંગ. અરે.

સુખમય. સંસાર—૧૪

ભૈરવી ત્રિતાલ.

કાશીમાં પણ ગવાય છે—

અમારી નજર મહિં છે સુખમય આ સંસાર.. ૨.
લેશ નથી મારા અંતરમાં કલેશ તણો આભાસ.
જ્યાં જ્યાં નજર કરશું ત્યાં ત્યાં નિરખું હરિનો વાસ. અમા.

---

૧. ઐશ્વર્ય વીર્ય યશ શ્રી જ્ઞાન વૈરાગ્ય એ છ ઐશ્વર્યરૂપ વિભૂતિ.
૨. વીંઝણો. (પંખો)

વચન કઠોર નથી આવડતાં પરનિંદા નથીપાસ.
સકળ જનોને વંદન કરવા મનપામે ઉલ્લાસ. અમા.
જેમાં દુઃખ જગત નિરખે છે તે મારે સુખરૂપ.
પરમાનંદ અધિક બનવાથી બનું ભૂપનો ભૂપ અમા.
ધર્મ અમારો કૃષ્ણ ભજન છે માગું વ્રજમાં વાસ
અર્થ અમારો પ્રભુ ચરણરજ એ રજની અભિલાષ. અમા.
કામ અમારો કૃષ્ણ વિરહથી વ્યાકુળ બહુ મન થાય
મોક્ષ અમારો દામોદરનાં. દર્શન એજ ગણાય. અમા.

હોરી-(કાફી) ૧૫.

પ્રભુ તેજ ઉરે ઝળકાવો નખચંદ્ર છટા પસરાવો. તેજ ઉરે.
મંગળ મય પ્રભુ આપ સદા છો મંગળ નાદ સુણાવો
મંગળમય કર અમશિરપર ધરી. મંગળ કૃત્ય કરાવો
અમારૂં હૃદય ખિલાવો, તેજ ઉરે.
પંગુ અમે પણ. ઉચ્ચ શિખરપર આપ બળેથી ચડાવો
દૂષિત પવન ઝપાટેથી પડતાં આપ સદાય બચાવો
અમારૂં કુશળ કરવો. તેજ ઉરે.
સત્તા દિવ્ય વધારી તમારી બુદ્ધિ અમારી વધારો
પરમ પુનિત સહુ કામ કરાવી યશ આપનો પસરાવો
સુમાર્ગ સદા દર્શાવો. તેજ ઉરે.
આપ ચરણમાં વરીએ સદાએ ભાવ સદાય ધરાવો
સકળ જગતમાં નિરખીએ આપને દષ્ટિ સદા એ કરાવો
અહંકાર નિત્ય ભુલાવો. તેજ ઉરે.
શ્રી ગિરિધર આનંદ સમયમાં જય જય જય ઉચ્ચરાવો
પ્રગટ થયા આપ ભક્તને કારણ રૂપ હવે ન છુપાવો
દામોદરદ.સ બનાવો. તેજ ઉરે.

એક આશ્રય. ૨૬

આશા. ત્રિતાલ.

પ્રભુબિન કોઇ કામ ન આવે.—
અંતર નજર કરૂં છું જ્યાં હું ત્યાં સઘળું વિસ્મરણ કરાવે
મુજ દૃષ્ટિ શ્રી પ્રભુ મય થાતાં પ્રભુમય સહુ મુજ નજરે આવે. પ્ર.
આ દુનિયાનો અનુભવ થાતાં ક્ષુદ્ર સકળ પ્રભુ વિણુ દર્શાવે
પરમાનંદ ફક્ત પ્રભુમાં છે એ ચરણો મુજ મન ઉભરાવે. પ્ર.
અન્ય કશું ગમતું નથી મુજને શ્યામ ચરણ મુજ મન લલચાવે
નખમણિ ચંદ્ર છટા પસરાતાં મુજ ઉરનું ઘન તિમિર નિવારે પ્ર
સ્વયં જ્યોત મય બનાવિ મુજને કલેશ અને કંકાસ ભુલાવે
સદાનંદ મય સદા બનાવી દામોદર નિજ ધૂન જગાવે. પ્ર.

પૂર્ણ દાનાર્થ પ્રાર્થના

આશા ત્રિતાલ ૨૭.

ભક્ત સુદામા સમ ગણી અમને આપો તો અઢળક ધન આપો
આ દુનિયાની ગરજ તજાવી ભવનાં સંકટ સઘળાં કાપો. આપો.
અર્જુન સમ મુજ સખા બનીને આ મુજ રથનું રક્ષણ કરજો
ઇન્દ્રિય હયની લગામ ગ્રહીને વિપરિત ગતિ તેની પર હરજો. આપો.
અવર કશાની ગરજ ન મારે અંતરમાં નિજ ચરણ ધરાવો
એક ચરણ રજની છે આશા દામોદર પરિપૂર્ણ કરાવો. આપો.

પરા પૂજા. ૬૮

આશા ત્રિતાલ.

શી રીતે રીઝાવું પ્રભુને શી રીતે—
સુર સરિતા નિકળી જે ચરણથી તેને હું કયા જળથી નવરાવુ;
પરિમલ સકલો ત્પાદક જે છે તે પ્રભુને શું પુષ્પ ધરાવું ! પ્રભુ૦
પ્રેમ સુગંધી મય હરિ પાસે અન્ય ધૂપ હું કયાંથી લાવું ?
કોટિ સૂર્ય સમ કાંતિ જેની શું દીપક તે પાસ ધરાવું ! પ્ર૦
સકલ જગત પોષક શ્રી હરિને ભોજન કઇ રીતીનું દેવું ?
લક્ષ્મીજી છે જે ચરણોમાં તે ચરણે ધન ધરવું કેવું ? પ્ર૦
અનહદ મુરલી નાદ કરે તે પાસે કેવું ગાયન કરવું !
સકળ વેદને પ્રકટ કરે તે પ્રભુની પાસે જઇ શું ભણવું ? પ્ર૦
દામોદર શ્રીપ્રભુ રીઝવવા ફક્ત પ્રેમ રસથી નવરાવું.
સ્નેહ અમીરસથી પરિપૂરણ મીઠાં ફળનો ભોગ ધરાવું. પ્ર૦

---

૧ અવિનાશી. ૨ દેહરૂપ રથ.

સુખરૂપ જગત.

ધનાશ્રી ૧૯

આખવિના અંધારૂં રે—એ રાગ.

શ્રીહરિ મયં મન મારૂં રે, સદાય મારૂં શ્રીહરિ મય૦
તેથી જગ લાગે બહુ પ્યારૂં રે— સદાય૦

મારી નજરે જે આવે મને જે વિચાર આવે
તે બધામાં પ્રભુને નિહાળું રે— શ્રીહરિ૦

કોઇને બંધન કરનારૂં કોઇને દૂષણ દેનારૂં
મારે તો એ આનંદનું બારૂં રે— શ્રીહરિ૦

જગની કોઇ નિંદા કરશે કોઇ ક્લેશથી ટળવળશે
પણ મુજને લાગે પ્યારૂં પ્યારૂં રે— શ્રીહરિ૦

કોઇ ભલે દ્વેષ રાખે કોઇ ભલે સ્નેહ રાખે
સહુને હુ તો ગણું છું મારૂં રે— શ્રીહરિ૦

મારૂં જે હશે થનારૂં તે નથી કોઇ લઇ જનારૂં
શા માટે હું ગણું ખાટું ખારૂં રે— શ્રીહરિ૦

અંતરે હરિને વિચારૂં મુખથી હરિને સંભારૂ
-દામોદર શ્રીહરિ નિહાળું રે— શ્રીહરિ૦

———

દિવ્ય દર્શન.

ધનાશ્રી તથા ભીમપલાસી

તાલ દાદરો. ૨૦.

દિવ્ય મૂર્તિ શ્યામની શી દૃષ્ટિએ તરી રહી. દિવ્ય૦
ગગન માંહી શ્યામ રૂપ વાયુ માંહીં વાયુ રૂપ
મુજ સમીપ એ હસંતી અંતરે વિલસી રહી. દિવ્ય૦
સૂર્યમાં પ્રકાશ રૂપ અનલ માંહી અનલ રૂપ
પૃથ્વી માંહી ભિન્ન ભિન્ન આકૃતિ મહિં રહી. દિવ્ય૦
એજ સદા નંદ શ્યામ. એજ મારૂં દિવ્ય ધામ
એજ માંહી સદા મારી વૃત્તિઓ રમી રહી. દિવ્ય૦
એજ બંસી નાદ કરી ઉર્મિઓ સચેન કરી
એજ રાસના વિહારિ સન્મુખ નાચી રહી. દિવ્ય૦

સ્વયંપ્રકાશ—માઢ

ગઝલ ૨૧.

એક તેજ જલે તુજ નયનનમે રસ રૂપ નિહાળી નમું હું નમું—એક
નભમાં નભરૂપ છવાઇ રહ્યો પ્રભુ તેજમાં તેજ સ્વરૂપ રહ્યો.
જલમાં સ્થલમાં સઘળે પ્રસર્યો રસ રૂપ૦ ૧
જય ઘોષ કરી નિજ બ્રહ્મ રૂપે રસસિંચન પૂર્ણ પસારિ રહ્યો
કર્યું અંતર તૃપ્ત અમીરસથી રસરૂપ૦ ૨
જગમાં જયમ સૂર્ય રૂપે વિકસો મુજ અંતર તેમ ઉજાસ કરો.
અમીથી ઝરતાં નયને નિરખો. રસરૂપ૦ ૩
પ્રભુતા પ્રભુતારી અગાધ ગણું નહિ પાર કદાપી પમાય વિભો.
દામોદર બ્બધ સદાગુણથી. રસરૂપ૦ ૪

પ્રવાસીને સંબોધન ૨૨

માઢ તાલ દીપચંદી.

પ્રવાસી જાજે સદા તે દેશ જ્યાં હોય નહિં ભય કલેશ. પ્ર.
શૈત્ય ઉષ્ણુ જ્યાં છે નહિં જ્યાં છે નહિં અંધકાર.
સુખ કે દુ:ખ પણુ જ્યાં નથી જ્યાં હોય કશો નવિકાર. પ્ર.
સૂર્ય ચંદ્ર જ્યાં છે નહિ જ્યાં નથી અનલ વિકાસ.
જ્યાં અદ્ભુત તેજોમય તમને ભાસે પૂર્ણ પ્રકાશ. પ્ર.
મનવાણી પોચે નહિં નહિં નજરે જોવાય.
કોટિ ઉપાય ભલે કરો તો પણ ત્યાં ન જવાય પ્ર.
જ્યાં અવકાશ નથી કશો સ્વયં જ્યોત મય ચંદ.
આધિ બ્યાધિ જ્યાં નથી જ્યાં ન રૂપ રસગંધ પ્ર.
પાંખ કરી પરમાર્થની સત્ય ધર્મ ધરી હાથ.
આત્મ બળે ત્યાં પ્હોંચીને કરવો સુખમયવાસ પ્ર.
એ દામોદર ઘટ ઘટ વ્યાપી તોપણુ દુર્લભ દેવ
જો તેની સેવા કરશો તો સ્હાય થવાની ટેવ. પ્ર.

માઢ ૨૩.

(વિષય વાત મમ માત તજીને કૃષ્ણુ ભજન તું કરવાદે. એ રાહ)
પરમ પુનિત મંગળકારક શ્રીકૃષ્ણુ ભજન તું કરવાદે.
હંસતણી જે ચાલ હોય તે શુદ્ધ ગતિથી ફરવાદે પર.
વિમલ સરોવર પાસ પાહવી શુદ્ધ મોતિને ચરવાદે
અનુચિત કામ તજાવી નિશદિન નિર્મળ સરપર તરવાદે. પર.
ભૂત દયા અંતર વરસાવી કષ્ટ વિશ્વનાં હરવાદે
દામોદર પ્રભુ પ્રેમભક્તિને અંતરથી તું વરવાદે. પર.

૨૪

(સુંદર શામળીયા નામ જપિશ એક તારું એ રાગ)

સદ્દગુણ વિણ સજ્જનો શીખ્યુ સર્વ નકામું   સદ્દ ગુ.
અંતર વિનય વિના શીખ્યુ સર્વ નકામું   સદ્દ.
ભલે ભાવથી ભાષણ કરીએ ડાપણુ વાળા થઇને ફરીએ
બીજાના ઉપદેશક કરિએ તો પણ સકળ નકામું   સદ્દ ૧.
અહોનિશ માળા હરિની જપીયે મહાન વૈશ્નવ જનમાં ખપીયે
વ્રત ઉપવાસો કરિને તપીયે તો પણુ સર્વ નકામું   સદ્દ ૨.
વસ્ત્ર ભભિક દારો ધરિ અંગે પુષ્પ સુગંધી રાખો સંગે
અલંકાર શુભ સજ્જે ઉમંગે તો પણ સકળ નકામું   સદ્દ ૩.
દાન ધર્મ ત્યમ તિર્થો કરીયે અનેક જનનાં કષ્ટો હરિએ
દામોદર ઉપકારક કરિએ તો પણુ સકળ નકામું   સદ્દ ૪.

૨૫

(પરદેશી સૈયાં ને હાલગાય કહ્યું કર ગયો એ રાગ)

હું હ્રદય ગગનમાં આનંદથી સદા વિકસી રહ્યો
જ્યોતિર્મય બનતાં ચંદ્ર સમાન હું ખીલી રહ્યો; નભમાં રહ્યો હું.
ઉંચે હું જેમ જાઉં આજું અણુથી અભેદ થાઉં
જૂદો હું નહિ જણાઉં તેજોમય હું ગણાઉં
પરમ તેજમાં છેક મળી હું ભળી ગયો હું મળી ગયો   હું હ્રદય.
વાયુમાં એ હરિ ભાળું તેજો મય એજ નિહાળું
ગગને ઘનશ્યામ ભાળું જળમાં પણુ એજ દયાળુ
પંચતત્વમાં બની કૃષ્ણુ મય ભળી ગયો હું મળી ગયો   હું હ્રદય.
જ્યાં જ્યાં હું નજર કરું છું ત્યાં ત્યાં હરિને નિરખુ છું
કર્ણ ધરું છું ત્યા હું બંસી ધુન શ્રવણુ કરું છું
બ્રહ્મ નાદમાં છેક મળી હું ભળી ગયો હું મળી ગયો   હું હ્રદય.

સુદામાનું દિવ્ય ધામ.

આશા ત્રીતાલ

હરિ એ ક્ષુદ્ર ભુવન નહિં મારૂં.
અંધકાર મય મલિનદરિદ્રી એ મંદિરને ગણિને મારૂં
અથડાયો ફોગટ બનિ મૂરખ દૂષિત એ ઘરને ગણિ મારૂં. હરિ.
હોય ભલે વિદ્યા પરિ પૂરણ પણ તે એ ઘર મહિં નકામી.
એ સમજણ ગુરૂ ગમથી પડતાં કૃષ્ણ ચરણમાં મતિ વિરામી. હરિ.
કૃપા કરી શ્રી કૃષ્ણ પ્રભુએ ગુરૂ ચરણનો બોધ કરાવ્યો
નેત્ર તિમર મારૂં સરિપડતાં પ્રકાશ દિવ્ય હૃદય પસરાયો. હ.
ક્ષુદ્ર ભુવનથી અલગ થઇ જ્યાં શ્રી હરિને ચરણે લપટાયો
ત્યાં નિજ મંદિર પ્રભુ એ સોંપી મિત્ર ભાવ પૂરણ પ્રગટાવ્યો. હ.
દિવ્ય તેજ ત્યમ સુગંધ પૂરણ ઉજ્વલ ભુવન પ્રભુએ આપ્યું
દિવ્ય વસ્ત્ર ભૂષણ આપીને મુજ લલનાનું સંકટ કાપ્યું. હ.
વિદ્યા સફળ હવે મુજ થાતાં પરમ પ્રેમ મુજ ઉરે છવાયો
દામોદર ચરણે લપટાતાં વિપ્ર સુદામા અતિ હરખાયો હરિ.

મતિને સંબોધન.

૨૫

(વિષય વાત મમ માત તજીને કૃષ્ણ ભજન તું કરવાદે એ રાગ)

કલેશ સકળ તજી મન નિર્મળ કરી હરિનું ધ્યાન સદા ધરજે
સત્ય ધર્મને સમીપે રાખી તાપ વિશ્વના પરહરજે. કલેશ.
પ્રભુનું ધ્યાન ગણી જગ સેવા મગ્ન બની તેમાં ફરજે
શ્રીનાથ ગણી અમૃત મય જીવન અખંડ એ વરને વરજે. કલેશ..

૨૬

ઉદ્યોગ[1] પ્રભાત.

રાગ પ્રભાત બિભાસ તાલ ઝંપ.

છેક હિંમત નથી ધન નથી આસમય સાવ નિર્બળ પડ્યો હું બિચારો
વય નથી મારી ત્યમ વ્હાર નથી કોઇની થાય છે અંતરે એ વિચારો
વખત સારો નથી શું કરૂં હાય હું ખૂબ ખાતાં ખરે આમ ગોથાં
ઉદયનાં સાધનો આમ મળતાં નથી અસ્ત આવી પડે વાટ જોતાં
નજર પડતી નથી કામ કરતાં કશી છે ન સંયોગ સારો અમારે
છે પ્રતીકૂળ ઇશ્વર ખરે હાલમાં કોણ આ કષ્ટથી હાલતારે
મદદ મળતી નથી અન્ય જનની કશી શું કરૂં હાય હું એમ રોતાં– ઉદય૦
આધિને વ્યાધિઓ અધિક આવી પડે શરીર અસ્વસ્થ છે હાલ મારૂં
ઉંઘ આળસ બહુ અંગમાં છે ભર્યાં શું હવે અંતરે હું વિચારૂં
સમજ પડતી નથી કામ કરતાં કશી એમ કહિને બગાસાં ખવાતાં– ઉદય૦
સાર વેપારમાં હાલમાં છે નહિ છેક નાદાન તેથી થનારો
કરમ છે કઠણ ત્યમ હાલ મારાં બહુ ઉદય તેથી ન મારો થનારો
વગ નથી સરસ ત્યમ દેશ સારો નથી આમ કલ્પાંતમાં દિવસ ખોતાં– ઉદય૦
કામ પુષ્કળ હતું આજ મારે ખરૂં પણ મજા લાડવા ખૂબ ખાવા
એ મઝામાં ગયો સકલ હું વીસરી શું કરૂં હાલ હું શ્રેય થાવા
હાય ખોટું થયું સમય ફોકટ ગયો મુખ થકી ફક્ત એવું કહેતાં.– ઉદય૦
હામ હૃદયે ધરો ક્લેશને પરહરો શુદ્ધનિજ હૃદયમાં કરિ વિચારો
ઉંઘ આળસતજો સદ્ગુણોને સજો સકળ ફેલાવવા શુભ વિચારો
વખતછે સુખદ સામ્રાજ્ય આવું થતાં દિવસ ગાળો નહિં છેક રોતાં–

---

[1] સં. ૧૯૫૮ના માર્ગશિર્ષ સુ. ૪ રચ્યુ અને આર્યધર્મ પ્રકાશ માસિકમાં છાપ્યુ.

ઉદયનાં સાધનો નીજ મળશે સદા. અસ્ત આવી પડે વાટ જોતાં
સબળ ઉદ્યોગજો સાધશો ખંતથી તો ન ઇશ્વર પ્રતીકૂળ ધારો
સંપ હથિયાર જો સબળ કરશો ગ્રહણ તો થશે હિંદનો બહુ સુધારો
આમ કરતાં મળે મદદ સહુ લોકની મલિન નિજ હૃદયને છેક ધોતાં– ઉદય૦
જેમ ખંતી થશો તેમ પડશે સમજ ઉંધને સાવ દેશો વિસારી
સાર છે આપણા અંગમાંહી ભર્યો તે કરો પ્રગટ આળસ વિસારી
ખાનને પાનમાં સમય ખોશોનહિં થાઓ તૈયાર નિજ ઉદય જોતાં– ઉદય૦
હોય સંકટ ગમે તેમ નડતાં ભલે તોય તેની ન દરકાર કરતાં
સજ્જ થાઓ ખરા ખંતથી અંતમાં ઉદયનો પૂર્ણ વિચાર કરતાં
યત્ન કરશો કદી પૂર્ણ હિંમત ધરી અંગમાં શૌર્ય નિજ ખૂબ ધરતાં– ઉદય૦

ઐક્ય[1] ધ્વનિ.

૨૮

આશા, ગોડી તાલ દીપચંદી.

અરે મિત્ર માનથી ક્યમ કરી લડીયે
સ્નેહ રૂપી અમૃત રસ ભરીયે– અરે૦
નિત્ય પરસ્પર ગણિ મિત્ર માનો હિત ચિંતક થઇ કરિએ– અરે૦
આ તન પુષ્પની વલ્લી ગણીને શુભ રીતે તે ખિલવિએ– અરે૦
પ્રિય વચનો મય સ્વાંત સુધાને સિંચવું [2]જીવન ગણિએ– અરે૦
કલેશ [3]રવિકર અલગ કરીને અંતરથી અનુસરીએ– અરે૦
અનુકુળ વિનય પવન પસરાવી ઠીક કરીને ખિલવિએ– અરે૦
પસરે સંપ સુગંધ અધિક જ્યમ તે ક્રમને ન વિસરિએ– અરે૦
દામોદરની અરજ સ્વિકારી અંતરમાં નિત્ય ધરિએ– અરે૦

---

૧ આ કવિતા સં. ૧૯૫૨ ના વૈશાખ શુદ ૮ ને રોજ ઝંડુ ભટ્ટની આજ્ઞાથી જ્ઞાતિના સમાધાન માટે બનાવેલી. ૨ જળ ૩ સૂર્યનો તાપ.

તન્મયતા.

૨૯

આશા.

પ્રભુ નિજ રૂપ બનાવે દિવ્ય તેજ ઉરમાં પસરાવે- પ્રભુ૦
એ તુજ સહજ અનંત દયા પ્રભુ અદ્દભુત એ ક્રીડન દર્શાવે
ક્ષણિક પાત્ર જીવન મય કરીને અંતર અમી રસથી ઉભરાવે- પ્ર૦
હૃદય ગગન ભેદક બંસી રવ ઉચ્ચ શિખર પર મધુરે સુણાવે
વૃત્તિ અનેક સચેત કરીને અંતરમાં શુભ જ્યોત જગાવે- પ્ર૦
સ્પર્શ કરી તું શીતળ કરથી પરમાનંદ હૃદય પસરાવે
અક્ષય સુખ અમને અર્પીને કર્કશતા મુજ દૂર કરાવે- પ્ર૦
અમૃત ઝરતી નજર કરીને પ્રેમાશ્રુ નયને વરસાવે
નાદ બ્રહ્મમાં લીન કરીને દામોદર મય જગત બનાવે- પ્ર૦

કારૂણિક ઉપાસના.

ગઝલ.

૩૦

અહો જગનાથ મમ સ્વામી સદા હું દાસ છું તારો.
નથી જગમાં અવર આશા પકડ કર આજ તું મારો.- અહો.
ઘણું દીઠું ઘણું દેખું ઘણું કીધું ઘણું કરવું
સકળમાં સાર એ જોયો પ્રભૂ આખીર તું મારો- અહો.

દિવાનો નામ તુજ લેતાં દિવાનો ચર્ણ તુજ જોતાં
દિવાનો ધ્યાન તુજ ધરતાં હવે કરતું મને તારો.— અહો.
બિયાબામાં બહુ ભટકયો પ્રભુ તુજ ચર્ણથી છટકયો
હવે હું છું અધર લટકયો ભર્યો મેં પાપનો બારો— અહો.
દામોદર તું દયા કરજે અરજ મારી ઉરે ધરજે
અચાનક દુઃખ સહુ હરજે નહિ તો છે નહિ આરો.— અહો.

નિજસ્વરૂપ.

આશાવરી.

૩૩

કૃષ્ણ મને નિજ રૂપ બનાવે જળ હળ તેજ ઉરે ઝળકાવે.— કૃષ્ણ.
નાદ અનાહત શ્રવણ કરાવી આ દુનિયાં વિસ્મરણ કરાવે
એ મુરલીના મીઠારવ મુજ અંતરને અનહદ ઉભરાવે— કૃષ્ણ.
જ્યમ સૃષ્ટિ આ સકળ રચે ત્યમ. વૃંદાવન[1] અમઉર પ્રગટાવે.
દિવ્ય રાસનો ખેલ જમાવી શ્રી યમુના[2] અમ ઉરે વહાવે— કૃષ્ણ.
દિવ્ય તેજ અમઉર પધરાવી દુનિયાં સહુ નિજ રૂપ બતાવે
દામોદર[3] નિર્ગુણ છે તોપણ નિજ જનને શુભ ગુણ દર્શાવે— કૃષ્ણ.

---

૧ યોગમાયા મુપાશ્રિતઃ યોગમાયાનોઆશ્રય કરી સૃષ્ટિ કરે છે ને તેજ આશ્રયથી રાસ રચ્યો. (ભાગવદ દશ. અ. ૨૯.) ૨ પ્રેમ ભક્તીનો પ્રવાહ. ૩. નિર્ગુણ છતાં. દામ—ગુણ. ઉદરે—વિટાયેળ=દામોદર.

ચરણ ભક્તિ.

૩૪

ભૈરવી- તાલ. લાવણી-

(ભજમન રામ ચરણ સુખદાઇ- એ રાગ)—

ભજ મન કૃષ્ણ ચરણ સુખ દાઇ ભજમન શ્યામ ચરણ સુખદાઇ-
ઇનકે ચરણ કમલમે નિશદિન તુલસી રહી લપટાઇ
જાકે ચરણ રજસે નમ ગંગા જન હિત પ્રગટ બનાઇ- ભજ.
જય જય કૃષ્ણ કમલ દલ લોચન ભવ મોચન બરદાઇ
જાકે ચરણકી પરમ પાદુકા વિદુર રહે લપટાઇ- ભજ.
પ્રગટિક પુરન રૂપ નિરખ કે માત પિતા હરખાઇ
છુટે બંધ દ્વાર કલ તૂટે તાત ચલે પધરાઇ- ભજ.[1]
ગોપીજન વ્યાકુલ સબકીને સુંદર બેન બજાઇ
વૃંદાવન પ્રભુ પાવન કીને રાસ રમણ પસરાઇ- ભજ.
પરસ કરી કરી પૂત પૂતના ગઇ ઉત્તમ પદ પાઇ
ગોવર્ધન ધરી વ્રજ જન તારે ઇન્દ્રકી તોરી બરાઇ- ભજ.
કુંતી પુત્ર ભયે જબ વ્યાકુલ આયે તબ પ્રભુ ધાઇ
શિવ સનકાદિક મુનિ બ્રહ્માદિક નિગમનેતિયશ ગાઇ- ભજ.
ઐસે પરમ પુનિત પદ નિરખી પુલક નયન જલ છાઇ
દામોદર પ્રભુ ઉદ્ધવજીકી નિજ સુખ કરત બરાઇ- ભજ.

આશાને ઉપાલંભ.

રાગ. આશાવરી અથવા. ભૈરવી.

૩૬

આશા ક્યાં સુધી મનને નચાવે. — આશા.
અઘટિત ઘટનામાં જન મનને કેમ વૃથા લલચાવે— આશા ક્યાં.
ખલ પુરૂષોના કઠિન શબ્દને શ્રવણ સદૈવ કરાવે
હૃદયાશ્રુને અટકાવીને ખલને નમન કરાવે— આશા ક્યાં.
અધમા ચરણો યુક્ત જનોની શ્લાધા વૃથા કરાવે.
ત્યમ અધમાચરણોને માટે મનમાં ભૂત ભરાવે.— આશા ક્યાં.
સ્નેહ સુધાને અલગ કરીને નિંદિત પાઠ પઢાવે
પુનિત કર્મથી દૂર કરાવી વિપરિત પંથ ધરાવે.— આશા ક્યાં.
હૃદય કઠોર બનાવીને ત્યમ. અવર ધ્વંસ કરાવે
પુરૂષ છતાં લલનાને વેશે. નીતમ નાચ નચાવે— આશા ક્યાં.
મુર્ખ ધનિકના અપમાનોથી. નયને અશ્રુ સરાવે.
ગુરૂ જનની મર્યાદાનો પણ ત્યાગ સદૈવ કરાવે— આશા ક્યાં.
દામોદર પ્રભુ પદ પંકજ ને તેમ સદા વિસરાવે.
જો તું અલગ અનિશ તો અમને રાધા કાંત બચાવે— આશા ક્યાં.

खलो ह्लापाःसोढा कथमपि तदाराधन परैः
निगृह्यान्त बाष्पं हसित मपि शून्येन मनसा
कृत श्चित स्तंभः प्रहसित्त धिया मंजलि रपि
त्वमाशे मोघाशे किम परमतो नर्तयसिमाम् ॥

૧ ઉપર પ્રમાણેના ભર્તૃહરિ નીતિ શતકના શ્લોક ઉપરથી આ કવિતા બનાવી—

જ્ઞાનો ધ્યાન.

સોહિની—ઝુલણા છંદ--તાલ ઝંપ

૩૭

વિમલ સૌગંધ મય પવન પસરી રહ્યો સરસ ઉપવનમહિ બહુ વિચરતાં.
હૃદય ઉલ્લાસ મય આજ મારૂં બન્યું સૃષ્ટિ રચના હૃદય ઉપર ધરતાં–વિ.
ભ્રમર ગુંજાર પરિમલ ગ્રહી બહુ કરે મત્ત બની કુસુમ સુખરીત કરતા
વિચરતા નભમહીં ક્ષણમહિ કુસુમ મહિ એમ હું નિરખું ચોપાસ કરતા. વિ.
વિહગ કોકિલ પ્રમુખ. કુસુમ મય વૃક્ષપર મધુર મધુરે સ્વરે નાદ કરતા
વિવિધ આનંદ મય શાંતિ પસરી રહી ઉદિત માર્તંડનું. ધ્યાન ધરતા. વિ.

સ્વાત્માર્પણ.

સારંગ. ત્રિતાલ.

૩૮

પ્રભુ મારૂં જીવન એ બનિ આવે.
તલખે પરમારથ કારણ મન યાચક દર્શન ઉર ઉભરાવે– જીવન એ૦
શ્રી મદમાં લપટાઉં જરા નહિં દીન નિરખી કરૂણા લલચાવે.
યૌવનમાં અભિમાન તજાવી અંતર સુજ અમિરસ વરસાવે. જીવ૦
જગની સેવા ગણી પ્રભુ પૂજન દ્રવિતાંતર શાંતિ પસરાવે.
હૃદયાંત સ્થિત શ્રી દામોદર. મંગલ સ્મરણ સદાય કરાવે. જીવન૦

પ્રભુને સ્વાત્માર્પણ.

સારંગ.

૩૯

(ચાકર રાખોજી અમને ચાકર. એ રાગ)

ચરણે રાખોજી અમને ચરણે રાખોજી મુરલીધર ઘનસ્યામ- અમને
અમે ચાકર થઇને રેશું. અમને ચરણે રાખોજી.- ટેક
ચાકરી કેરાં દામ મહિં હું પ્રથમ ચરણ રજ માગું
મધુરો મુરલી નાદ સુણાવો એમાં મુજ મન લાગ્યું- અમને.
નિત્ય તમારૂં રટણ રહેને દર્શન માગું દેવા
ભક્તિ રસ ભરપૂર રહિને કરૂં ચરણની સેવા- અમને.
અમૃત ઝરતી નજરે નીરખો કરો હૃદયમાં વાસ.
શરણાગતને શરણે રાખો ગણી ચરણનો દાસ- અમને.
હવે અમારે કામ ન બીજું એક રટણ ઘનશ્યામ
દામોદર ગોવર્ધન નટવર આપ ચરણનું કામ- અમને.

પ્રાર્થના.

આશાગોડી તાલ દીપચંદી.

૪૦

તન બળ બુદ્ધિ વધારો વિશ્વંભર. તન બળ૦-
નિજ પર ભેદ રૂપી લઘુ મનને આપ સદૈવ નિવારો- વિશ્વંભર૦
સંપ સદૌષધ અર્પિ અહોનિશ શુદ્ધ વિચાર પસારો- વિશ્વં.
કુટિલ પણું પરિ ત્યાગ કરાવી સ્વાંત સદૈવ સુધારો- વિશ્વં.
વિદ્યા કુશળ બનાવી જનોને નિજ પુરૂષાર્થ વધારો- વિશ્વં.
સન્મતિ સબળ સમર્પિ કૃપાધન નિજ જન કષ્ટ નિવારો- વિશ્વં.
સૌખ્ય અનંત સમર્પું અમને એ અનહદ ઉપકારો- વિશ્વં.

સત્પથ પ્રેરક આપ બની હવે કરજો શુદ્ધ પ્રચારો— વિશ્વ.
પાલક આપ બની સહુ જનના અમૃત રસ સિંચતારો— વિશ્વ.
મમ યાંચાએ સફળ કરો પ્રભુ આશ્રય એક તમારો— વિશ્વ.
ભારત હિતૈષ સ્પૃહી દામોદર નમન કરે છે હજારો— વિશ્વ.

૪૨

ભૈરવી તાલ ઝંપ.

આજ સહુ મળી ગીત ગાઓ ધન્યવાદ પ્રગટ કરી
અમીત બલ મય શ્રી હરીનું તેજ ઝળકાવો ઉરે— આજ.
જેનો સદા યશ ગાય છે ગાંધર્વ મુનિવર પ્રેમથી
એ શ્રી હરિના ચરણમાં નમજો સદા શુભ નેમથી— આજ.
કંદરો કે મંદિરો કે પર્વતોના શિખર પર
ઉન્નત પદે આરૂઢ બનિ પ્રભુને સ્તવે આનંદથી— આજ.

સારંગ.

સત્ય એજ ધન— તાલ હીંચ.

૪૩.

અમારે સત્યનો પ્રકાશ એજ નાણું
સત્યની આગળ રાજપાટ સઘળાં ધુળની સમાન હું તો જાણું
સત્યની ખાતર સ્મશાન વાસને વૈકુંઠ વાસ ઉર આણું અમારે.
ભૂત દયા એ હાર હીરાનો નીતિ જવાહીર જાણું
વિનય વિવેક એ જરિયન વસ્રો એજ મહિં અંતર હેરાણું અમારે.
રંતીદેવને ધ્રુવ પ્રહ્લાદ જેવા ભુપતિ થયા તે હું જાણું
રાજ વૈભવ સહુ તુચ્છ ગણ્યા તેનું સત્ય મહિં અંતર વિંધાણું અમારે.

---

[1]રાગ ઉપરનો ૪૪

હોય શું ભક્તિનાં ભાઇ નાણાં, અમે સાચી કમાણી કમાણા રે હે.
બાયડીને ચૂલો ને દીકરાને પાઘડી દીકરીનાં વાળશું આણાં
ભક્તિના સઘળા ઘાટ ઘડાવશું ભક્તિનાં ભરશું ભાણાં રે– હેંય શું–
ધ્રુવ અંબરીષને પ્રહ્લાદ જેવા થૈ ગયા રાવ રાણા
રાજપાટ સઘળાં તુચ્છ ગણ્યાં જેનાં ભક્તિથી દીલડાં વિંધાણાં રે– હેંય..
મોટા મુનિવર ધ્યાન ધરી એહા જ્યારે પૂરા હરિ રસથી ભિંજાણા
વ્રજ નારી ઘરબાર તજી ચાલી જેના દીલ પ્રેમ બાણથી ઘવાણાં રે– હેંય.

વિષયને બદલે પ્રભુમાં પ્રેમ.

[2]કેદારો.

૪૫

પ્રીત કરી કોણે સુખ લીધું. પ્રીત કરી.
પતંગ પ્રીત કરી દીપકની અંગ તેજમાં લીન કર્યું
ભ્રમર પુષ્પમાં લીન થવાથી જીવન સંપુટ માંહી ગયું. પ્રીત.
લલનામાં તલ્લીન થવાથી ગર્ત[2] મહી ગજરાજ ગયો
મધુર નાદમાં મોહ થવાથી અકાળ મૃગનો નાશ થયો. પ્રીત.
રસના સ્વાદે મત્સ્ય તણો સંહાર થાય છે તે જોવું.
પ્રેમાધીન બની પશુઓ પણ પ્રાણ તજે ત્યાં શું કહેવું. પ્રીત.
પાંચે ઇન્દ્રિય વશ માનવની પણ એવીજ દશા થાશે
દામોદર ચરણે લપટાતાં જન્મમરણ બંધન જાશે. પ્રીત..

---

૧ કૃષ્ણ ચરિત્રનું આ ગાયન છે.

૨ હિંદીભાષામાં કેદાર રાગમાંજ સુરદાસજીએ બનાવેલ આવુંજ પદ છે અને તે આશરાના પદ તરીકે ગવાય છે. ૨ ગર્ત એટલે ખાડો.

એકદિલ.

માડ ગઝલ.

૪૭

(હઠ છોડ સખી ચલ સંગમેરે. એ રાગ)

યે ખલ્ક કી યારી અલગ કરકે ધનસ્યામમે દીલ મીલાનાં હૈ.
મન મંદિરમે ઇનકોં પધરાય યે પ્રેમકી પ્યાલી પિલાનાં હૈ– યે ખલ્ક ટે.
મેરી પ્રેમ ભમક ઉભરાય બહુ મેરા હાથો સે ખૂબ ખિલાનાં હૈ
ઇન નયનોકા પ્રેમ ધરી દિલમે યેહી નયનોમે નયન મીલાના હૈ– યે ખલ્ક૦
દિખ લાયકે યે દિલકી મતલબ યે જીગરસે જીગર યે દબાનાં હૈ
મેરા પ્રેમ પીયા શ્રી ગોવિંદશે મિલ મેરા દિલકા યે દર્દ બુઝાનાં હૈ– યે ખલ્ક૦
રહો દિનનાથ સદા મેરી પાસ તેરી બિન દિલ યે દિવાના હૈ
પિયુ મેહું ગરીબ ગરીબ નિવાજ તું મેહું નાદાન તું સ્યાના હૈ– યે ખલ્ક૦
પ્રભુ અર્જ ગુજારૂં એસીમે સદા વો અદાકર ગર્જ તું દાના હૈ
નહિં અન્ય કીસી પરવાર દામોદર મંદિર મેહિં બિઠાનાં હૈ– યે ખલ્ક૦

શ્રી કૃષ્ણ વિરહ.

પહાડી ગઝલ.

૪૮

કોઇ જાય રસીલે સ્યામસેં મેરી ખબર કરદે.
મેં ભૂખા યે ચરણ રજકા જીગરમેં વો ચરણ ધરદે– કોઇ.
મેં ઝાડું અપની પલકો સે પ્રભુકા પ્રેમ મંદિરકો
અહો બીજ નાથ શ્રી બ્રિજમેં ગુજર મેરા સદા કરદે– કોઇ.

ખડી હુંજ રાજધાની હૈ તલપ મેરી પુરી કરદે
યહી મેરી પરમ તૃષ્ણા અમીરસસે સફળ કરદે— કોઇ.
મે અજી હુ સદા વ્રજનાથ બેન્તે તુમ વાંહી જાનેકો.
તેરી એક મહેરબાની હો ઇધર ચાહે ઉધર કરદે— કોઇ.
દામોદર દાસ હૈ તેરા શરણમે હીં સદા રખલે
જૈસે વૃજ જન કીયે અપને વૈસે મુજકો સદા કરલે— કોઇ.

મિત્ર[1] સંમેલન.

૪૯

રાગ દેશ.

પિતા સન્મિત્ર મળ્યા છે તેની આજ વધામણી રે પિતા૦
સૂર્ય મિત્ર[2] જયમ પ્રકાશ આપે મિત્ર હૃદય અંધકાર કાપે
અમૃત રસ સિંચે પાતક સઘળાં હણિ રે— પિતા૦
હિતનાં વચન સદાય કહે છે ગુપ્ત વાત અંતરે ગ્રહે છે
ગુણને પ્રગટ કરે છે એવા છે મણિ રે— પિતા૦
તજે નહિં સંકટમાં પોતે જોઇતી વસ્તુ આપે ખંતે
એ સન્મિત્ર તણે પશે મમતા ઘણી રે— પિતા૦
એનાં સંકટ પૂરણ જોઇ જીવન પણ સહુ નાખું ખોઇ
પ્રાણતણી પરવા નહિ અંતરમાં ગણી રે— પિતા૦

---

૧ पापान्निवारयति योजयते हिताय गुह्यानिगूहतिगुणान्प्रकटी करोति ।
आपद्गतंचनजहाति ददातिकाले सन्मित्र लक्षण मिदं प्रवदंतिसंतः ॥
એ શ્લોક પરથી કવિતા કરી છે.

૨. સંસ્કૃતમાં સૂર્યને મિત્ર કહે છે.

પ્રભુ ચરણે.

૫૦

(હું પ્રેમની જોગણ પ્રભુને શોધવા ચાલી એ રાહ
સદા ઘનશ્યામના ચરણે મહિં લપટાઇ જાઇશ હું
આનંદ મય બનીને સદા લપટાઇ જાઇશ હું- સદા૦
જ્યાં કલેશ કે સંતાપ નથી એમાં સમાઇશ હું
અદ્ભુત પ્રભુને ઓળખી તલ્લીન થાઇશ હું- સદા૦
એનો મધુર બંસી ધ્વનિ સુણીને ધરાઇશ હું
એતાનમાં બની મત્ત પ્રભુનાં ગાંન ગાઇશ હું- સદા૦
હરિ પ્રેમના અમૃત ઝરણથી તૃપ્ત થાઇશ હું
પ્રિય સંગની આનંદ સરિતા માંહિ નાહીશ હું- સદા૦
જેનું અચળ છે તેજ તેનું તેજ ઝીલિશ હું
એથી પ્રકાશિત પૂર્ણ બનીને ખૂબ ખીલિશ હું- સદા૦
આનંદ જે એમાં વરષે તે લઇશ પ્રેમે હું
બની કૃષ્ણ બ્રહ્માનંદ મય એવો જણાઇશ હું- સદા૦
અવિનાશિ સુખ જે તેમનું તે સકળ મેળવી હું
એ અચળ દામોદર પ્રભુમાં લીન થાઇશ હું- સદા૦

દિવ્ય તાન.

૫૧

ખમાચ.

મને લગનિ લાગી છે એક તારી રે હરિ મને
અંતર જોયું બાહીર જોયું જોઇ વળ્યો હું બધે ફરી રે ફરી- મને૦
તારો પ્રકાશ હું સઘળે નિરખું પ્રેમથી વધાવું તને નયન ભરી- મને૦
જળમાં સ્થળમાં જોયું ગગનમાં જગ વ્યાપક તુજ છબી છે હરી- મને૦

મુજ અંતર પટ ખોલીને જોતાં મુરતી તારી છે મારા મનમાં ભરી– મને૦
નિદ્રામાં તુહીં જાગ્રતમાં તુહીં તુંજ રહ્યો મારી નજર ભરી– મને૦
અખંડ બ્રહ્મ વ્યાપક પુરુષોત્તમ રહું છું સદા તારૂં ધ્યાન ધરી– મને૦
પ્રેમ ગ્રથિત પ્રભુશ્રી દામોદર શરણ આવ્યો છું બહુ બહુ વિચરી– મને૦

નિરોધ સ્વરૂપ.

૫૨

હોરી તાલ દીપચંદી.

સખીરી શ્રી વૃજ સુંદર મોહન ખૂબ સતાવે
મોર મુગટ પિતાંબર ધરિને બનબન ધેનુ ચરાવે
બર જંગલમહિ મહી લૂંટીને ખાય અને ખવરાવે
ગોવાલણને ગભરાવે–મોહન ખૂબ સતાવે– સખી૦
આલી અચાનક યમુના કિનારે હસિ હસિ બેડું ચડાવે
તે પછી વિધ વિધ નખરાં કરીને પ્રેમ રસે નવરાવે
અમારૂં મન પીગળાવે—મોહન ખૂબ૦
કાન અમારી કેડે પડ્યો બાઇ લાજ અમારી તજાવે
ચીર હરિને કદમ ચડી બેસે રંગ નવા દરશાવે
બ્રહ્મમાં લીન કરાવે—મોહન ખૂબ૦
શરદ પૂનેમની રજની માંહી રસીયો રાસ જમાવે
અનેક રૂપ કરી અમ સાથે નાચી અમોને નચાવે
નિજાનંદ લીન કરાવે—મોહન૦
જેવું અમોને સતાવે કૃપા કરી તેવું સહુને સતાવે
પૂર્ણ પ્રકાશનાં દર્શન આપી પ્રેમ અંતર ઉભરાવે
દામોદરને મોજ ભાવે—મોહન૦

સમય બળવાન.

૫૩

રાગ.

સમય કરે તે કોઇ ન કરશે તજ અંતરઅભિમાન—સદા મન તજ૦
માનવજન સહુ તુચ્છ બાપડા મોહ થકી બેભાન.
અહંકારમાં અથડાશે પણ ધાર્યું કરે ભગવાન—સદા મન તજ૦
નિર્ધન પણ ધનવાન બને છે ધનિક બને નાદાન
કાળ ચક્રની એજ ગતિ છે પણ નહિં ભૂલો ભાન— સદામ૦
સમય પરત્વે સહન કરે તે સત્ય ગણ્યો બળવાન
અમર નામ કરશે તે જગમાં પ્રભુ કરશે સન્માન— સદા૦
એક તાન કરી ને અંતરથી રાખો હરિમાં ધ્યાન.
દામોદરની દયા મેળવો કરિને અમૃત પાન— સદા૦

એક પ્રભુજ રક્ષક.

૫૪

ત્રોટક છંદ તાલ પંજાબી ઠેકો.

–નારાયણ રખવાલ અમારો જખ મારે સહુ જગત બિચારૂં— ના૦
સૂર્ય ચંદ્ર મંગલ બુધ ભાર્ગવ શનિ રાહુનું જોર ઘણું રે
એક દયા ધન હોય સહાયક તો સઘળાને તુચ્છ ગણું રે— નારા૦
વિવિધ દશાના વિપરિત યોગે શિર પર કષ્ટ પડે કદી ભારી
શ્યામ ચરણમાં લીન થવાથી આખર રક્ષક થાય મુરારિ— નારા૦
કોપ કરે કદિ ભૂપ મહાત્યમ શત્રુ ભયંકર ઘાત કરે રે
હોય દયા જો શ્રી ગિરિધરની તો બધું જગત ભલે વિફરે રે— નારા૦
હોય મહા બળવાન જગતમાં પણ તે પ્રભુની પાસ બિચારો
–દામોદર નથિ પ્રભુથી બળિયું એ ચરણો મહિં લીન થનારો—નારા૦

૫૫

ત્રોટક છંદ તાલ પંજાબી ઠેકો.

નારાયણ રખવાલ બને પછી તેને કોણ ડુબાવિ શકે રે- નારા૦
પ્રહ્લાદને અગ્નિમાં ફેંક્યો રંચ શરીર ન બાળી શકે રે.
ગજને પકડી ઝડે એંચ્યો પણ જળ મહિં નાહીં ડુબાડી શકે રે—નારા૦
દ્રૌપદીજીની ભરી સભામાં લેશન લાજ છુડાવિ શકે રે.
કૌરવ દળ ઉલટે પાંડવ પર કૃષ્ણ દયાથી ન મારી શકે રે- નારા૦
ત્યમ જંગલમાં શ્રી ધ્રુવજીને પ્રભુજી આવી ઉગારી શકે રે.
દામોદર એ હરિ ગુણ ગાશે તે હરિ ચરણ શમાઇ શકે રે- નારા૦

પ્રેમ પુષ્પાંજલી. ૫૬

વસંત તિલકા છંદ.

કર્મો કર્યાં નથી પ્રભુ સમીપે જવાનાં ને આચર્યાં નથી પ્રભુ સુખ સાધવાનાં
દૃષ્ટી દયા મય કરી સહુ દુઃખ કાપો ટાળો સદૈવ હરિ આપ સમગ્ર પાપો.
નિષ્કામ કર્મ કરવાં શુભને ગણાય ને નામના સ્મરણથી તવ ભક્તિ થાય
નામે સ્મર્યાં કર્યું ન શુદ્ધ કર્યો બળાપો ટાળો સદૈવ હરિ આપ સમગ્ર પાપો
ઇન્દ્રિ અને મન કદી વશમે કરાય તો આંતરીક સઘળાં પણ પાપ જાય
મેતો કશું નથી કર્યું બહુ થાય તાપો ટાળો સદૈવ હરિ આપ સમગ્ર પાપો
શ્રદ્ધા કદી ગુરૂ તણા ચરણે રખાય તો કૃષ્ણનો હૃદય માંહિ વિકાસ થાય
શ્રદ્ધા વિહીન બની પાપ કર્યાં અમાપો ટાળો સદૈવ હરિ આપ સમગ્ર પાપો.
મારો ન દોષ ગણશો ગણિ દીન દાસ જાણી સ્વભક્ત ધરજો ચરણોનિ પાસ.
દામોદર સ્તવનને ઉરમાંહિ થાપો ટાળો સદૈવ હરિ આપ સમગ્ર પાપો.

શિખરિણી છંદ. ૫૭

બધી બાલ્યા વસ્થા. સમજણ વિના ફોગટ જતાં
યુવાવસ્થા માંહી યુવક જનની સંગ ફરતાં
ન સૂઝ્યું પ્રેમેથી. નરહરિ તણું ધ્યાન ધરવું
હવે તો ધાર્યું છે પ્રભુ ચરણમાં એક ઠરવું
અમે તો ધાર્યું તું સગ પણ બધાં સિદ્ધ ઠરશે
અનાયાસે આવી નિજ જન બધા સ્હાય કરશે
પરંતુ એ સર્વે અવર સમયે નિષ્ફળ ગયું
અમારૂં જેથી શ્રી હરિ ચરણમાં ચિત્ત પસર્યું—

બેકદર[1] અષ્ટક ૫૮.

શાર્દૂલ વિક્રીડિત છંદ.

બુદ્ધિ મંદ વિચાર શૂન્ય અતિશે જ્યાં દુર્જનો છે સદા.
સારા સાર વિચાર હીન જન જ્યાં ગ્લાની કરે સર્વદા.
સદ્બોધી સુવિચાર જ્ઞાન તજીને ઉન્માર્ગને જ્યાં જપે.
સારાને નરસા બધાય જગમાં ત્યાં એક ભાવે ખપે— ૧
શું સારૂં નરસું કદી પણ નથી તે જ્ઞાન જેને જરા.
જે ઉચ્છૃંખળ થૈ ફરે પ્રતિદિને જેવા દિસે વાંદરા.
એવા દૂર્જન લોક સર્વ મળિને જે જે સ્થળોમાં તપે—સારા૦ ૨

---

૧ આ કવિતા ઝંડુ ભટજી વૈદ્યરાજની આજ્ઞાથી ૧૯૫૩ ના જેઠ શુ. ૮ મંગળવારે બનાવી.

વિદ્યાવાન છતાં નિરંતર વદે વાણી સદા વાદમાં
ચાલે ખૂબ છળીમળ છટકથી અત્યંત ઉન્માદમાં
એવા દુર્જન લોક સર્વ મળિને જે જે સ્થળોમાં તપે—સારા૦ ૩

જ્યાં સર્વે કુટિલો મળી પ્રતિદિને નિંદા કરે પારકી
કોઇ રીત થકી બને અવરનું બૂરૂં ધરે એ વકી
બૂરૂં અન્ય તણું કશું કરિ પછી જ્યાં કામને આટપે—સારા૦ ૪

જે હોયે ધનવાન તોય પણ તે જાણે ન અન્યો તણાં
દુઃખોને કદિ નોકરો રવડશે કાર્યો કરીને ઘણાં
એવા શેઠ તણીકને રહી તપે જ્યાં સજ્જનો આતપે—સારા૦ ૫

છોડીને નિજરીત પ્રીત ધરિ છે જેણે સુધારા તણી
છોડી છેક વિવેક માત્ર તનને પોષે રીતેથી ઘણી
તેવા છે વસનાર જ્યાં પ્રતિદિને લજ્જા તજી પાદપે—સારા૦ ૬

નીતિ ન્યાય તણી ગતિ પણ કશી જાણે ન જે ભૂપતિ
એવા ભૂપ સમીપ દુર્જન વસી ચોરી કરે છે છતી
તેની તો દરકાર કંઇ નવ થતાં સન્માર્ગને જ્યાં ટપે—સારા૦ ૭

વાણી પૂર્ણ કઠોર નિત્ય વદશે વાંધે વિશેષે કરી
સારો ક્લેશ જમાવિને નયનમાં હાલાહલાદિ ભરી
જ્યાં તેઓ મળિને તતક્ષણ પછી અન્યોન્ય મિથ્યા શપે— સારા.૮

વાંધો વેધ વિરોધ સર્વ તજીને અન્યાયને આચરે
રાખી સંપ વિવેક પૂર્ણ મનથી આરાધનાં શ્રી હરિ
સત્કર્મો કરિને અહર્નિશ જનો સત્છાપમાં જ્યાં છપે
સારાને નરસા ખરે જગતમાં ત્યાં ભેદ ભાવે ખપે—· સા૦ ૯

———

રાગ સોરઠ. ૫૯

હરિગીત છંદ તાલ ગઝલ.

તારી શરણમાં આવિને આશા પછી કોની કરૂં ?
જોતો નથી તારી બરાબર અન્ય રક્ષક કોઇને
આવી અને યમુના કિનારે અન્ય જળાને શું કરૂં— તારી.
કદિ લાયકી મારી પ્રભુ નવ હોય તોય દયા કરી
મારી કરી અપરાધની શરણે ગ્રહો વિનતિ કરૂં— તારી.
પતીત પાવન આપને જાણી શરણ આવ્યો પ્રભુ
કર પકડીને મારો હરિ એ નામને કરજો ખરૂં— તારી.
જે નામના સ્મરણે મળે આનંદ દામોદર સહી
એવા પ્રભુને છોડિને હિત શીદને મારૂં કરૂં— તારી.

રાગ ઉપરનો ૬૦

દેખો સહુ કરિ નજર આ દરબાર શ્રી હરિનો તમે
પૃથ્વી ગલીચો શોભિનો આકાશ મંડળ છે રૂડું
રવિ ચંદ્ર દીપક ઝગહળે તરૂવર બગીચો આ ગમે— દેખો.
ગિરિ ઝરણને વહતું જુવો પંખો પવન કેવો કરે
પુષ્પો સુગંધિત શોભિતાં પશુ પક્ષિઓ કેવાં ભમે— દેખો.
પ્રભુ ન્યાય કરનારો બરાબર તુષ્ટ રાખે સર્વને
રાજા અને જે રંક તે સહુમાં હળિ મળિને રમે— દેખો.
ભૂમી સકળ ઇનામ આપે નરક કેદ ગણાય છે
એ અકળ શ્રી હરિના ચરણમાં નિત્ય દામોદર નમે— દેખો.

કૃષ્ણ વિરહ. ૬૨

માઢ.

એ પ્રભુ મારા વ્હેલા આવો રે મારૂં જીવન ફોગટ જાય— પ્રભુ.
આપનું રૂપ બતાવો અલૌકિક ચરણ તણો હું દાસ
સંગતિ ચાહું સદાય તમારી આપવિના હું ઉદાસ— પ્રભુ.
શ્યામ અમારા શ્રી કરૂણાધન જીવન પ્રદહો આપ
ક્રોધાદિક અમકાઇને બાળો ટાળો અમારા તાપ— પ્રભુ.
સ્વપ્નમહિં હરિ આપ મળોછો જાગું ત્યાં પણ આપ
આંખની આગળ આપ રહોછો આપવિના સંતાપ— પ્રભુ.
વ્હાલા આપ વિયોગ દયાળુ સહન જરાનહિં થાય
ચરણ મહિં હું શીષ ઝુકાવું થાવું ધરે તે થાય— પ્રભુ.
દર્શન વિણ હું જોગી બનુંછું પ્રેમ અમારો દેશ
કૃષ્ણ ચરણનું દર્શન થાતાં બદલાવિશ હું વેશ— પ્રભુ.
પ્રેમની દોરી પાતળીછે તૂટે જો બહુ ખેંચાય
તૂટયા પછી જો સાંધીયે તો તો ગાંઠય મહિં પડી જાય— પ્રભુ.
દામોદર પ્રભુ પ્રાણ ગયા પછી મળવાથી શું થાય
લોઢાની પ્રભુ માટી થયા પછી પારસનો ન ઉપાય— પ્રભુ.

સર્વજીત વીર કોણ ?

ભૈરવી ૬૨.

રણમાં વિજય કરે તે વીર કદી ન ગણાય
પણ ઇન્દ્રિયનો વિજય કરે તે મહાન વીર ગણાય. રણ. ટે
વિદ્યા સંપાદન કરવાથી પંડિત નહિં થવાય,
પણ ધર્માચરણો કરવાથી પંડિત નામ ધરાય- રણ.
કેવળ મીઠાં વચન વદે તે મોટો નહિં ગણાય,
પણ સેવક જે બને જગતનો ને જગમાં પૂજાય- રણ.
દાન કરે પણ દયા નહિં તો તે નાદાન ગણાય,
અમી નજર કરી દાન કરે તે દાનવીર લેખાય- રણ.
કપટ ધરી મન પ્રભુ ભજનથી તુષ્ટ કદી નહિં થાય,
દામોદર નિર્મળ મન થાતાં હરિનું મન હરખાય- રણ.

આત્મ નિવેદન ૬૩.

ભૈરવી આશા. (ગમે તે રાહ)

નાથ મુજ શરણા ગતને તારો,
ત્રણ લોકના છો પ્રતિપાલક તાર્યા ભક્ત હજારો- નાથ૦
અનાથના છો નાથ કૃપાધન હું છું દાસ તમારો,
કર્મહીન અજ્ઞાની હું છું અહર્દિન કર્યા વિચારો- નાથ૦
પૂર્ણ પતીત બનેલો હું છું પ્રભુજી આપ ઉગારો,
હોઉં ભલો કે બૂરો તો પણ આપ ચરણ વસનારો- નાથ૦
કીજે કૃપા કૃપાધન મુજ પર મૂઢ માર નહિં મારો,
દામોદર કરૂણાધન કેશવ ગણજો દાસ તમારો- નાથ૦

વ્યાજ સ્તુતી ૬૪.

સોરઠ કાફી. (ગમે તે રાગ)

યશોદા મને દાઉજી ખૂબ ખિજાવે અનહદ ભેદ લગાવે- યશો૦
ગોરાનંદ બાવા ગોરાં યશોદાજી, તું તન શ્યામ ધરાવે,
કારણ તેનું કહું છું તુજને તું દેવકીનંદ કહાવે- યશો૦
મધરાતે વસુદેવજી તુજને ગોકુળમાં પધરાવે,
ધન આપી વેચાતો લઇને યશોદા લાડ લડાવે- યશો૦
ગ્વાલ મંડળમાં એમ કહીને સહુને ખૂબ હસાવે,
ત્યમ વળી ચોર ઠરાવી મુજને વિધ વિધ ખેલ મચાવે- યશો૦
મોર મુગટને ગુંજ માલ ધરિ હીરા મણિ ન ધરાવે,
કારણ તારો ભરોસો ન નંદને તુજને ચોર ઠરાવે- યશો૦
માખણ ચોરીને વ્રજ મહીં ખાતાં તું નિજ લાજ ગુમાવે,
દામોદર તો પણ તુજ ચરણે તન મન ધન લપટાવે- યશો૦

ધોળ-ગરબી. અને ગરબાઓ.

૬૫

મારા વ્હાલાના વનમાંય વાગે રૂડી વાંસલડી એ રાગ-
મને વ્હાલું હરિ ગુણ ગાન એ લગની લાગી,
માળા જપું શ્રી નટવરની હું એજ ધરેણું મોહું રે,
ઝાક ઝમાળ હીરા મોતીનું સોને મઢેલ ખોટું- એ.
ગગન મહિ ઘનશ્યામને દેખું નીચે બિજું ન ભાળું રે,
આગળ પાછળ ચારે બાજુ નિરખું એ કરૂણાળુ- એ.
એ જપ કરતાં દુર્જન બળરી જાગે મનમાં જ્વાળા રે,
પણ મારે તો એ અમી રસ છે દાઝે ભલે દગાળા- એ.
ઘટમાં પણ દામોદર દેખું સઘળે એજ પ્રકાશ રે,
સ્વપ્નામાં પણ એ હરિ નિરખું એજ ચરણમાં વાસ- એ.

રૂકિમણી પ્રાર્થના. ૬૬

(ઓધવ નંદનો છોરો તે નકોરો થયો જો–એ રાગ)

વ્હાલા વિલંબ કરો નહિં દયા કરી જો,
લગ્ન આપ સાથ થવા રચના કરી જો– વ્હાલા.
કર્યો ગગન તણો માંડવો આ શોભિતો જો,
રંગ પંચ તત્વ તણો બહુ ઓપતો જો– વ્હા.
પ્રભુ ત્રિગુણનો વિકાસ તે મહિં કર્યો જો,
સૂર્ય ચંદ્રનો પ્રકાશ પણ છે ધર્યો જો– વ્હા.
મંદ વાયુ ગાન મંગળમય ગાય છે જો,
બ્રહ્મ પુત્ર મુખે સાવધાન થાય જો– વ્હા.
લગ્ન સમય વિતિ જાય નહિ તેમ કરો જો,
દામોદર આવી હાથ આજ મુજ ધરો જો– વ્હા.

નિજ દર્શન ૬૭.

સારંગ તાલ હીંચ.

શ્યામ પધારો રે નાથ પધારો રે તમારા તેજ તણો નહિ પાર,
તમારૂં તેજ છે અપરંપાર તેથી ચોર ભાગે કિરતાર– શ્યામ.
આપે અમારે હૈયે પધારી કીધો ખૂબ ઉજાસ,
કામ ક્રોધાદિક ચોરનો તેથી છેક મટ્યો છે ત્રાસ– શ્યામ.
ઇન્દ્રિય આદિક દાસ જનોનો ચાલતો જે દોર,
આપે પધારિને પાશરાં કીધાં ઉતાર્યો તેનો તોર– શ્યામ.

દેહ મારો છે ઘર તમારૂં તેની કરી સંભાળ,
સંભાળ તેની પૂરી લઇને આપ બન્યા ગોપાળ— શ્યામ.
હૈયામાં કરી આસન આપે ટાળ્યું અસુરનુ જોર,
જ્યોત જગાવી શ્યામળા આપે ધન્ય છે નંદ કિશોર— શ્યામ.
ધર્મનું રાજ્ય ચલાવિને આપે કીધો મને પાવન,
મધુરી મુરલી નાદ સુણાવી તુષ્ટ કર્યું મુજ મન શ્યામ.
આવો પધારો મુરલી વાળા કુંડળ ઝળકે કાન,
દામોદર પર કરૂણા કીધી ધન્ય મારા ભગવાન— શ્યામ.

સતી સ્ત્રી સ્વભાવ.

સોરઠ. ૬૮

પીયુ પીયુ રટે સદા સતી નાર,
પતિને ગણિ વિશ્નુ શિવ આદિક પતિ એ જગદાધાર— પિયુ૦
સાખી—પતિવ્રતા પતિ ચરણની માગે એક સહાય,
સિંહણુ ભૂખી મરિ જશે તો પણ ઘાસ ન ખાય— પિયુ૦
પતિવ્રતા તે જાણજો નયને અમીરસ હોય,
મીઠાં ત્યમ વચનો વદે [1]અનસૂયા બની જાય— પિયુ૦
વસ્ત્ર ધરે સાદાં ભલે હોય ભલે કદરૂપ,
પણ તેના એક વાળને વારે કોટિક રૂપ— પિયુ૦
પિયુ પિયુ બાપૈયો કરે પીયે ન નીચું નીર,
મેઘતણું જળ ના મળે તો સુકવે આત્મ શરીર— પિયુ૦

---

[1] ઇર્ષ્યા વગરની.

પિયુ પિયુ શબ્દે સુણુ વસ્યો પંખી પણુ સુખી થાય,
ટેક ન પોતાની તજે પ્રાણુ ભલે વહિ જાય– પિયુ૦

છીપ સમુદ્ર મહિ વસે (પણ) તે જળની નહિ આશ,
શ્રાવણ જળ વરસે ભલે પણુ સ્વાંત [1]બુંદની પ્યાસ– પિયુ૦

હરિગીત છંદ સોરઠ રાગ. ૬૯

ચિંતા ચિતામાં ચિત્ત જેનું લેશ પણુ તપતું નથી,
દૂષિત બનેલું અન્ન કે જળ લેશ પણુ ખપતું નથી;
અતિ દુષ્ટ દુર્ગુણુ દોષથી જે હૃદયમાં ડરનાર છે,
એવાં પુનિત પ્રમદા જનોનો સ્વર્ગમય સંસાર છે.
જેનાં કદાપ ન કાળજાં દુર્વ્યસનના કાટે કરી,
ખોટા વિષયના ફંદમાં જે ચતુર જાવ ન ચાતરી;
જે દુઃખદેખી દીનનાં હૃદયે દયા ધરનાર છે– એવાં પુનિત૦

રાખે ન રોષ હૃદયવિષે વિનયે સદા વરત્યા કરે,
સંસારમાં યશ મેળવી જે પૂર્ણવય પામી મરે;
જેને પવિત્રપણા વિશેને પુણ્ય સાથે પ્યાર છે– એવાં પુનિ૦

અંતર પુનિત કરનાર જે જે ધર્મ તે પાળે સદા,
વ્યવહાર ને પરમાર્થ કર્મોથી ન ચૂકે જે કદા;
જેને શરીરે સર્વદા સદ્ગુણુ તણા શણગાર છે– એવાં પુનિ૦

જેની નજર મીઠી સદા અમૃત રસે ભરપૂર છે,
જેને સદા પરમાર્થના શુભ કર્મ માહી ગૂર છે;
જે સત્ય દામોદર ચરણુની પુનિત રજ ધરનાર છે– એવાં પુનિ૦

---

[1] સ્વાંતિ નક્ષત્રના વરસાદના બુંદથી મોતી પાકે છે એમ માન્યતા છે.

રાગ ઉપરનો. ૭૦

હરિને ભજે જે પ્રેમથી તે શ્રેષ્ટ પદ પામે સહિ. ટેક
ખોટા ઉપરનો દંભ કરવામાં કશું વળશે નહિ
એક પ્રેમભક્તિ રસવિના શ્રી નાયજી રીઝે નહિં– હરિને૦
મનનું તજી અભિમાનને પછી સાફ દિલ દર્પણકરી
ગુરૂ ચરણ રજ બનતાં પ્રભુ રાખે શરણ કરને ગ્રહી– હરિને૦
આનંદ આ દુનિયાં થકી ગણિ અધિક હરિચરણો મહિં
તે ધ્યાનમાં તલ્લીન થાતાં ફરિ જનમ મળશે નહિં– હરિને–
રાખી ભરોસા ધ્યાનમાં એ નામને જપશો સદા
તો એજ દામોદર ચરણમાં નિત્ય વસનારા સદા– હરિને૦

પર્ણકુટી.

૭૧

(મારા વ્હાલાના વનમાંય વાગેરૂડિ. એ રાહ.)

જ્યાં નંદન વન શરમાય. એવી પર્ણકુટી.
જ્યાં કૃષ્ણ મધુર સ્વર ગાય. એવી પર્ણ.
નિર્મળ ઝરણાં વહે સદા જ્યાં. તટપર તરૂવર શોભેરે
તેમાં પર્ણકુટી છે મારી. એમાં સુજમન લોભે– એવી.
મંદ સુગંધિત વાયુ વહેછે સુંદર રવિ પ્રકાશરે
અનહદ ઉજ્વળતા ઝળકે જ્યાં ત્યાંજ અમારો વાસ– એવી.
મનને બાળે એવી ચિંતા તાપ નથી આ સ્થળમાંરે
કલેશ અને કંકાસ મલિનતા જ્યાં નથિ નિર્મળ જળમાં–એવી.

મન ઉદ્વેગ કરે એ મત્સર પણ ઉદ્‌ભવ નવ પામેરે
શાંતિપૂર્ણ સમર્પે તેથી તેમાં ચિત્ત વિરામે — એવી.

કૂડ કપટનો વાસ નથી જ્યાં સદ્‌ગુણને છે માનરે
ક્રોધાદિક દુર્ગુણ આવે તો થાય સદા અપમાન— એવી.

સન્માર્ગે ચાલે જે તેને એ વસવાનું ધામરે
કૃષ્ણ કુંજ છે સદાય તેને શ્રી યમુના વિશ્રામ— એવી.

અદ્‌ભુત શીતલતા છે તેમાં ને કારણ હું કહું છું રે
દામોદર શ્રી કૃષ્ણ બિરાજે તેનું ચરણ ગ્રહું છું— એવી.

૯૨

ઓધવ નંદનો છેલો તે નમેરો થયોજો. એ રાગ.

મને મોહરે શુકામ વાલો પાસ છે જેણે પૂરી મરા હૈયાની આશ છેરે— મને
મને લગની લાગીછે એક નામનીજો, મેતો જાણ્યું એજ વાત એક કામનીરે—મને.
મારૂં મન હવે કયાંઇ નથી ચોટતુંજો, મને નાથ વિના નથી બીજું ગોઠતુ રે—મને.
મારે અંતરે ઉજાસ પ્રગટીરયોજો, મારા હૈયા મહિં પ્રેમ ઝળકીરયો રે—મને.
જોઇ શ્યામ રૂપ મન ઉભરાય છેજો, મારા હૈયા મહિં કાંઇ કાંઇ થાયછેરે—મને.
મને શામળો મળ્યાથી હરખું ઘણોજો, દામોદરને પોતાનો પ્રભુએ ગણ્યોરે—મને.

કૃષ્ણુ[1] મયજગત ૭૩.

રાસડો.

(શું નટવર વસંત થેઇ થેઇ નાચીરયો એ રાગ.)
અમે કૃષ્ણ ના ઉપાસી અન્ય ભાળતા નથી.
ધન શ્યામ વિના અન્ય કંઇ નિહાળતા નથી— અમે૦

સાખી—સાંભળતા નથી કાન મુજ કડવા શબ્દ લગાર
ખરાબ વસ્તુ નિરખવા નજર નથી તલભાર
મીથ્યા એ મોહ અને કલેશમાં ફસાઇ અમે
પ્રજળતા નથી કે પ્રજાળતા નથી—અમે૦

સાખી—પ્રભુના નામ તણો રહે અમને અંતર બોધ.
પછી તે માંહી કયાં વસે મોહ શોકને ક્રોધ.
શાંતિ નિકેતનમાં વરસે વિપત્તિ તોય
પલળતા નથી કે પલાળતા નથી—અમે૦

સાખી—કર્મ અને નિષ્કર્મ જ્યાં અકર્મ કર્મ ગણાય.
ત્યાં પછી કર્મ અકર્મ કયાં અભેદ ભાવ જણાય.
અંતરમાં શુદ્ધ પ્રેમ જ્યોતને જગાવી પછી
કજળતા નથી કે કજાળતા નથી—અમે૦

સાખી—સંકલ્પો પ્રભુ મય થયા ચિત્ત પ્રભુ મય થાય
દામોદરને નિરખીએ એ હરિ રૂપ ગણાય.
સાખી—શ્યામના તરંગ મહિં અમે શ્યામ મયબની
ઉછળતા નથી કે ઉછાળતા નથી—અમે૦

———

૧ આમાં ઉપેન્દ્ર ગિરામૃતનું અનુકરણ છે.

મૃદ્ ભક્ષણ લીલા ૭૪.

ગરબી.

(શ્યામ રંગ સમીપે ન જાવું એ રાગ.)

કાનૂડો માટી ખાય છે યશોદા તારો કાનૂડો માટી૦
મોટાં મોટાં ઢેફાં વ્હાલો મ્હોઢામાં મૂકતાં
ક્રોધથી શું જરી શરમાય છે ?— યશોદા૦
કોઇનું ન માને બહુ માટી ચુંથવાની ટેવ
કીચડમાં બહુ લપટાય છે— યશોદા૦
કેમ માટી ખાધી એમ ક્રોધથી કહેને કોઇ
પોતે હસી કાલો કાલો થાય છે— યશોદા૦
આમ વશ કરી સહુ વ્રજ વનિતાને વ્હાલો
પ્રેમ રસ પ્રીત કરી પાય છે— યશોદા૦
એનું મૂખ જોવાને તલખે દામોદર
કાલાં ઘેલાં સહુ બની જાય છે— યશોદા૦

ગરબી ૭૫.

પાતલવડો મારો મેલો મોહન એ રાગ—

શ્યામળો સદા અમીરસથી ભરેલો નિત્ય અમીરસ પીશું રે
આંખમાં છે અમૃત મુખમાં અમીરસ અધરામૃત સ્વાદ લેશું રે
હૈયું સદાય તેમ અમૃત ભરેલું ભેટી અમૃત મય થાશું રે— શ્યામ૦
વાણી સદા એજ રસથી ભરેલી વચન પ્રવાહમાં નાશું રે
અમૃત નજરથી વાલો નિરખતાં એમાં અમે ભળી જાશું રે— શ્યામ૦
પ્રેમ પંથમાં સહુ રસીયાં મળીને હરિ રસ પીશું ને પાશું રે
દામોદરના સ્વામીને નિરખી ચરણ મહીં લપટાશું રે— શ્યામ૦

ગરબી ૭૬.

(ધન્ય આજની ઘડી રળીઆમણી એ રાગ).

મારો આજનો દિવસ રળીયામણો મને પ્રેમથી મળ્યા આજ શામળો છ રે
મારે હૈયે હરખ ઉભરાય છે
મારા અંતરમાં કાંઇ કાંઇ થાય છે હોજરે— આજ૦
મારા નાથને દેખી નયણાં ઠરે
મારે હૈયેથી અમી ઝરણાં ઝરે હોજરે— આજ૦
મને નજર નથી કોઇ કામની
મને લગની લાગી એજ નામની હોજરે— આજ૦
મારી આંખ મહીં ઝળકે છે શામળો
મારે વ્હાલે ઓઢ્યો છે કાળો કામળો હોજરે— આજ૦
વારી જાઉં હું એ શામળાના નામને
દામોદર ગણે તન ધન ધામને હોજરે— આજ૦

શ્રી ભાગવત રસ.

સારંગ.

૯૭

(રસ અગમ અપાર સુર નર પાર ન પામે એ રાગ)

અમીરસ ભરપુર અમૃત ફળ શુકના મુખથી સહુ ઝીલજો
રસીયાં રસરૂપ એ અમૃત રસનો લાવો નહિં મેલજો
બેસી શુક નિગમ તરુ ડાળે, મીઠાં રસમય ફળને બાળે
એ ફળ આપી ભવ ભય ટાળે— અમી રસ૦ ૧

એ રસતે શ્રી ભાગવત જાણો, થઇ ભાવિક એ રસમાં માણો
બની પૂર્ણ રસીક ઉરમાં આણો— અમી રસ૦ ૨
અનુભવ વિણ એ રસ નહિ મળશે, રસીયાં બન શું તો ભલું મળશે
તેથી ભવ તાપ બધા ટળશે— અમી રસ૦ ૩
એ રસ પ્રેમી જન પોષક છે, ભવના સહુ દુઃખનો શોષક છે
હરિ ગુણ મય તે સંતોષક છે— અમી રસ૦ ૪
નહિં રસ એ સ્વર્ગ મહિ મળશે, નહિ બ્રહ્મ લોકમાં કઇ વળશે
દામોદર રસ ભૂતળ મળશે— અમી રસ૦ ૫

ગરબી ૭૮.

(શ્યામ રંગ સમીપે ન જાવું એ રાગ)

ઓરા આવો તો મારે કામ છે હો નંદલાલ ઓરા૦
આપણે મળીને મીઠી વાત વાલા કરશું, સાથે રમ્યાની મને હામ છે. હો.
તારી આંખ મહી હું તો અમીરસ દેખું, તું તો મારો અંતર આરામ છે. હો.
તારૂં મુખ જોઇ મારો પ્રેમ ઉભરાય છે, તું તો વ્હાલા અમીરસ ધામ છે. હો.
આનંદ રસ ભરપૂર તું સદાય છે, તેથી તારૂં રૂપ ઘનશ્યામ છે. હો.
તારા વિનાનું મને ઘડી નથી ગોઠતું દામોદર ચરણનું કામ છે. હો.

એજ રાગ ગરબી ૭૯.

ગોરસ ઢોળી જાય છે ગોવીંદ તારો—ગોરસ.
એવી લત લાગી એને હાંડલાં ને ફોડવાની માંકડાંની સંગાથે ખાય છે. ગો.
પોતે એક ખાય તો તો કેટલુંક ખાશે પણ આનો ઢોળીને ખુદાય છે. ગો.
ઉંચે મુકું તો તારો કાન નથી કાચો લાકડી મારીને ફોડી જાય છે. ગો.
અંધારે મુકતાં કરે અજવાળું પછી ખંતેથી ખાઇ અને ગાય છે. ગો.
તારા કાનાથી તો બાઇ અમે હાર્યાં (પણ) મુખ જોવા, મન લલચાય છે. ગો.
તેના દર્શન વિના ગમતું નથી રે બાઇ, દામોદર સદા ગુણ ગાય છે. ગો.

૮૦

બાઇ ઘેલી મને કીધી શ્રી નંદજીના નંદે એ રાહ.

વ્હાલાયે મને પ્રેમ નારંગે નવરાવી, એથી મારી શુદ્ધ બુધ સર્વે ભુલાવી વ્હા-
સાહેલી હું તો નંદજીના આંગણામાં આવી, ત્યાં તો નંદકુંવરે મને ભરમાવી;
વ્હાલાયે મીઠી વાત કરી અંતરે લોભાવી– વ્હાલાયે:

વ્હાલાયે મારે અમૃત નજરથી જોયું, જોઇને મારું કાળજું કુટીલ ખૂબ ધોયું.
બાઇ ત્યાંથી મારું તેમના ચરણે મન મોયું– વ્હાલાયે.

દૈયું મારું હાથમાં હવે નથી રહેતું સંસારીયાનું કામ તો સુકયું બધું વેતું
વ્હાલાજી વિના ઘડીયે નથી રે રેવાતું– વ્હાલાયે.

બાઇ હું તો હવે વગર મૂલે છું વેચાણી, વ્હાલાજીની મીઠી નજરથી લોભાણી
વ્હાલાજીના નેન બાણથી હું ઘવાણી– વ્હાલાયે.

વ્હાલાજીનું મુખડું લાગે છે મોહકારી વારે વારે નિરખીને જાઉ હું તો વારી
વ્હાલાયે મંદ હાસ્ય કરી મોહ બાણે મારી– વ્હાલાયે.

વ્હાલાજીની મોરલીમાં કામણ ભર્યું છે, જેણે મારા અંતરને વ્યાકુળ કર્યું છે.
મોહનજીએ નાદ કરી ચિતડું હર્યું છે. વ્હાલાયે:

અંતરની વાત નથી કોઇને કેવાતી, અંતરની આગ નથી તેમરે સેવાતી
શામળા વિનાની બાઇ ઘડી નથી જાતી. વ્હાલાયે.

આવાં પ્રેમ ઘેલાં પોતાનાં પ્રભુજાણી પધારીને દર્શન આપ્યાં દયા આણી

મદાલસાનું હાલરડું. ૭૪

(માતા જશોદા બોલાવે જમવા લાલને. એ રાગ.)

માતા મદાલસા હુલરાવે સુતને પારણે
બોલી મધુરાં ગીત કહે બાળકને માત.
વ્હાલા અમથો અમથો શા કારણથી તું રડે રે.
વ્હાલા નામ અને આ ધામ કશું તારૂં નથી રે
વ્હાલા પંચભૂતથી અળગો તું છો શુદ્ધ. વ્હા.
વ્હાલા વિધવિધગુણના વિકાર પણ તારા નથીરે
વ્હાલા અન્નજળે નહિં પોષણ તારૂં થાય. વ્હા.
સરપની કાંચળીયો સમ જુદો તારો દેહ છેરે
તેમાં મોહ અને મમતા નવ કરજે બાળ. વ્હા.
કોઇ ભાઇ અને કોઇ બાળ કહી બોલાવશે રે
કોઇ પુત્ર મિત્ર કે વ્હાલા કહેશે લાલ. વ્હા.
વ્હાલા સુખ દુઃખમાં હરિ ભજતાં મન સાર થશે રે
ભોગ વિલાસો દુર્ગંધી મય ગણજે બાળ. વ્હા.
વ્હાલા ધર્મ અને તું સત્ય હરિને જાણજે રે
તજજે અધર્મ આદિક બનજે પૂર્ણાનંદ. વ્હા.
માતા મદાલસાએ બોધ કર્યો નિજ બાળનેરે
દામોદરએ હિતકર સહુ ગણશોમનમાંય વ્હા.

હાલરડું બીજુ ૭૫.

વ્હાલા માત પિતાનાં મનરંજન કરજે સદારે
જગમાં સુખ મેળવવા કરજે પરઉપકાર.
વ્હાલા અમથો અમથો શા કારણથી તું રડેરે.
શાંત બનીને દેવપતિ સમ સહુને પાલજે રે
ધર્મ કરી હરિ સેવી બનજે દીનદયાળ. વ્હા.

વ્હાલા પરહિત કરી પરલલના ભગિની જાણજે રે
કર્માદિક શુભકરીને હરિનું ધરજે ધ્યાન. વ્હા.

વિધ વિધ યજ્ઞ કરી રાજી કરજે દ્વિજ દેવનેરે
પ્રેમ ધરીને નિજ લલનાને કરજે શાંત. વ્હા.

વ્હાલા સગાં કુટંબી સહુ જન પોતાનાં ગણીરે
ગુરૂની સેવા કરતાં કરજે રૂડાં કામ. વ્હા.

નમજે સંત અને ગૌ બ્રાહ્મણના ચરણો મહિરે
તેની સેવાથી હરિ સદાય રાજી થાય વ્હા.

માતા મદાલસાએ બોધ કર્યો નિજ બાળને રે
દામોદર એ હિતકર સહુ ગણશો મનમાંય. વ્હા.

રાગ ઉપરનો— ૭૬

અનસૂયાનું હાલરડુ

માતા અનસૂયા ઝુલાવે સુતને પારણે રે
લીલા વાંસ તણાં તો બનાવિ રૂડાં પારણાં રે
રાંગ્યાં આંબા ડાળે પોઢાડયાં ત્રણ બાળ માતા.

કર દોરી લઇ સુખથી હુકુકુકુ બોલતી રે
બોલે મંગળ મય હાલરડાં બાળક પાસ— માતા.

પ્રીતમ કળ કળતુ હૈયું અમારું હારજો હો લાલ— વ્હેલા.
વ્હાલા મુખ દર્શન માટે મન બહુ અકળાય છે હો લાલ— વ્હેલા.
વ્હાલા હવે નથી રેહેવાતુ જીવન જાય છે હો લાલ— વ્હેલા.
વ્હાલા પેરે બળતાં જે બોલ્યાં તે ખમાં કરો હો લાલ— વ્હેલા.
અબળા જનની વિનતિ વ્હાલાએ મનમાં ધરી હો લાલ— વ્હેલા.
દામોદરના નાથે નિજ જન પર કરણા કરી હો લાલ— વ્હેલા.

·સતિ શૃંગાર ૭૮

સાંભળ જો સહુ પ્રેમ ધરિને સતિશણગાર મજાનો રે
પ્રાચિન સતિઓ અંગે ધરતી ગણિએ ખરો ખજાનો રે— સાંભ૦
નીતિ ન્યાય કર્મ જે કરતાં તે શુભ કરમાં ધરતાં રે
સદ્ગુણની શુભ સાડી પહેરી તે ધરણીમાં ફરતાં રે— સાંભ૦
શીયળ રૂપી ત્યમ નૌતમ સાડી તે તનને શોભાવે રે
વિનય વિવેક રૂપી પાલવની શોભા બહુ દર્શાવે રે— સાંભ૦
પતિના નામ રૂપી હિરાનો હાર હ્રદયમાં ધરતાં રે
વિધ વિધ ઓજ ચમકતા હારે શોભે હરતાં ફરતાં રે— સાંભ૦
મર્યાદા રૂપી મોતીથી નાક બહુ શણગારે રે
લાજ રૂપી નથ પહેરેલી તે જોવા દેવ પધારે રે— સાંભ૦
પતિ સેવા અંગીકૃત કુંકુમ દિવ્ય લલાટે શોભે રે
તેજ તિલક સૌભાગ્ય વધારે પતિ દર્શન મન લોભે રે— સાંભ૦
પતિ સાથે મળી હાર હરિના નામ રૂપી પણ ધરિને રે
આનંદે ઉભરાઇ રહેતાં પતિ પદને અનુસરિને રે— સાંભ૦

ધર્મ અને સત્ કર્મ સુગંધી પમરે જેમાં સારી રે
એવાં કુસુમ ધરે છે ઉર પર ઉત્તમ સદ્ગુણી નારી રે– સાંજ૦
દેવો આ શણગાર નિરખીને હરખી દાસ બને છે રે
દામોદર પણ સતિ શણગારો અદ્ભુત નિત્ય ગણે છે રે– સાંજ૦

રુક્મિણી લગ્ન ૮૧.

(અનિરુદ્ધજીની ચોકી એ રાગ.)

પેહેલાં સ્મરણ કરી બાળકૃષ્ણનું
ગાઉ રુક્મિણી લગનનો સાર મહારાજ પધારજો.

રૂખમૈયો શિશુપાલને પરણાવ્યાની કરે વાત
રુક્મિણીજીને સાંભળી રે થયો અંતરમાં ઉત્પાત. મહારાજ. ૧
પત્ર લખીને બ્રાહ્મણ સુતને મોકલ્યો હરિ પાસ
કૃષ્ણ તણા દર્શન તણી રે જેને અંતરમાં ઘણી આશ. મહારાજ. ૨
પત્ર લઈને આવ્યો બ્રાહ્મણ હતા જ્યાં ભગવાન
શ્રીહરિએ પૂજા કરીરે આપ્યું બ્રાહ્મણને બહુ માન. મહારાજ. ૩
કુશળ પ્રશ્ન પૂછી અને પ્રભુ બોલ્યા જોડી હાથ
જે કારણ આવ્યા તમે રે કહો પ્રેમથી કહે દિનનાથ. મહારાજ. ૪
પત્ર આપી હાથમાં કહે રુક્મિણીજીની વાત
વાંચવાનો હુકમ કર્યો રે ત્યારે વાંચે બ્રાહ્મણ ભલી ભાંત. મહારાજ. ૫
પત્ર મહીં લખે રુક્મિણી પ્રભુ સાંભળો ગુણ ભંડાર
પત્ર લખવાનું મેં કર્યું રે મૂકી લોકની ચોરી લાજ. મહારાજ. ૬
મેં ધાર્યું પ્રભુ આપને મેં આદિ અંતરમાં એક
બીજા વર મન મારામાં રે આપ જોઉં છું પરનાં વિવેક. મહારાજ. ૭

મારે તમને છું વરેલી નો સિંહનો ભાગ શિયાળ
શિશુપાળ વળગે નહિં રે તેવો રાખજો મનમાંહી ખ્યાલ. વ્હાલા. ૮
ગુરૂ બ્રાહ્મણ પૂજ્યા હશે કર્યાં પુન્ય હશે તો આપ
વાંચી પત્ર પધારિને રે મારા ટાળશો હૈયાના તાપ. વ્હાલા. ૯
આવતી કાલ પધારશો સેના લઇ અને તત્કાળ
શિશુપાળ આદિ હણિ રે મારી લેજો વ્હાલાજી સંભાળ. વ્હાલા. ૧૦
રાણી ભવનમાં વ્હેરી સગાંને માર્યાં વિના ન મળાય
કરવા દર્શન દેવિનાં રે જાઉં વનમાં ત્યાં કરજો સહાય. વ્હાલા. ૧૧

જેના ચરણની શિવ બ્રહ્માદિક દેવો કરે છે આશ
તુષ્ણા એ ચરણો તણી રે મારો થાજો એ ચરણમાં વાસ. વ્હાલા. ૧૨
આશા એ નહિં સફળ કરો તો પ્રાણ તજીશ દિન નાથ
. અનેક જન્મ ધરિ અને રે અંતે કરીશ તમારો સંગાથ. વ્હાલા. ૧૩
સાંભળી પત્ર ને બોલ્યા પ્રભુ મારા મનમાં પણ એમ થાય
નિદ્રા પણ નથી આવતીરે તેને મળવાને મન લલચાય. વ્હાલા. ૧૪
બ્રાહ્મણ સાથે રથમાં બેસી પધાર્યા ભગવાન,
રાજાએ બહુ પ્રેમથી રે કર્યું શ્રી હરિનું સન્માન વ્હાલા. ૧૫
કુંડિન પુર વાશી પ્રભુનાં દર્શન કરવા જાય
સહુ વાણી એવી કહે રે રુકિમણીના પતિ પ્રભુ થાય. વ્હાલા. ૧૬,
કળાંકળતાં રુકિમણી કહે હજી આવ્યા નહિ મુજ કાંત
બ્રાહ્મણ પણ આવ્યો નહિ રે હવે હૈયું રેતું નથી શાંત વ્હાલા. ૧૭.
આજ લગન મારાં ઠર્યાં શિશુપાળની આવી જાન
શું થાશે મારું હવે રે મ્હારી વ્હાર કરો ભગવાન વ્હાલા, ૧૮
દેવદેવી પૂજ્યાં ઘણાં તેમા કોઇ ન કરશે વ્હાર
ભાગ્ય હશે અવળાં હજી રે નહિં મળશે શું મુજ ભરથાર વ્હાલા. ૧૯

કામ કરે જે કુશળતા વાળાં હરિમાં રાખી ધ્યાન
સહજ મળે તેને સોનું ગણિને ચૂકે નહિં જે નાન
વિશ્વંભર પ્રભુ છે રે કોઇનું ખાનું રાખે નહિં— સાચ૰
સાચૂં હોય તે પાસે રાખી જુઠાને તજનાર
દુનિયાં નો થઇ દાસ ફરે તેને સ્હાય કરે કિરતાર
એવા ખાટી જાશે રે દામોદર ઘટની મહિં— સાચૂ૰

ભજનમાં અંતરાય ૬૭

ભજન ૮૩

(દવલાગ્યોરે ડુંગરમાં અમે કયાં જઇ વસીએ એ રાગ)

કેમ કરીએ રે અમે કયાં જઇ ઠરીએ મારાં સાધન અવળાં ત્યાં વ્હાલા કેમ કરીએ.
ઘડિની નવરાંશ છે નઇ, લફરાંઓ વળગે કંઇ કંઇ, બેશી રહીએ તો અમે ભૂખે મરીએ, મારાં સાધન અવળાં ત્યાં વ્હાલા કેમ કરી.
ઘડિજ્યાં નવરાશ મળે છે, અણધાર્યું કંઇ વળગે છે,
કયાંઇપણ જઇને સુખે નહિં ઠરી એ— મારાંસા૰
કદિ કંઇ ફુરસદ મેળવિને, બેશું જ્યાં ધ્યાન ધરિ ને,
ચગડોલે ડોલે મન ત્યાં શું રે કરિ એ— મારાંસા૰
પરાધીન આમ છું ત્યાં કહેઃ હવે જાવાનું કયાં,
કયે તુંબડે આ ભવસર તરીએ— મારાંસા૰
ઉંવટ શ્રી ગુરૂ [illegible] નાતાં,
[illegible] મારાંસા૰

આનંદ સાગર. ૮૫

ગરબી.

(-શ્યામ રંગ શમીપે ન જાવું એ રાહ-)

આનંદ લૂટવાને આવો ઓ વ્હાલા મારા આ... લૂટવા
આનંદ સાગર આજ ઉછળ્યો છે લેજો સદાય તેનો લાવો:- ઓવ્હા૦
એમે કરીને આનંદ સિંધુમાં અંતર તમારૂં નવરાવો- ઓ૦
આનંદ રસનું પાન કરો ખૂબ આનંદ બધેય ઉભરાવો- ઓ૦
કૃષ્ણ તણી મૂર્તિ જે પરમ આનંદની તેને ઉર મહી પધરાવો- ઓ૦
આનંદ ઝળકે છે એના નયનમાં એવા આનંદને રેલાવો- ઓ૦
ક્રોધ શોક લોભ કદી આવે તમારી પાસ તેને પણ આપ હસાવો- ઓ૦
આનંદ જળ હળ જ્યોત જગાવી અંધકાર નાશ કરાવો- ઓ૦
દામોદર શ્યામ તણા આનંદનું ગાન કરી જગતમાં આનંદ ગજાવો- ઓ૦

(આજની ઘડી રળીઆમણી એ રાહ)

અમે કૃષ્ણ કુંજ મહી આજ ખેલીયે
વ્હાલા શ્યામ સુંદરનો રસ ઝીલિયે હોજરે
વ્હાલો શ્યામ તોય કોટી સૂર્ય તેજ છે
આખા બ્રહ્માંડમાં દેવ એક એજ છે હોજરે- અ૦
વ્હાલો બ્રહ્મચારી તોય ગોપી નાથ છે
આખા જગતની ખાણ એને હાથ છે હોજરે

એની ગતી હજી કોઇ જાણતું નથી
મહામુનીવર થાકી ગયા છે મથી હોજી રે—અ૦
મને સમજ નથી કોઇ કામની
ચોટ લાગી છે અખંડ એક નામની હોજીરે— કૃષ્ણ૦
એ નામનો આનંદ ઉભરાય છે
ચિત્ત કૃષ્ણ ચરણમહિં લપટાય છે હોજી
એજ કૃષ્ણ બ્રહ્મનાદ મય થાય છે
દામોદર તેથી ગાન ગવાય છે હોજી— કૃ૦

અધઃ પાત ૮૭.

હરિગીત છંદ—સોરઠની ગઝલ.

પોતે ડુબેલો પૂર્ણ છે તે અન્ય ને શું તારશે
જાતે ફસાવી અન્યને લોભિષ્ટ થઇ ને મારશે— પોતે૦
જેની નજરમાં ઝેર છે મીઠી નજર તે શું કરે
વસિએ કદિ તે પાસ તો તે અંતરે વિષને ધરે— પોતે૦
રોગિષ્ટ પોતે પૂર્ણ છે તે અન્ય સંકટ શું હરે
પંગુ બનેલો આપ તે ગિરિવર ઉપર કયમ કરિ ફરે— પોતે૦
જે ઓળખે નહિં ઇષ્ટને દંભે જગત ઝુકાવશે—
આખર ન દામોદર બનિ હરિ ચરણમાં નહિં ફાવશે— પોતે૦

આનંદ સાગર ૨—૮૮.

ગરબી.

(પાલવડો મારો મેલો મોહનજી એ રાગ.)

આનંદ સાગર ઉછળી રહ્યો છે આજ ચાલો તેનાં જળ ઝીલિયે રે. આ.
દિવ્ય તેજ મય એજ આનંદનો રસ આનંદ મય થઇ રેલિયે રે. આ.
મન આપણું એજ આનંદ મય કરી, ક્લેશને ડૂબાવિ તેમાં દઇએ રે. આ.
આનંદ તેજ મારો નાથ છે જગતમાં એ અમીરસ ઉર લઇ એ રે. આ.
આનંદ તેજ પસરે પૂર્ણ જગતમાં એવી નજર કરી લઇએ રે આ.
પંચ તત્વ આદિ સહુ જોવાં આનંદ મય સાચા આનંદમાં ખેલીયે રે. આ.
મળીએ પરસ્પર પ્રેમને જગાવતાં આનંદ રસ વરસાવીએ રે. આ.
થાય વિયોગ કદી એક બીજાનો તો નયનોમાં આનંદ રેલાવિએ. આ.
અંતરમાં દામોદર ભરીને અમીરસ એવા રસરૂપ બની જઇએ રે. આ.

દીનતા.

ગરબી. ૯૩

રણછોડજી રંગીલા રે—એ રાહ.

મારા અંતને સમયે રે પધારજો આપ હરિ
હોય દોષ અમારા રે કૃપા કરી લેજો હરિ મારા.
ડૂબે દોષના ઋણમાં રે તેને ઋણ મુક્ત કરો
તેથી નામ તમારું રે પ્રભુ રણછોડ ધરો મારા.
પ્રભુ કરણી તપાસો રે તો કરજનો પાર નથી
પણ આપ દયાથી રે મને ડર કાંઇ નથી મારા.

પ્રભુ ગણુશો પોતાનો રે પછી ભય શાને ઉરે
આપ ચરણનો સેવક રે નિડર થઇ નિત્ય ફરે મારા.

પ્રભુ તેજ તમારૂં રે ધરો અમ અંતરમાં
પછી અંધારૂં ક્યાંથી રે રહે હરિ એ ઉરમાં મારા.

શુદ્ધ જ્ઞાનની સરિતા રે અમારે હૈયેથી વહે
આવું અમૃત ઝરતાં રે પછી શું બાકી રહે મારા.

નાદ બંસીનો સુણતાં રે મારો હરિ પ્રાણ છુટે
છેલ્લો શ્વાસ નિકળતાં રે મારી જીભ નામ રટે મારા.

મારી છેલ્લી એ આશા રે પધારી સફળ કરજો
દામોદર ગણી નિજનો રે ચરણ ઉરમાં ધરજો. મારા.

ગરબી. ૭૯

(ધીરજ ધરને અરે અધીરા એ રાગ)

ઇશ્વર તારી અકળગતિ છે કોઇ ન પામે પારજોને.
ડગલે ડગલે વિચાર કરતાં તું છો જગદાધારજો ને.
એક બીજ વાવે ભુમીમાં પ્રગટ હજારો થાયજોને.
ચંદ્ર કિરણથી અમૃત ઝરતાં સહુનું પોષણ થાયજોને.
સૂર્ય તેજથી પ્રકાશ આપે. તારૂં ડહાપણ કેવું જોને.
તારી રચના અગમ ઘણી છે છે નહિં કેવા જેવું જોને.
બાળકના જન્મ્યાની પેહેલાં તું ઉપજાવે દૂધ જોને.
આખા જગતો તુજને ખટકો તારી રચના શુદ્ધ જોને.
જે આધારે નભે બધાં તે સઘળાં કીધાં સોંઘાજોને.
અણમોલાં જે પવન અને જળ તે રેંગટમાં દીધાં જોને.

ધીરજ રેતી નથી જનોને તું વિશ્વંભર નાથ જોને.
સહુનું પોષણ તુંજ કરે છે બાજી તારે હાથ જોને.
સર્વ જગતમાં તુંજ વસ્યો છે સર્વે રચના તારી જોને.
શરણાગતનો પાળક તું છે દામોદર ગિરિધારી જોને.

— —

સંત ચરિત્ર. ૮૦

રાગ ધીરાના પદનો.

સાધુનો તેને કહીયેરે જેને કાંઇ તૃષ્ણા નહિં
ધ્યાન એક જેનું રે હરિના ચરણ મહિં
તૃષ્ણા કરતાં માયા વળગે ભૂલાવે ભર માય
માયાના કીચડમાં જાતાં ચોટી વધારે જાય
જેવું મન રાખે રે તેવો પોતે થાય સહિ — સાધુનો૦-

મોટા મોટા ડાહાપણ વાળા આશામાં અથડાય
પાર ન આવે કોઇનો તેમાં આડ ધડે અથડાય
ભટકીને થાક્યા રે પાર કોઇ પામ્યું નહિં— સાધુ૦-

માટે એવી તૃષ્ણા તજીને શુદ્ધ હૃદય કરનાર
સંતગણાય જગતમાં સાચો સત્ય ઉરે ધરનાર
જાણે સૌ પોતાનાં રે તેને મળે હેતે હરિ— સાધુ૦

પરઉપકારનું કામ કરે જે તજી મનનું અભિમાન
જેના વચનમાં પ્રેમ ઝરે છે સૌનું કરે સન્માન
હૈયાને ઉમળકે રે પડે સૌના ચરણ મહિં — સાધુ૦-

કામ કરે જે કુશળતા વાળાં હરિમાં રાખી ધ્યાન
સહજ મળે તેને સોનું ગણિને ચૂકે નહિં જે નાન
વિશ્વંભર પ્રભુ છે રે કોઇનું ખાનું રાખે નહિં— સાચ૦
સાચું હોય ને પાસે રાખી જાુઠાને તજનાર
દુનિયા નો થઇ દાસ ફરે તેને સ્હાય કરે કિરતાર
એવા ખાટી જાશે રે દામોદર ઘટની મહિં— સાચુ૦

ભજનમાં અંતરાય ૬૭

ભજન ૮૩

(દવલાગ્યોરે ડુંગરમાં અમે ક્યાં જઇ વસીએ એ રાગ)

કેમ કરીએ રે અમે ક્યાં જઇ ઠરીએ મારાં સાધન અવળાં ત્યાં વ્હાલા
કેમ કરીએ.
ઘડિની નવરાંશ છે નઇ, લફરાંઓ વળગે કંઇ કંઇ, બેસી રહીએ તો અમે
ભૂખે મરીએ, મારાં સાધન અવળાં ત્યાં વ્હાલા કેમ કરી.
ઘડિયાં નવરાશ મળે છે, અણધાર્યું કંઇ વળગે છે,
ક્યાંયપણુ જઇને સુખે નહિં ઠરી એ— મારાંસા૦
કદિ કંઇ ફુરસદ મેળવિને, બેસું જ્યાં ધ્યાન ધરિ ને,
ચગડોળે ડોલે મન ત્યાં શું રે કરિ એ— મારાંસા૦
પરાધીન આમ છું ત્યાં કહો હવે જવાનું ક્યાં,
કંયે તુંબડે આ ભવસર તરીએ— મારાંસા૦
છેવટ શ્રી ગુરૂ ગમયાતાં અંતર શ્રી પ્રભુમયથાતાં,
સૂઝયું દામોદરએક નામે તરિએ— મારાંસા૦

શ્રી કૃષ્ણ પ્રકાશ.

રાગ ઉપર પ્રમાણે. ૮૪

ઉજાસ થયો રે અંતર ઉજાસ થયો
માહી કૃષ્ણ કાળો તોયે ઉજાસ થયો
જેમાં અંધકાર દેખો તેમાં જ ઉજાસ છે રે
નજર ફેરવતાં જોશો પ્રકાશ થયો— માહીકૃષ્ણ૦
બહાર જેમાં દોષ જોશો તેમાં જો ઉંડા ઉતરશો
તો તો સદ્ ગુણનો જોશો ઉદય થયો. માંહી.
પ્રભુની એ અકળકળાછે અણસમજુ ગોથાં ખાશે
પણ જો સમજે તો ભવતાપ ગયો. માંહી૦
જ્ઞાન સ્વરૂપ મારા એવા શ્રીકૃષ્ણ બહુલા .
એને ઓળખતાં પછી ભય ના રહ્યો— માંહીં કૃ૦
શ્યામને જ્યાં હૈયે ધાર્યા કામ ક્રોધને નિવાર્યા
મનહર મુર્તિમાં પછી લીન થયો— માંહી૦
સમજ્યો શ્રી હરિમય થાતાં મધુરાં પ્રભુના ગુણગાતાં
દામોદર મારો ભવ મોહ ગયો— માંહી૦

બિભાસ કેસારંગ

કહું શું તમોને કેવા આપ છો ન જાણું
વેદ નેતિ-નેતિ ગાય તેને હું શું જાણું — કહું.

શ્યામ જો કહું તો બીજું ઉજળું ન દેખું કાંઇ
ઉજળા કહું તો શ્યામ રૂપ બન્યું શાનું ? — કહું.

સત્ય રૂપ જોયા પછી જુદું કાંઇ દેખું નહિં
તેજ રૂપ દેખું પછી બધું ભળવાનું. — કહું.

આનંદ સ્વરૂપે જોતાં જગત આનંદિ દેખું
વ્યાપક સ્વરૂપ છતાં મૂર્તિમાં જણાણું — કહું.

બ્રહ્મા શિવ જેને નમે એવો હું પ્રતાપ દેખું
ધેનું ચારી તેને ગ્વાલ સાથ ખેલવાનું — કહું.

આપથી ન મોટું કોઇ સર્વને નચાવો આપ

બિભાસ કેસારંગ

કહું શું તમોને કેવા આપ છો ન જાણું
વેદ નેતિ.નેતિ ગાય તેને હું શુ જાણું   કહું.

શ્યામ જો કહું તો બીજું ઉજળું ન દેખું કાંઇ
ઉજળા કહું તો શ્યામ રૂપ બન્યું શાનું ?   કહું.

સત્ય રૂપ જોયા પછી જુદું કાંઇ દેખું નહિં
તેજ રૂપ દેખું પછી બધું ભૂલવાનું.   કહું.

આનંદ સ્વરૂપે જોતાં જગત આનંદિ દેખું
વ્યાપક સ્વરૂપ છતાં મૂર્તિમાં જણાણું   કહું.

બ્રહ્મા શિવ જેને નમે એવો હું પ્રતાપ દેખું
ધેનું ચારી તેને ગ્વાલ સાથ ખેલવાનું   કહું.

આપથી ન મોટું કોઇ સર્વને નચાવો આપ
તેજ આપ ગોપી સાથે કરો નાચવાનું   કહું.

આવું આવું જોઇ ભાન ભૂલે જ્યાં બ્રહ્માજી જેવા
દામોદરનું શું ગજું શરણ જવાનું   કહું.